

2-6

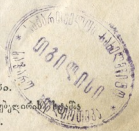
საქართველოს
საქმიანობის

მსახურები

1872

თბილისი.

წიგნიანი მუშაობა.

თბილისი.

ბ. წიგნიანის და მხ. (გუბერნიის) მუშაობა
1872.

იანულის წიგნის შინაგანი:

რედაქციის განცხადება.	
მატი სვიტა რომანი მეგრების ცხოვრებიდან.	ა. ფურცელაძისა.
ქართული გლეხი. (ლექია)	ნ. დომურისა.
ვილქელმ-ტელდი (გაგრაძეებს)	თარ. ნ. აგაღიშვილისაგან.
მამა და შვილი.	თარ. იოსებ ბაქრაძისაგან.
„საქართველო“ კრიტიკ. სტატია	ა. ფურცელაძისა.
ცხენების მოშინაობა (ლექია).	ა.
უკანასკნელი ბრძოლა. (ლექია)	ნ. დომურისა.
ისტორიული მასალები	
იმერლები თიფლისში	წუღტურელისა

მ ნ ა თ მ ბ ი

საღიგობრობა და საშეცხავრო ჟურნალი.

1872

ი ა ნ ვ ა რ ი.

ჩვენ უნდა ვმოძოდ ჩვენი მყოფი.
ჩვენ უნდა მიხედეთ მოძიკალი ხალხს...

არც კაცი ვარც, თუ ცოცხალი მკვდარსა
ემხეკოსს.
იუბ სოფელში და სოფელს ეი არანს
არგოს...
ნ. პანათაშვილი.

თბილისი
ბ. წერეთლის და ამ. (დუბელიანის) სტამბა.
1872.

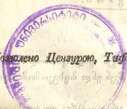
ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

1872

დასრულებულია ამ წიგნის დასრულება

1872

1872

დასრულებულია ამ წიგნის დასრულება

დასრულებულია ამ წიგნის დასრულება

დასრულებულია ამ წიგნის დასრულება

დასრულებულია

დასრულებულია ამ წიგნის დასრულება

დასრულებულია

დასრულებულია ამ წიგნის დასრულება

დასრულებულია

დასრულებულია ამ წიგნის დასრულება

1872

ქართული
წიგნობა

საღიგარტურო და სამკაბო კურნალო

მედიკოსი ალექსანდრე ივანოვიჩი მარკოვი 1781 მაკედონიქ
და იქმ მკვდარ... (ბავშვ ადვანს...)
... (ბავშვ ადვანს...)
... (ბავშვ ადვანს...)
... (ბავშვ ადვანს...)
... (ბავშვ ადვანს...)
... (ბავშვ ადვანს...)
... (ბავშვ ადვანს...)
... (ბავშვ ადვანს...)

მედიკოსი

გამოცემა იმეუ დაწყო მკვდარ და მამართლებით, რაგონს ეპიდემის გამოდიოდა.

1372 წ. მხითარობის ფესი. მაკელი წლის კაკ წყნით იქნება უკიდო მანეთი. სხეუარ წლის ხელის—მოწერა არ მიიღება; გარის მაკელი წლის ფესი შეიძლება შემაიტანოს რა სწილად.

წიგნის ამხითარობის დაბრუნება ქურს, რედაქციის ხმით იქნებოდა მს და მხითარეუ წაწმობა დგინოს სხეუდ რი ფუღა.

ხელის—მოწერა მიიღება.

თ ფიღის ში: უფ. ხემახარობის მხეველებთან გიორგი იოსებ სელიანთან და ახუ აღადართოების წიგნების მიკაზიაში:

ქუთაისში. უფ. სხეულითარ სხეველებლის ხედახეველებთან გურბანოვიკ გაღანს და რი მკვდარ თას.

გბრეუკ ხელის მომწერთ უხდა დაბაროს ამ ხდრქით: *Въ Туши-ауца Училище Семунаріи Георгіи Николаевичу Тосе іани* უფუღა. ვეკლამ იმეუ დაწხით უხდა წამითაროკითონ.

რედაქ. ნ. ავღიშვილი.

რედაქციის განცხადება.

წარსულის 1871 წლის ამხათობის ხელის მოძქერა უმეტესი სწილნი
 იხინი იყვნენ, ვინც წასულ 1870 წელში იყვნენ. რადგან სხვა და
 სხვა მიზეზის გამო 1870 წ. ამხათობა იათხი წიგნის მეტი არ გა-
 მოვიდა, ამიტომ იმ ხელის მოძქერათ თავიანთ ფულში გაკვზვანათ
 რვა ნომერი და მით შეუსრულდნათ თორმეტი წიგნი (მთელი წლის).
 წარსულის 1871 წ. ამხათობის დასარჩენი იათხი ნომრის ფული თუმცა
 იყო გამოცხადებული, მაგრამ არავინ არ შემოიტანს; ხოლო ის ხელის
 მოძქერა, რომელთაც 1871 წლისაგან დაიბარეს ამხათობა და ფული
 სრულად შემოიტანეს—ისე მცირეა იყვნენ, რომ იმათის ფულით
 ვერ გამოიცემოდა შემდეგი იათხი წიგნი. ამის გამო რედაქციამ არჩია მო-
 სხენებულ წელიწადში ამხათობის გამოცემის შეწყვეტა და აწყო 1872 წ.
 იანვრიდან გამოცემის დაწყება. და ვისაც 1871 წლის ფული
 სრულად აქვს შემოტანილი, იმათ მიუვით 1872 წლის
 იათხი წიგნი და მით შეუსრულდებათ თორმეტი, და დასარჩენი რვა
 ნომრის, თუ ქსურთ მიღება—უნდა შემოიტანონ კიდევ ს უ თ ი მ-
 ხეთა.

ვისაც ამ 1870 წ—71 წ. ამხათობის ფული არ შემოუტია,
 რედაქცია სთხოვს რაც შეიძლება მალე გამოკვზვონ, ამ აღკებით:

*Въ Тифлицъ. Професору Семинарѣи Георгію Николаевичу
 Исселиани.*

რედ. ნ. ავალიშვილი.

ბევრი მკვლევარი უნდა იხსენიებოდეს ამათი თანამედროვენი
მკვლევარნი მკვლევარიც და მათგანაც მკვლევარიც ამისი ინტენსიური
მკვლევარიც და მკვლევარიც და მათგანაც მკვლევარიც ამისი
მკვლევარიც და მათგანაც მკვლევარიც ამისი მკვლევარიც

მაგი სვიცია

ისტორიული რომანი ჰეკრელის ცხოვრებადამ.

(ეს რომანი კეთების 500 წლის წინათ დროებს)

სამხელი სხელი ღამე იყო, სწვიდა კოკისეურულათ; ცას გაქ-
ქონდა სწავლათ კრალთა ქუთხისკან; წამ და უწუქ კეკა, მოდებული
ქურში მრავალს ადგილას, ანათება ქვეყნის და უმსჯელადა გაცხ
სამხელათ თვალსა.

გამულის დაბრუნეს ტყეში, სამხელს ჭაობნარსა და ჭანჭრო-
ბონს ბიდიკაზედ, სდაც, გარდა ჰეკრელისა და ახსნისა, ყოველი
გვი დღისითაც კი კარ გადაქცემა კარც ერთს საბიჯს, რომ ან
თელი არ გამოეთხარა სის ტოტებისკან ან არ წაფლულყო სამხელს
ადგილებში, ს.ში გვი ცხენით, გასკეული უბაღასში და მოკლე
სამაქ წამოქედილები მოდიოდნენ ისე სწრაფათ, თითქო კარგი ნა-
თელი დეა და მოდიან ფონტის გარეშელს გზაზედო, ყოველს
ადგილას იმათ ეღობუოდათ გზაში ან ვარდივარდითა წამკერილი
ან წამოშკერილი ბიდიკაზედ და ძარბდინ დაშკებული სის ტოტები;
შეკამ ეს სამი შედარი თითქო იმათ ყველას ქუდაძენო, თუთავის
დროზედ ღუნბდნენ თავის და მარბოდნენ ტოტებ შვეშ, ან უმსჯელენ
გზას ამ ტოტებსა და ან ახტუნებდნენ ზედ ცხენებს, ყოველს საბიჯ-

ზედ უსჯედობდათ ამთ საფელობეს; მაგრამ არც ერთგან ენათხილარ ეფელოდათ ცხენები: ისინი ყოველს საფელობს ან უგლოდნენ კარსს, ან ერთიან დეზის შემოკვრით ასტურებდნენ ზედ ცხენებს.

ისინი წაადგნენ ერთს საშინელს ღრეს, რომლისაც საზარელს ბორცვის ბირზედ მიდიოდა ერთი კიწრო ცაღფევი ბილია და გადაჭურვებდა თაველ შეუწდომლის მადლობიჯამ ერთს შესაზარაკს, ჭეჭა — ქუსილით მომდინარე წყალს.

— აქანა კი გეპართებს ჩამახტობა, თვარა შენმა მტერმა შეიტახოს კისერი, ჩვენ აქ დეკამტერკით ამ გამოუცდაელს ცხენებსზედ, — სოჭვა ერთმა.

— ეი! მარ, ჩვენც კი გეპართებს აქანა შიში, — დაუმტა მუორემ. — აქანადღისითაც ჭირს გაელა ამისთანა დარში. ამაღამ რომ აქანა საამე შეეხეკნოთ, ურავო არ იქნეს, შენ არ მომიკვდე!

— იმა! რავა იტყვი მკვას! რომ გვიციულონ, ხომ მე გვამეთ სარცხილი და ე საშოვარტ დარჩა ოსრათ. ჩვენ გვარ ეაცს რავა უნდა განურებდეს ამკვარი ანავე, — შეიტა მესამემ. — გათენებამდის თუ ცოცს არ ვართ, მის დღეში ნუ იფიჭრებ, რომ ჩვენ მივილოთ იმერეთიადამ, საშოვარი. ჩვენ უნდა მიკვაროთ ყულაშელებს ეს ცხენები და გამოვართვათ იქ რომ ჩვენთვის მოუხსამთ, თვარა, თუ დროით არ დაბრუნდნენ მინ, ან თუ მკვარი შეწია და უნახეს ის ცხენები, მაშინ ჩენი სარცხილი იქნება მათი დავარცკა.

ამ თქმასზედ შემოჭკრა მესამემ ცხენს ქუსელი და დაემკა კიწრო ბილივსზედ. იმის მიჭყენენ ორნივე ამხანაგნიც. გაილევა საშინლით და ბორცვიდამ გამოჩნდა მოდიდებული მლეკარი წელი, რომელიც თითქო ეწეოდა ამ საშინელს ბორცვებსზედ მიმავალს გამკვდავთ თავის ზვიართებისაკენ.

— ბრახილათ! — დაიძისა წინა მკვარამ და ოთხზედ გაღარ-თხელი იმისი ცხენა წაეიდა ძირისკენ სრავინით.

მეორე, შეშერთადნი ამ იმით, გახერხდნენ. გაბრუნებულნი იყვნენ შეუღებულნი, რადგან, ბილიცის ვიწროების გამო, ცხენებზე უკმაყოფილოდ და, ისერაკეს გადმოხტომა. მაგრამ ვერც ეს მისახერხებელს, რადგან ცალ მხარეს იყო შირ და შირ ამართული კლდე, რომელზედ ფეხი არ მოიკიდებოდა, და მეორეს მხარეს სრანგვი და მღელვარე წელის კიდე, სადაც აგრეთვე კაცი ვერ გაიმართებოდა. წინასწარს კარს შეადგინდნენ, რადგან იმით თვალწინ გაქრა იმათი შესაძენ ამხანაგი, რომელაც უფრო გამხედარიცა და უფრო მარჯვეც იყო ამითხედ.

— ამა ჩვენი დაღუპვის დღე ახლა მოვიდა! — ძლივს წილულ-ღულეს ორივე კროთ და იდგნენ გამშრადნი. ცხენები თრთოდნენ წინ ფეხს ტალხში წაბუჩილუბი და ახდოდნათ სვირთქლი ხიმწარი-სიგან.

— კოჭოივ, ოუ! ძველივ, ოუ! — შეპობას თითქო ჰქვსენ-ღიდაპო დაცურებულს ამხანაგმა.

— ა! მაცა! შენ ხარ!... დევილუშეთ, დევილუშოს შენი მტერი! ჩახსახს ამით განწირულებით.

— რა უდგამხართ მანდ! დეუშეთ ცხენები.

— რა ვუბედურება დეუშეთ, რომ აღარ ვართ, აღარ!

— ამა და შეიცადეთ მანდ აქ მაცამ მიაბა თავისი ცხენი კლდის ძირას ბუჩქებსუდ და წამოვიდა თავის ამხანაგებისკენ.

— მგითი ბიჭობას ვი არ და შერცხვენის მეტს ვერ იხმით თქვენ, — ეუბნებოდა მაცა, როდესაც ავიდა თავის ამხანაგებთან. ამან მოუვიდა ამით აღვირუბში ცხენებს სული და თითო-თითოთ ჩახსახს ძირსა.

ჩვიდნე თუ არა ხამშიდობოს, მოაჯდა მაცა ცხენს და გასწივს ხამთავემ ფონისკენ.

— მისთანა შერცხვენის გზებში რა ბიჭობას ითხოვ შენ! —

კუბუბოდნენ გულდამშვიდებულნი ამხანაგნი მცხის. — მისთანა კაცებში
 ამისთანა ღამეს უძიებდნენ არ დარბის და კაც რაღა შეგნის — მთელი
 — თქვენთან კაი ვაყვარობას არც ხევაგან კელი, თვარა სწინა კი
 შეუხარო.

— მაგას რაღა იტყვი მცხივ! ამა, მაგი კინ იყო, ხონელებს
 რომ ერთი ვოგო ცხენი ვუნებ დახსლოტა.

— აწი, დახსლოტა კი არა ბიჭობა, ბიჭობა ისა, რომ შეგნებს
 შენი კუნარი, სდაც აწი ის ვოგი! კი, მაგი იქნებოდა რომ მარან-
 მას (*) მიტკვარე სსახლეში და ჩავითვალა ოსმალის ბუკდლოება.

— შენ არ მოუყვადე, რომ ბედისწრას ვერ ჩაუხვიადე, თვარა
 შენც კი ბერია ბიჭობა გავუფრებთა ტყუილა. აწი კვამ კი არა, რომ
 ერთი და კორი შეძრის და უყვლა შეძრისა, მიტკვა. შენ ვერ ბოკში
 ხარ და ბერია არ ვიგდაც, თვარა შენ სუ მოუყვადე, რომ ათის უხა-
 რში კი ბიჭობა, თუ კორი შეკრის!

ამ დროს ამით მიატანეს ფონს და ის იყო აპირებდნენ წყალში
 შესვლას, რომ წყლის ბირიღამ უნებ გავარდა რამდენიმე თოფი. ხამ-
 თაც ფიჭრის უმაღეს ისკუმეს ცხენებოდა, იხებეს ცხენებს თავი და
 შეკრიფნენ წყლის ბირის ატეხილს ბუნჭარებსა და მურუნებში.

— თუ, თუ! შეიქნა წყლის ბირის ვიყინა.

— თუ, თუ! — შეიქნა ვიყინა მეორე მხარეს.

— თუ, თუ! შეიქნა მესამეგან და მოედო ეს ხმა უოკელს
 მხარეს.

ამ ვიყინაში სამნი ამხანაგნი დაძვრებოდნენ ამისთანა კელებსა
 და გაბმულს ბუნჭებში, სდაც შეკვიც კი ვერ გაპრებოდა, რომ არ შე-
 კძირია რტოება, მაგრამ ამთავან არა რტო, არა ბუნჭი არ ინძრეოდა,
 ათთქო ხელიკი დაძვრებო, ისეთ ნაირათ მერებოდნენ უყვლა გაბმულსა

(*) მარჯამიკი.

და განვიღებ კვლავ ნებში. საითაც მიმართებ, ვკვლავან დაუსვდით
 წინ ყოყინა. ყოველს ამგვარს ყოყინაზედ ისინი იფლავებენ და
 მატარას ხანს უკან ისინი მთლიან ასცდნენ ამ ყოყინის და გვიდნენ
 სამშვიდობობ.

— ამა, კია ბოლოს მტას ქე ქვიან! ღმერთი რომ კაცს ხელს
 არ უმართავდეს, რაჯ უნდა გაბედოს კაცმა ღვთის წინააღმდეგო. მიხ-
 თანა გზას ამისთანა დროს რომელი ქრისტიანი კაცი შეუბედვდა, ჩვენ
 რომ შეუბედეთ. იქნას რომ დაერჩენილიყუათ ეს სექსე არ დაგვიძარ-
 თებოდა.—ამობდა კოჭოიამ.

— რაც იქნა—იქნა, მარა უელაშელეთთან თუ ცარიელები
 მოვიდეთ, შერცხვას შენი მტერი—ჩვენ შერცხვებით: უნამუხობა თუ
 გინდათ—კე იქნება.—დაუმტა მაცემ.

— ამა და ნუ მისკალ ცარიელი, თუ გერწიოს. დიდიმდინ რომ
 შეგვეცადა მთის წყარას ციხეში, არც კი ჩვენ დაგვიძარებოდა
 მაგი უმარულობა ასლა რაჯა იხამ, რომ არ შერცხვე!—ხოჭვა კოჭოიამ,
 რომელსაც ჯერაც კიდეც მისდევდა ბილიყზედ ნაჭამი შიში.

— კი ვიხამო, თუ მარჯვე მოვიქვეით!—უმახუხა ძველიამ. კია
 ღმერთმა მოგვას, კია ცხენები იქნას ერთს ჩემ ნაცნობს ხუცესს
 ქვეანდეს. სამ-სამი მიხთანა შედური ქუავს, რომ დადიან კადრება ხა-
 ვდობით.

— ამა და რაღას კელით! ღმერთს ჩვენთვის ხელი მოუძარონია
 და რაჯ უნდა გაუშუთ ისრე.—დაუმტა მაცემ, რომელსაც დადიან
 იწესებდა, რომ უელაშელები, რომელთაზეც ამან არ არის დიდი ხანია,
 რაც დაიწყო ნაქურდალი ცხენების ცვლა, დასწამებდნენ უმარულობას
 და უსეთობას.

2

დიდი ხანია ღვეელი ოდიშარია იყო გათქმული აქეთ მხარეს
 თაქის ხომდიდროთ. ამის ცხენებზედ რჩებოდა თულები სმირათ თვით

სამკერულოს მთავარსაც. მაგრამ ოდიშრთა იყო ამისთანა კაცა, რომ-
 ლიხტისაც ძეარათ თუ ან მთავარი, ან ქურდი ვინც დასმენილია.
 მთავართანაც და ქურდებთანაც იგოდა ოდიშრთამ რაგონსაც უნდა მო-
 ქვეყნეყო. უოკელს მთავრის სახეაზედ, რაჟი იგოდა, რომ ის უთ-
 სოვარს არ გაუშვებდა, რაც ვი სდამე კარგი საქონელი ეკულებოდა,
 დაიწეებდა ისეთ ხაირს ტირილს თავის ხელარიბეზედ, თავის უკანს-
 კნელობაზედ; მოქვეებოდა ისეთ სანიერებს თავის შუაწროკბულის ცხოვ-
 რებაზედ, რომ მთავარი იძულებული ქსდებოდა დაეხებებინა ამისთვის
 თავი. ოდიშრთას ქჷმანდა დიდი შეძლება, მაგრამ ის იგვა ისეთს
 ფიცსში, რომელშიაც დგანან უკანსესელი მეგრელის უახსები; ამის
 ცოლშვილი გამოდიოდა ყველზედ უკანსესელით, რომ არ შემიტეოს
 მთავარმა ხემა შეძლება და არ წახდილოს ხელმა ამითს წარტეგებაზე-
 დათ. ოდიშრთას ქვეანდა ღამაში ქალები, მაგრამ გათხოვებამდინ
 ძეარათ თუ ვისმე გაავონა ამათი ხელამაზე, რომ ამითიც ვი უფიქრ-
 ბოდა ამს, რომ ესენაც მთავარმა არ გამოამცადლოს ხელიდამთ. ოდი-
 შრთას ქვეანდა სახლმა ერთიც კიდეც გახათხოვარი თოთხმეტ თსუთ-
 მეტის წლის ქალი, რომლისაც ხელამაზე, დიდი სანა იყო გაავრდნა-
 ლი გარშემო მცხოვრებლებში, მამ ცდილობდა ამისსაც მურტლათ
 გამოჩენს, რომ ამის ხელამაზე არ მიეღწია მთავრის სახსლემდინ.
 მაგრამ ქალი ქვანობდა თავის მშენიერებას, და როდესაც ვი დაიგუ-
 ლებდა თავს თავისიფელათ, ის თავისის დასუფთავებულის სახით
 ეხვეწებოდა მზობლობას, რომელნიც ვერა ძლებოდნენ ამის უურებით.
 რაც შეეხება ავი ვინის ხელს, ოდიშრთამ იგოდა ამათი მოკლაც.
 ვერ ერთი ესა, რომ ის უმატრონოდ არა დროს თავის საქონელს
 არ უშვებდა დღისით სხეებივითა, ღამე თავისი ცხნება და ვარა
 ეს თავისთან ფიცსში, რომელსაც უოკელთვის ქვეტაუდა ისე მაგრა,
 რომ ამისი ვალები დიდათ გასკჷარი იყო. ამისთან ოდიშრთამ იგოდა
 ისეთი იარაღის ხმარება, რომ ამათი იყო ეს მიუღეს გარშემო მცხოვ-

რელებში გათქმულა. ბევრჯერ შეჭბუდეს ამას ავსაკებში, მჭვრამ: არც
კრთულ ისინი უსიფათოთ არ დაბრუნებულან.

სინაზის ოდიშის

სინაზს ოდიშარაბს გულის ძალითა, სინაზს იმის ცოდვილს
დამშვიდებითა: დიდა სინა არა ქურდს ცაცს აღარ შეუბუნია ამათის
ქონებისა და ცხენებისთვის. დიდა სინა შეუღამე გადასულა, მოტა-
ნებულად თათქმის გათქება, ამ დროს უფრო ტკბილია ყველასათვის
ძალი და სინაზეთ აქაც უფრო ტკბილიათა. სინაზეთ, და გარედამ
ბრთსილათ ხანულის წვერებით სეკია სინობი მცე, ძველია და
კოჭოთა მუშათბენ ფეცხის სპირაკველ ჭვეს. უთსრთან ძირს ფეცხს
ისე ბრთსილათ, ისე სუმათ, რომ კრ ჭტონბენ ამას თვით ის
აუი ჭოფევი ძაღლიც, რომელნიც ჭვეანდა ოდიშარაბს და რომელთა
შაბით ღამე კრს ჭბედავდა ამ არე მარეხედ გაგლს კრს კაცი. გაა-
კეთეს სერელი და შეძვრა ძველია ფეცხში, შეჭვეა თან კოჭოთა, და
დარსა გარედამ მცე, რომელნიც უნდა კურსულს ამათთვის გარედამ
და მიელა ცხენები და ვორი ოდიშარაბში.

ფეცხში იყო უყურო ბნელი, თვალთდგან არაფერი არა გაიჩე-
ოდა რა. ძველიამ მოუსხა ბრთსილათ სელეები კრას ბირას და მოხვდა
სინა გარეთ სელეებ გადმოურლი და წელსკით უსპნოთ გულადმა
მწოლი ოდიშარაბს გასათსოვარა ქალი. ძველიას დაუწყო გულმა ს-
შინლათ ძვერა. იმან კრ შოითმინა და დაუწყო კიდეკ სელეებს ფათუ-
რი. იმას შექსედა გადალეილი მკრდი ქალისა. ძველიას ეცა სისხლი
თავში. ქალმა ამ ცივი სელეების მოხვედრესზედ უნებურად შაფათუ-
რა. ძველიას ჩაუდა უუეს, აიტაცა სელეები და უცვტ გადურბინა გუნება-
ზედ ამფოთებულმა სისხლიმა. ის მოვიდა გონს და გაუელეა მწრა-
ფლათ თავში, რომ ამ სეჩით ის უბრალოთ გაიბამდა თავს მხეში.
ის შეუენდა შატარას ხანს, რომ ქალი ჩავარდნილიყო ისევე გულძი-
ლში. ქალი მაშინვე მიეცა ისევე ტკბილ ძილს. ძველიას წამოდგა ბრთსი-
ლათ, მოუსხა სელეები და ამკვარის სელეების ფათურით მივიდა კარე-

მთან განსაღებლათ. კოჭოთა ამგვარი სველების თანხრომად მოკვდა ცხენებთან და ამირებდა ამთს ამკებას, რომ ამ დროს დაიხეიხეინა ცხენმა, რომელსაც ეგონა, რომ მატრონი მოკვდა და სიძინდი მომიტანა.

— ეა! ვერ წისვლ, ვერ! — დაიძინა ოდიშრობამ, რომელმაც ამ ცხენის ხახვისზედ აჭყიტა თვალუბი და მხვდა მამხივე რასაც ნაშნავდა ეს.

ძვეობა და კოჭოთა ამ დამსკესზედ უნებ დაერქვნენ გამოთხროილს სურელთან. ძვეობამ შეუო სსჩაროდ თავი და გაკერა სურელში, შეუო კოჭოთამც თავი და ის იყო, როგორც ამირებდა ტანის კამრობასაც, სტაცა ოდიშრობამ ფეხებში ხელი, ჭამა სსჩაროზედ განხრეკა ციცხლი და კანსათ ფიცხს. კოჭოთას სტაცეს გარეჯამ ძვეობამ და მცემ სელესსა და თავში ხელი გასაქცევრათ. შიგნიდამ ოდიშრობას მოეშველნენ ცოლი და ჭალი და დაუწვეს შიგნითკენ წეკა. ამ ბრძოლამ გახტანა რამდენიმე ხანი. დაატყეს ძვეობამ და მცემ, რომ სსჩაროზედ იხინი კოჭოთას ვერ წარბმკედნენ, გაიძრო ძვეობამ უნებ სსხვადი, დაუქირა მცერა კოჭოთას კისერი, შემოჭკრა ერთი, შემოჭკრა მეორე, სტაცა ქობორში ხელი, შემოჭკრა მესამე და შერჩა კოჭოთას თავი ხელში. უთხო კოჭოთა, მთლათ სსხლში მოსკრილი, შეათრეკს შიგნით. ძვეობამ გაიტაცა თავი კოჭოთასი და გაჭეკა მის თან მაცი უნებურათ.

— რა ჭქნ კკ, რა! — უუნებოდა მთლათ სსხლ ადუღებული მაცი ძვეობას: — რეკა გვიმეტე ქრისტოინი კაცი, შენი აფხანიკი, შე უღმერთო! თანთარი არ ახამს მკას, რაც შენ.

— ამა ვის ურახსოდა შენ ბიჭობას, რომ თვით დანარი უოფიღსხარ! ბიჭობაა გია, რომ ხნელ ღვაქში კლდეზედ ცხენი დეკსნიკინო?! ამა ბიჭობა მკია, რომ თავი მსკეს გადავანინუნო. შენ გკონა; კოჭოთა, რომ იმ თავიან გავკეკვა, არ გკიცნობდნენ მის აფხენა-

კებს?! მამის ამა გოჭოიაც და ჩვენც მოღა დეკოლუბებით.

— აჰ! შენ არ მოუგვდა, მე შენ ამის იქით ვერ გინდობ და აღარც დეკოლუბით შენთან საქმე. აფხაზიების მოღალატეებს რვა კადონა გაცი!

— ამა, ნუ შენდობი და უულაშელეთანაც შენ გეიგეთებ შარხ. აწი ჭო ვინამ დღეს გულაშელებს დავცნობებ შენ ბიჭობასაც. ძველიამ განწია ერთს მხარეს, მაცამ შეორებს, სიმინელმა აშფოთებულმა და აღელვებულმა.

ძველიამ იმავე დღით მოჭკვარა უულაშელებს ხამი ცხენი და უ-
ამო იმათ მაცის შე რ ც ხ ვ ე ა .

3

მშენიერნი არიან მგერელის ქალები, მაგრამ უმშენიერესნი ამ-
თში არიან სორგელები.

სოფელი სორგა არის გაჭიმული ოც და რვა კერსზედა მდინარე ხობის ორთავე ნაძირებსზედ შავი ზღვისკენ. ფიცხი ადგილებია სა-
ფულში ეს ადგილები. სოფელი თითონ, როგორც სხვა ყველა ხამე-
გრელოს სოფლები, დგას დაბურულს ტყეში. მაგრამ აქური ტყეები
განესხვეპიან სხვა ტყეებს: აქის სიმაღლე და აქის უჩინაფეს არ
ისდება არ ხად სეები. აქური მურყანი, აქური მუსა წარმოადგენენ
რადგა თვადშეუწდომელს და შესაზარავს ხანასკებსა. ადგილებია სა-
შინელი ვინჭრობიანი, რომლისა ვამო აქ ძალიან ქსარობს ბრინჯიდა.
ჭური აქეს საშინელი დამცდელი: ყოველ საფსვლელ შეათათვიდამ დაწ-
ყობილი გოორგობის თვემდინ თითქმის ნახევარი ხადლი მამაკაცთაგანნი
ჭურთან ჭერასხებივით ციკებისა, ცხელებისა და საოფლისიკან შეპურო-
ბილნი. ნახევარზედ მეტს მამაკაცთ აქ ადევთ ნიდაც ციკების ფერი.
მაგრამ ეს ჭური თითქო რეებს ქალითა: აქურთ ჭდთ გააჭკოთ ნი-

დაც წითლათ ღებდავი, ცუბ-ცხელუბა თითქო კრბუბა მხათობა.
 მშენიერნი არიან აჭურნი ქალნი, აჭურს ჭაღებს მკვლანქობდენ
 სმირათ მკობრენი თვით ხანთქარის ჭარბისათვის წარსტაცებლათ;
 აჭურს ჭაღებს ეტანუბოდენ ავსაზეთის მთავარნი და შორველი თა-
 დობანი. აჭურნი ქალნი არიან გათქმული მთელს სამეგრელოში და
 ძვირათ იჭებოდა თავმომწონე შუბლბული მკვრელი, რომ აქ არა
 ქვადოდა სცოდო არჩული. ეს ვველაფერი კარკათ იგოდენ სორ-
 გელმა ჭაღებმა, და ამითი უფრო კველუდობდენ იხინი; ამითხედ შორ-
 თული, ამითხედ ცოცხალი, დისინის და შექვევს მოყვარული ჭალნი
 ძვირათ თუ გამოვიდენ მთელს სამეგრელოში. ბერძნების და ლა-
 სების ვჭარათ თულები, რომელნიც კი ვჭარობდენ სამეგრელოში,
 დიდის ხელხით ვადდიოდა აჭურნი უმწიელი ჭაღებისა და იმითიან
 შუამკვლების ხელში, და ჭაღებიც არ ივენენ არასოდეს უარხედ კარ-
 გის სანუჭრებისა. მშენიერნი არიან აჭურნი ქალნი, მაგრამ ვველან
 უმშენიერესი იყო კვა ხილანავს ასული. ბევრნი ცდილობდენ ვეს
 გულის შეჭურობას, თუღრთაც, მჭანულებითაც, ბიჭობისა და დარდიმან
 დობის გამოხენითაც; მაგრამ ვეს გული ვერავინ შეიძურა მგი სვი-
 ტას მეტმა.

მგამ ეს და ამან მგი ნასეს კრთმანეთი ამ კრთის წლის წო-
 ნათ სხამუაში (თამაშა). ვმაწვილი, მოყვანილი, ტანდი და თვალთ-
 გან წვცხლის მორქველი მგი ამ სხამუაში ვრწიოდა ვველა ტოლებში,
 იმისი წმინდა სმა და კოლოანნი ცოცხალი სიმღერა, რომელსაც თი-
 თქო მთელი თვისის სხეულით ბანს მოხმებისო; იმისი მკვარცხლი
 მოძრაობა და უოველის სხეულის მოქნილობა მოიყვანდა აღტაცებაში
 თვით ვარემე მხირაღსც.

შეორეს მხრთ თექსმეტის წლის ჭაღწული მშენიერი შვის რა-
 ღაც ნაირთ ცოცხლათ და ტრფადებით გამაშხირალი თვალემა, რომ-
 ღლის ვვარითაც ვერავინ დაიკვებს მკვრელთა ჭაღთ ვარდა; მშენი-

ერი მღვდი, და, თითქო ძალით გამოქანდაკებული, მოუკანდილო წელი და მსარტევი; შვი გიშერივით თმა წარბა; თეთრ-წითლან მსმს-სტე-რი; სიცოცხლის მოძრაობა და შეტყველობა უოკელს შირის სახეში; რაღაც ხაირი წმინდა, ტყილი, თითქო გულში გაცხ რაღაც ნეტარე-ბის ახსაშო, კილოაინი სმა, რაღაც იდუმალეს მოძრაობაში საეთუ-თქადა ველებს შირველსავე სახეზედ გულს.

ეკას სახეზედ მაგიმ უფრო მოიწონს თავი. მაგის იმ სახეზედ მოქმატა ერთი ორით უოკელთვის ღირსებანი. მაგიმ შირველმა გამარ-თა ცხენის ჭენაობა და თამამ და ვერხეინ ვერ მოდიოდა იმხთან. ეკას აკუნო იმაზედ გული. მაგიმ შენიშნა ესა და უფრო გაიტაცა ეკას ხურვილმა. შატარას ხანს უკან მაგი საკმა ეკასთან ფერხულში-ცაღკე მაგიმ და ცაღკე ეკამ უმატეს სიმღერასა და ფერხულის აუოლე-ბის. ცეკვამდა და აუოლედა შეკირცხდის თამაშობით სიმღერის ხმს მაგი ფეხებსა, და აჭარბება შეცადინეობით და თვის ცოცხლების მო-ძრაობით იმას ეკა. იმასოდა მაგი და მოსძისოდა ეკა და იმითი შე-ლოდიურა, მღვდი წმინდა სმა, რაღაც საცოცხლითა და ნეტარებით სრული ერხეოდა სხვა სმებში და გაჭკიოდა ვერცხლებლივ წერიალით დახურვილს ტუისკან. ერთია მხოლოდ გაცხ ცხოვრებაში ამკარი ნეტარების წუთი. ბერეკერ იწუნა შესვდეს გაცხ ნეტარება, მაგრამ სხვა ნეტარება ვეღარ ადის იმ ნეტარებამდინ, როგორც მაშინ, რაღე-საც შირველით შექსარებს სრულის სიწრფელით და ხისრულით ერმა მიხურით გული ერთმანურთ და როდესაც იმით შეუძლიანთ უჩვენის ერთმანურათს თავიხა თავი სრულეს ღირსებით და იმითი გამოუხსისან ერთმანურათს თვის თვისი გრძნობა ერთი ერთისადმი. აქ ჭაბუყნი სრუ-ლის სიწრფელით ეკებებიან ცხოვრებას, რომელსაც შეჭურვებენ სრუ-ლის იმედითა, ნდობით და მამკადის ნეტარებით. მაგრამ სშირათ აქედამკე იწყობა ის შეწამული შეტყება ცხოვრების ხანამდეიღვსიანს; იმის უოკელს საბიჯზედ დაბრკოლებასა და დაუდგრომლობასთან; და

ზოდოს უძველესი ბრძოლა მის მძლეურს და შექმნის სელონ. სძირათ ცხოვრების ძლიერების ფეხქვეშ განმეორდება და შექმნის სელონით თვით უბრძოლესი გმირი გაქურებს ნატკრით თვის წასრულს სიჭაბუკესა, როდესაც ის იყო შხა დაქმნა პარქვე ყოველი დაბრკოლებანი და გახსრობისა მიწახთან ყოველი ვითარებასი, რომელნიც უძლიან კანც ტპილს ცხოვრებასა და უწამაძღუნ ბედნიერთა ღტოლვილებათა; მაგრამ ეს ნატკრანი რსებას ნატკრით და წასრული ეხეება სიჭაბუკურებ განმხეულ ნეტარებათა, ბედნიერთა ქრავს სძირათ თვით პირველი ცხოვრების ბრძოლის გმირი იმითა, რომელნიც გამოსადგების სოფელს მშინ, როდესაც ისინი ყოფილან სავსენი იმედით ამ სოფლის სიხრულეზედ და არ შთაუნთქვით ჟანი და არ დაუგარკვით იმენი ამის ამოდ ბრძოლაში. სიუარული კეუთინის იმ ჟამს, როდესაც ჭაბუკი არის აღსავსე მამაკლის იმედებით და მამაკლმა ბედნით ცხოვრების გატარებით; კეუთინის იმ ჟამს, როდესაც კაცი არის სრული ჟანით, გულით და ღტოლვილებით, რომელიც იმას ეკარგება შემდეგ ცხოვრების წერილმაღს ბრძოლაში, ნიადაგ ხელის მოგონსა და იმედების გააბოუებაში.

მაგი იქნებოდა ოცდაერთის ან ოცდაორის წლის ჭაბუკი, როდესაც ნახა იმს ეკა და ეკა იქნებოდა თექვსმეტის წლისა. ისინი სრულის გულით და სრულის იმედით მიეკეპნენ ერთმანერთს, როგორც შექმენის მოლოდ ჭაბუკით ცხოვრებასა.

გათავდა სხაბუა, მოატანა ხელმოძ და მოვიდა ჟამი ხელის დაშლისა. ფერსულის გათავების დროს მაგიმ რაღაც უთხრა დაბადის ხმით. ეკა აწითა თონესავით, ხელუნა თავი და გაუღღკვს რაღაცა გამოუთქმელის წაცხლით თვალემა.

—ჟი! — უბასება ეკამ ხმის კანკალით: — მარა მამსეში კი უნდა ნახო.

დაიძღა სხაბუა. ეკა თავისის მკზობელი ტოლი ქალებთან წა-

კიდა შინისკენ. შატრას ხანს უკან მადის არ მოუთმინა გულში, მუ-
ხატა თავის ცხენს და გამოკვიდა იმ გზას, საითაც უნდა წავსულიყავი,
კახდანასკაზედ, იმან ღანთიანათ შემოქერა ცხენს ქუხლი და გაუწო-
ლა გვერდით, თითქო ერთიგ კადეკ ეთქვა: აბა ჩემსთანს ვის შეითამო.

4

მაგიმ ბეჭი არ მოიცადა და მიუგზავს კვან შამს ცატი.

— იმე! გაკონტრებულ მაგიას რავა მივეცე ქალს! — შაიტა კვან
შამამ, სეინა წიღაჩავამ. — ქონეს მაგას არ აქ და ბიჭობა მაგიისი არ
კის გოუგონია.

მართლა და ღარბი იყო მაგი ხვიტია. იმის შამა ბურღლე
ხვიტია იყო გათქმული მოელს ოდიშში როგორც ქონებით, კვრთვე
როგორც აზრავი ცატი. ის იყო დიდათ მიხსეული თვით მაშინდელი
მთავრობისკან, რომელსაც სუეეთხო თავის ნაშთიან ცხენებს მართ-
მედა სოღმე. აზრავობა იყო ბირველი სკეპური ხსელი სამეგრელო-
ში და მხოლოდ მარჯვე აზრავთ შექდლოთ მცირეც არის ცხოვრება.
ცხოვრება იმ ცაცისა, რომელიც არ ცანდევდა აზრავობას, ქურდობას,
იყო ძელი სამეგრელოში. მუშა ცაცს არ რჩებოდა თავისი სამუშაო,
რათგან ხიდაც ამის ღვაწლით და ოფლით შექქილს ხარხოზედ ეჭი-
რათ ნიდაც თვალი ქურდთა და აზრავთა. აზრავობა და ცხენების და
საქონლის ბარვა შეარდგენდა უფრო მადლი სასოცადობის მოქმე-
დებს. მხოლოდ ეწინაღმდეგებოდნენ და შექდების დაგვართ ხევე-
ნიდნენ ამს მუშავა, რომელიც ამითის მოწყალებით რჩებოდნენ ც-
რაილი თავისის სამუშაოსისკან. სხვათვე აზრავობა, ქურდობა იყო
ხაქელი და ბირველი ვაეცობის ხმა ქონდა იმას, ვინც უფრო იხენ-
და ამში თავს. მრავალი ქონეს შეიძინა ბურღლეში თავის აზრავობით.
მაელი აყვასეთი და იმერეთი მარჯოდა იმისის შიშით; მრავალი სა-
ქონელი უშოვეს ამს ხშირით დანაკარგი შატროსკამ; მრავალჯერ შე-
კიდა ამსუდ სხივარი მთავართან; მცრამ ეკლა იყო ამო. წაქეზებუ-
ლი ამითი, ბურღლე თან-და-თან თამამდებოდა და უფრო და უფრო

შემდეგელ კაცთ აწვდიდა სულს. ერთხელაც ბურღლემ მოასწია იმერეთ-
თიდაჲმ იმისთანა ცხენები, რომლისაც ბადალი არ მოიბოგებოდა. მთელს
იმერეთსა და ოდიშში. საუკეთესო ცხენი ამან მიჰქვანდა მთავარს და
მთავარს ეს ცხენი ისე მოეწონა, რომ ამას ჭეკანდა იმ ნიდაგ თავის
საჯდომით.

გავიდა რამდენიმე სანი და მთავარი ეწვია იმერეთის მეფეს ხტუმ-
რათ. მთავარი პრძინდებოდა ამ ცხენსეჲდ. მეფემ იცნო ის. იმ იყო
იმისა საყვარელი საჯდომი ცხენი, რომელიც მიიღო იმან სსწუქრათ
აქარის ფაშისაგან. მეფემ, როგორც შკშუქანის იმერლის ზრდილო-
ბას, ამ კამით არა ჭეკარა რა მთავარს. ამან მოიკითხა დაწერილებით
და შეიტყო, რომ ეს ცხენი მართვა მთავარს ბურღლემ სვიტიამ, რომ-
ელისაც ბეგრ რაცა ხანია უზივოდა მთელი იმერეთი მეტის შწუნებო-
საგან. რამდენსამე ხანს უყარ ეს აცნობა მეფემ მთავარს და შეუთვალა,
რომ: ათუ ხუმს თავს არ გერჩიოს ისტე უნდა დასაუო სვიტია, რომ
სსე მკერულმა კაცმა კვლარ გაჰქედოს იმერეთში საქურდლოთ ფესის
კადემს. ეს ითავიდა მთავარმა ბურღლესაგან, რომ იმან სვიტეუ ამას
ცხენი დიდებულის მუფისა და გამოიყვანა იმისთან ქურდების მოყრე-
ლოთ. დასამტყეცებლად იმერთა მეფისა, რომ იმ არა დროს ქსო-
გებს თავის სიმთავროში ავაზაკებს და ამასთან ამკვარის გაბრიუების
გადასასდევინებლოთ, მთავარმა დაასხა ერთს მშუქნიერს დიდას ბურ-
ღლეს უარები, წარათვა რა ქონებასც კა მოასწრო და წამოიღებოდა,
რაც არ წამოიღებოდა—კადუნჯა, თვითონ ბურღლემ დაჭირა, დახ-
თხარა თვალები და ჩამწყვდაი ცხენში, სედაც ბურღლემ დაასრულა თავი-
სი დღენი.

მაგი იყო მაშინ თოთხმეტ თუთხმეტის წლისა, სსე მშეა ამან
არა ჭეკანდა. დედა ამისი დარჩა მთლათ უხუცემო. ოთხთათი ბატა-
რა ქალი დაწვა კახურსეჲდ. რაკი დედაჲმ ამისამ სწენია ერთხელ წყნა
თავის ქმრის პრეტობისა, იმას უნდოდა, რომ შვილი ამისი დამტკა-

რეო ისეთს ხელობასედა, რომ შესძლებოდა ადელი დუქის შიქისა. მაგრამ რა ხელობა გამოდგებოდა ამის ქვეყანაში, რომელიც სხვათა სარჩო შექმნის კაცსა, რომ თითონც ენსოყრსა და შექნას უძღური სასლობაცა. არა ხელობა, არა სწავლა არ შემოიბდა სამეგრელოში გარდა ქურდობისა და ახვარობისა. თუცა საღესში მრავალი იყვნენ მსურველნი რამე ხელობის სწავლისა, მაგრამ ამ ხელობის სასწავლებლათ იხინი უნდა წახუდოყვნენ სხვა ქვეყნებში, სადაც სასწავლებლათ. წახელის ნებას მთავარნი არ აძლევდნენ, რითგან ქსედავდნენ, რომ იქიდაშ სასწავლნი კაცნი მოდიოდნენ სხვა გულითა. იმით ადარ მოსწონდათ ოდიში და მდგარი წესება, ადარ მოსწონდათ იქური უჭარობა მღელა დამდგარის წადებისა. იხინი ქსედავდნენ თავის შადლ ნიქიანს საღეს სრულს უშეკრებასა და უშეკრებაში, რომლისც მიხეზნი ქსედავდნენ იქური მთავარნი და შირველი შირნი, და ამ გვარი ცნობა მეგრეთაგან არ მოსწონდათ იქურ მთავრებსა და არა ქსედავდნენ ამას თავის სასარგებლათ. მცხის დედა, გუქიტამ არნას ამის სამღველათ გაზრდა. მაგრამ ატე შესედა დიდი დაბრკოლება. მთავარი, განრისხებული ბურდღუსე, ადარ უშირება დატეობას ამის ცოდშიღესა, და უთხრა უარი გუქიტის მცხის სამღველათ მიბრებასედა. გუქიტამ შეუხინა მთავარს უშირველესი შირნი ოდიშისნი, მაგრამ კერცარა ამითი გახდა. მთავარიხოყას წაცემინათ ბურდღუს სასლობის შტერთა, რომ ბურდღუს, კითომც, დარწხნოდეს დაფარული დიდ შადი განძეული და ჭონება, და ის მოელოდა მცხის დედისგან ამ ჭონების განწილებას. ეს შეიტეო გუქიტამ და არ იცოდა, როგორ დაერწმუნებინა მთავარი, რომ არამტეო ამას არ დარწხა არავითარი ჭონება, რომ, შირიქით, ის იყო ეთვლიათ უნუგეშით დარწხნალი. მაგრამ მთავარი უხახეიდლოდ არ უშირება მცხის განთავისუფლებას. გუქიტა იყო საშინელს მწესარებაში წავარდნილი. ის განწირულებით არტრეკვდა ხელებს, მოხუტებდა თავის ჭირივ ოხრობას და შატრონი არავინა ქვეადა. გრძ

სობიერი მცხე დაუდა თავის დედის შწესარებას და უკვდებოდა გულად. ამისთან დასკეულნი კარგს ცხოვრებას, ახლა ისინი და იმისი დედა და დეობი იყვნენ უკანასკნელებში.

— ნუ სტირ! — უთხრა კრახელად მცხემ თავის დედას: — არ გაგისდი სქმეს სტირლით და მალე მოგიყვდეს მტერი, მალე მცხემ შენ გამოგისხსნის შწესარებაში.

აჲ მცხე დაიპარგა სძმს დღეს და შესამე დღეს მოიკარს მოყვად და ხანდა კაცის სკლით, ერთი კარგი პედაური ცხენი თავისის იარაღით, და ერთი სკლი სკანკეპო თოფი და იარაღი. სად იმოკნა მცხემ ესენი და სად არა, ღმერთმა უწეის, მხოლოდ ესენი იყვნენ მცხის ნამოკარნი.

— მკვი იხევა კვი უთფილა, — ბრძანა მოიკარმა — და რადა წიხვლა უნდა მკვას.

გერცარას ამითი გახდა გუქიტი და მცხემ დაიწყო მუშაობა. უნის სიმუშაოთ იმის სჭირდებოდა უღელი ხარი და გერ ეშოვნა.

— აჲ! მკვი დგენს კაც რაჲ კერ გიმოკნის ერთი უღელი ვუსეარო ხარი! — უთხრა იმის თავის მამიდას, რომელსაც ესმოდა მცხის საკლებულება: — არ გკანებისარ მამაშენს პურდღეს: კვი კვი იქნებოდა, რომ მკვი შეჭირვებული ენასა კაცს! სდაც კის რასსე დააკულებდა, ვკვლა იმისი იყო.

მცხის ეს სიტყვა იცხლათ მოკვლა. იმის ახსოვდა თავის მამის თავს გადასხველი და კრიდებოდა ესეც ამკვარს ბოლოს, მკვადრე ხათრს უჭკრდა თავის დედას, რომელიც სულ იმის აკვდრებდა თავის შვილსა, რომ ის არ გაჭყოლოდა ამკვარს სქმეს და არ მიეპამნა სხვა თავის ტოლებითთვის, მაგრამ ამისი აუპარტავანი სხისათი, სიცოცხლით სავსე აკებულება კერ იტანდა ამკვარს დაცინვას და თაკილობდა თავის ამხანაგობს ნამოკარჩხას, რომელნიც იყვნენ ს ა მ კ ვ ა რ მ ი და რომელნიც ვკვლას ჭყუნდით სკებურათა.

—აწი ამ ერთ უღელ ხარს ვიძოვნი რაკამც იქნება. — იფიქრა მადიმ, — და შერბე რაკი მოვიძვირობინებ სექსეს იქნება მასტრის მამის- ხისათ არ ვის ქონდეს ჩენი უყანასკნელება.

იფიქრა მადიმ და შეახრულა კიდევ. იმის გაინისა სარება, მოს- ნა მოიყვანა ღობი, და ხიმიინდი. ის უშირებდა ამას გასვიდვას და შოკიერთა ხახლის ხაჭირიების სეიდვას; მაგრამ ერთს დიდის ნახა თაფისი ბეღელი და დახვდა მოღაღ ცარიელი. ის აიტანა პარასმა, მაგრამ საშველი არ იყო: ქურდი ვერხად ვერ იშოვნა. გავიდა ხანი და დაქ- შარეს სარებაცა. მადიმ ხიბრაზით არ იფიქრა რა უნა. იმის გამოიღო თავსა და დაუწერა თავგამოდებით ძებსა სარების ქურდსა. — იშოვნა ერთი სიმურსაყანოელი შეტრელი, მაგრამ ველარ იშოვნა სარები, და ქურდი კი იხეთი ღარობი გამოდგა, რომ არამც თუ სარებს ვერ გა- დასდევინებდა, ამ ქურდს და იმის გამრავლებულს სხელობას მოიღო მურანვიც კი არ მოკბოუბოდა. მადის შენა აზოად შრომა ამ ქურდის ძებსაშიცა.

—კი! შარვეე ბიჭი ხარ შენ, მადი! — უბნებოდაენ ამას ტო- ლები დაცინვით! — უღელი ხარი შეიძინე და ისიც ვერ შეიხმარე.

ამ ღაბარავით მადი გამოდიოდა მოთმინებიდამ; მაგრამ დედის ცრემლებისთვის ვერ ეტყუნებინა და იყვებდა კიდევ თავს!

ერთსელაც გაიძართა დოღი. დოღის სეურებლათ იყვნენ შეერილა- ნი მოღათ გარეშეშო სოფლების ხალხი, ეველა ამისი ნაცნობი ქ- ლები და კაცები. დოღში ერთვნენ ბერი ამისი ტოლები აჭკებდნენ ცხენებსა, დგებოდნენ გაჭკნებულს ცხენებსედე. ესოდნენ გაჭკნებუ- ლი ცხენებიდამ ნიშნს, ასტუნაკებდნენ ცხენებს თსრილებსა და ბორც- კებსედე; იწონებდნენ მუერებლებთან. თავსა. მუერებელი უმაწილი და მშკენიერი ქალები მოდიოდნენ აღტაცებაში ამ ცხენების თამაშო- ბებით. მადი ქსედავდა ამას და ჭკლავდა თავის მოყვარება: ესარ იყო არაიხედე საკლება ცხენოსანი მესროლი, ჭრუოდა გუდი; მაგრამ არა

ქუყნდა ცხენი და არ შეკლდა თავის გამოხენა. ის სანდო და გრძელად
რქმული შექუერება ამ თამბოძას, თითქმის ცრემლებს მოსდევდა,
რომ არ შეკლდა იმითი გარეგა, მაგრამ არა ქქონდა სანდო.

— ამა და შენ რაა არ გეკრთე ამითი? — ქეთისა მცნის ერთმა
დამზმა განათოვარმა ჭაღმა, რომელსაც ეჭირა მცნისად თვალი და
რომელთანაც მცნის ძლიან იწონებდა თავს — შენ მათზედ სჯელები ხარ!

მცნის იქნა ტუჩისზედ, და ჩეთუთქა გული და არა სოქვარი.
იმის ის უფრო ხორცხვილათ მიიხდა, რომ გვეს ამის მოწონებულს
ქაღს, რომ მცნის არა ქუყნდა ცხენი. როგორ თუ თავ მომწონე შე-
გრეღს არ ქუყნდეს ერთი გაი ცხენი მიხდა! და რას იფიქრებს მამინ
უმწიკელი ჭელი ხსლგაზდა თანამწონე უმწიკელზედ: ამოღათ შერცხვე-
ნილი დანარი უოფილა, რომ სხვას ქუყნდეს და იმას გა არა! მამინ
თანა უმწიკელს რიგინი შეგრეღის ჭელი განათაც არ ხაგდებს-

— აქი მცნი რაა ქეთისამ მცნის! — მატანა ვიღამც ჭაღს იმის
კითხვაზედ. — მცნის არც ქუყნ ცხენი და არც ქე ეოლეკა. დედა მა-
გის კაბა არ აქვს, რომ ჩეიგვას და ქუყანაში გამოვიდეს. მცნი რაა
კეთისის მცნის!

მცნის ამის გვერებზედ აქედნა ხახლდა, ანთო თვალები და
იტანა სხვაზედ სელი. მაგრამ მოქმელი დაიგა იმან, რომ ის იყო
ჭელი და სოქვანი ამის დედასა.

— ამა, მცნი და შერცხვილი უოფილსარ მართლა, — იფიქრა მცნი
თავის გუნებაში, — რომ ამითანებს თქმეკინეს ვეღას შენზედ.

რამდენსამე დღეს უკან მცნის ქუყნდა ცხენებიც. ვორებიც და
სქონებლიც.

ეს დრო იყო სწორეთ, როდესაც მცნიმ გაიგნა კვა მიღანკას
ჭელი და მოუვიდა უარი იმის შერთვაზედ.

ამ უარის თქმაზედ იმის უფრო მოუვიდა გული.

— რაა მიძრახამს ის მამიკმის შეიღს ბიჭობას! რაა მიძრახამს

ის კონტროლს! ჭეჭირობდა ის. ამა და ვახსამ თუ არ მამებს ის ქალს!

ამდროს მაცი ცოტ-ცოტათი გაიღებ იყო შეჩვეული ნაშო-
ვარზე და ხარულს და ასეა უფრო თავკამოდეით შეუდგა ის ამ
სულსას. აწი ხეიმა კვამც უნდა ქე მიძრხოს ბიჭობა! ამა და ვა-
ხამ ვინცა მჯობიან მე ბიჭობით და ვინც შეიძენს სმეხედ მქტს!
ამ დროდამ იწყო მაციმ უელაშელეთან გაკშირი, რომელთაც
დაჯუბულს დროს, დაჯუბულს ადგაღას უნდა შეეკარათ ამისა და იმის
ამხანაგებისთვის იმურეთში მოძარული ცხენები, რომლისაც ხანცვლოთ
ამს თავისის ამხანაგებით უნდა მიეკვარა იმათთვის სამკერელოში
ან საფსახოში მოძარულეები. ამკვარისაკე საცვალისთვის მაციმ პინი-
ნა რამდენიმე აესხა. ეს დრო იყო, როდესაც მაცი დაუამხანაგდა
კოჭოიას და ქეიბიას.

5

მშენიერად სამკერელოს ბუნება და უფრო მშენიერად ის გარ-
საფხულზედ, როდესაც მთლიან ტყეში დაბურული შეიმოსება მწვა-
ნითა და სსვა და სსვა ვეკილეებითა და სურნელებითა. მშენიერად
სამკერელოს ბუნება და მშენიერათაც იცის უოველმა მკერელმა თავის
საცხოვრებელის ამორხევა. მშენიერი დიდი ფართო ეზო ზამთარ—
ზაფხულ მწვანე ხეკრდივით სსვა ბლასით შემოვლილი, გარშემო
დაბურული სშირი ტყე სსვე ხესადითა, რომლისაც ხეები თითქო
ზეტას ეწოდებიანო შეამკობს თითქმის უოველი მკერელის საცხოვრე-
ბელს. გასაფხულზედ სამკერელოს ბუნება ადვილეს უოველი მკ-
ბუკის გულში ტრიათლებს; ველა მიყნურს უღვიძებს ეს დრო
ერთი ორთხ თვის მიყნურის სურვილს; ბეკებული და სსხათ ამწა-
ნებული ბუნება, დაბურვადი ტყის რადაცა გამოუთქმელი იღვიძლებს.

მშვენიერი გადობა სულბუღათ, ჭიკჭიკი აურაცხელთა ფრინველთა, ტბილი წნაილი უოკელს ნახევრად მოკამყამთ ნაყდრელთა უკვლავ ჩახძხის კაცი გუდს რადცა ნეტარებს, რადცა სიადრული ტბილს გრძნობს, რომლისაც გაზიარება მხერს უოკელს კაცს თვის მხლობელთან, იძისთან მხლობელთან, რომელიც გრძნობით დაგოგებს უურს, რომელიც იმედით ავიცებს გულს, რომელიც ჩახხადისებს შეს ღტოლეილებს და სიყვარულით შექხარის შეს აღსარებას.

დაღკა გასაფსული და მცის გულმა დაუნყო ერთი რაით ტმა; სიყვარლის დახლოების სურვილმა უმატა შეტის ხიგოცხლით. ხშირით მაცი ადგებოდა დილით, როდესაც კისნით ვეელა იძის შინურთა და სხეთაცა, შევიდოდა ის ხშირს დაბურვილს ტეეში, სდაც იქედი ქკონდა, რომ არ მოხვედებოდა იქ კაცის ფეხი და არ შეუძფოთებდნენ ამას ნეტარს ფეჭრს. ვიდებოდა ის სდამე მშკუეარე წელის შირახს, კდეოდა თან მტანეველით და თან ტბილით ფეჭროთ და აძლედა ამ ფეჭროთ ახარა წელის ტაღლათა, თითქო მსილოთ ანათ ანობდა თვის სიადრულთებათო. ის ქფეჭრობდა თვის კვარე; ქფეჭრობდა იმ ნეტარს დროზედ, როდესაც იძის შეეძლებოდა ეთქვა კვასთვის, რომ ეხლა შეს ხემს შეტი შატრონი აღარავინ ტეებს და შეს თავს ველარავის შემეცილებათ. მცემ ამ ხახებში უფრო და უფრო უმატა თვის ხელობას. ის ცდილობდა, რომ მალე გაეარდნია დიეთო იძის ბიჭობის სხელი, რომ შეეძინა სკამო ქონება, რომ ამ სმით მიეღწია მალე კვას და იძის მამხათვის, რომ აღარ მიელო ამას უარი კვას შერთავზედ. მაცი კიდევ უურს არ უგდედა არც კვას მამის აზრს თვის შესახებ, არცარავის სხვას, ის კვას ისეც ხაიგებდა ხელში; მხელი არ იყო იძისი მოტაცება და გაძვევა, თუ სგოდნოდა, რომ თვით კვა იჭებოდა ამხვედ კარგის აზრისა. მაგრამ მცემ იგოდა, რომ იჭეოდა ქალი თუ არ იყო კარვით დარწმუნებული თვის სიყვარლის სხხელოვნებასა და გათქმულს ბიჭობაზედ, ძიარათ

თუ გულთ შეივარება და გაჭყუობდა მძის ხახლიდამ გასაჭყუება.
ამისგანო მაცი ატარება მოეჭყუებლათ ცსოკრებს, რომ შეესხება
მოეწონებისა სემათ თაჲ.

ცდილობდა მაცი და მართლაც და თან და თან კაისმა მცის
სახელი, თან და თან განათხოვარი ჰალუბი ზემოთ ღამარკობდნენ და
მღერობდნენ მც. ზედ დაწობილხ სიმღერებსა, რომ ამ დროს მოუ-
სდა მცის ის სქე, რომელიც იყო ზემოთ აღწერილი ღვდლის ოდი-
შრის ხახლში შემარებაზედ.

მკვიბი ღუწმყაჲ, რომელიც ქსედაჯდა, რომ მაცი მართლაც და
აჭარბებს ამხ პიჭობაში, ხიმარდუბი, მოხერხებაში და სხვა აბრკულს
საქმეში, ცდილობდა რომ როგორმე დაემგრო ის ქვეყნის თვალში
და ეჩვენებინა, რომ მაცი არ იყო ისეთი, როგორც იმაზედ ისმოდა
სმეში.

მკვიბიამ ისარკებდა იმ აზრით, რომელიც მცემ იწინა კო-
ჭობას თაჲის მოჭრის დროს. იმან უამბო უულაშელებს, რომ მაცი
არ არის სხდო აბრკი, რომ მაცი კარ უზამს იმთ ამხანაგობას და
მირკულს შენთხვევაში არც განაცემლათ დაინდობს იმთა.

— აჲ და, თუ კი კაცი იყუბ ის, რატომ არ მომევა ეს
აქ! — მიტომ, რომ შეშინდა რაკარც ინდაური. მისგან შერცხევისი მტო
კი არა გამოვარა.

— არ გამოვა და შერცხევისა ღმერთმა კეკე და მაცი კაცობაც,
თვარა ჩვენ კი ბეერ აფხანაჲს ვიშოვნათ ოდიშში.

— კი! მოგვცა ღვთისწყალობა! — დაუმტა მკვიბიამ, რომელსაც
უამა, რომ უულაშელებმა, რომელნიც ეკლასზედ უფრო იყვნენ აბრკო-
ბაში გათქმულნი და ნადაგ ბეერის საშოვრით მოდიოდნენ, დაუფერეს
ამას.

მკვიბი, დაბრუნებული აქედამ, წავიდა სორგას, სდაც იცოდა
რომ მცის ქვეანდ სეყარული და მოჭოენა აჭრ მცის შერცხევის
სმა.

ამდროს მოატანა იმ დრომ, როდესაც სორგას იყო დღეობა და ექნებოდა თამაშ.

მაგის კოჭოიას სიკვდილის შემდეგ არ ახეხებდა ხამხელი აღმამფოთებული საქმე ძველიანი, იმას აზნობადინ არ ენახა ვერ სისხლი ვინცა, ვინცხვე ხელით დაღვრილი, ის ვერას დროს ვერ წარმოადგენდა, თუ რა შარს ქონდა ვინც ძალათა სიკვდილს, როდესაც ეს ხდება იმის თვალწინ; და მერე რა რიგ სიკვდილს: ამხანავი სჭრის ამხანავს თავს! სჭრის ისე გუგუღვრილით, ისე უსწრაფებლით, თითქო უსახს ხეუგდას ხელთ სხელავი და მშვიდობიანთ ქადრის ექლსათ. მაგის უფვა თვალწინ თავი კოჭოიასი, რომელიც ქონით ემურა ძველიანს და მარბუინებდა; უფვა თვალწინ ამ თავის თან გოცბული და თან თითქო შეპარლებს მკვედრებული თვლები, იმის თითქო შეხეხებისა და მრისხანების გამამეტვეელი ტყუილი; იმისი განაწირული ხსის გამამეტველებს, რომელიც თითქო თან ემუჭრებოდა, და თან არცხეიდა ამით ამით ამხანავის ასე გამეტებისათვის. მაგის სდევნიდა ეს ხსე, არც ცხადლივ არც ძალში ის არ აძლედა ამას მოხეხებას. მაგი ვერას დროს ვერ წარმოადგენდა, რომ ვინც მოკვლას ექნებოდა ვისმე სხეხებურათ და ხეითელიდა ვისმე ვისმე ბიჭობათა, იმას აღმფოთებდა გვიბის კახით დაბარავი აგვარის სქმით თავის გადახეხისზე და ვეყვანურ საქმეში მითვლასზე.

ამ თეატრებით იყო მაგი კატაგებული და შეხეხობილი, როდესაც მოატანა სორგას დღეობამ. ის დიდი ხსის ელთდა იმ დროს, რომ ქონდა შემთხევა თავის ეკას ხსეიას; და ახლას სომ ამ შთამეჭვდილებაში ხეარდხილს უფრო ემურებოდა ეს დღეობა, რომ ეკება სეყარლის ხსეით გადაყარა გუელიდამ ის ხამხელი თეატრები.

მოვიდა დღეობა და მაგი თავის სთავლიდამ წავიდა სორგას. აქ იყო მრავალი ხელსი შეურილი ეველანი მხარელებდენ, ეველანი

ეტანებოდნენ თამაშს, და მაცის გული ვერ ეპიტანებოდა. თამაშში მაცის მაცემ უკვლავ სცნობებში თითქმის რაღაცა ეცდებოდა, უკვლავ თითქმის რაღაცა სცნობით ეცდებოდნენ ამის ცივობა და მტკიცეობა. უწინ ესევე სცნობები ცდილობდნენ მაცისთან დაპირაკს, იმხთან გართობას და თითქმის ბედნიერათიცა ჭრაცდნენ ამხთან შესკვრას და ასევე უცხად ამ გვარი ცდილობდა. მაცის წამოიღება კიდევ ახრდილი კოჭოასი; მაცი აიტანა იქნა, რომ უთუოდ შეიტყობს წვერებით კოჭოას დასატი და სიკვდილით. მაცი ამ ფიქრში მთლათ ხელელება, მთლათ დაუკარვკ დევთრება. ისა ცდილობდა ამოკეთის თავის სცნობების სსხიდას, რომ მართლაც იცოდნენ ეს ამხევი თუ არა და იმათმა ცივთ მოპურობამ უფრო და უფრო დაარწმუნა ეს ამხევი.

— ამა და რაღათ მინდა თავი ცოცხალი, — თუქრა იმან, — თუ ეს ნეში სხატელება გაეპული აქვს ნემს ეკას.

ის თუო ამირება მაცი ცხენსევე შეკდომის და სხდე კადარდნას, რომ ამ დროს დაიხსნა ამან ეკა, რომელიც ამდროს ჩეკა ფერსულში.

— ექ! — თუქრა კიდევ მაციმ — ერთიც კიდოვა ენასამ და გამოკვლამირაკები ნეში გულის მკვლეულს და მემრე რაც უნდა დამემართოს.

იმან დასძლავ რაგორც თუო თავი, ჩეკრას ფერსულში და ამოუღება ეკას გვართ: ეკა არ თუო მკვლელებრათ მხარული იმისი თვალეში აღარა ელავდნენ ისეთის ცეცხლით, იმისი ფეხები აღარა ეცდებოდნენ თავისებურათ სუმიუბთ და სწრაფის სიძარდიით. მაციის დახსენებულ ეკა თითქმის აქითო, გამსიარულდა, მაცრამ ამ სიმხარულეში აღარ იხსენებოდა ის გატაცება, რომელიც მირველს შესკვდარსევე ნასა ამამი მაციმ, ასევე იხსენებოდა უფრო რაღაცა სიკვდურების კიდო, რაღაცა მიუნდამდობა.

—რაგა მოგწონს მამიძენის უარი?—ქეთოს ამას მისცა გულის ცემით ფერხულის გათავების უკან.

ეკა ვერ განუძღა და თითქო რაღაცას შეეფერდათ.

—ყულაშულებმა რაგა დაგიანთოებს შენ ამხანაგობიდაშ?—ქეთოს ცოტა სიხუმის უკან ეკამ, თავ ნაღუსილამ.

მაგი შეჭკრთა შავრამ თითქო რაღაცა იმედი შეეცა. ამის იფიქრა, რომ ეს ციფათ მიღება უველახგან იქნება მარტო ყულაშულებთან ამხანაგობის მოსპობასუჯ ივეკს და გოჭოიას სიკვდილი არ იცოდნენო.

—ყულაშულები რაგა დამითხოდნენ!—უძახუნა მაგიმ იმედ მოცემულმა.—მათ კი არ დემითხოვებს, მე დავანებე თვით იმათ თავი.

მაგი ამას არა სტყუოდა. გოჭოიას სიკვდილის შემდგომ მაგი იმათ აღარ გამოქსმინებია და ის კი აღარ იცოდა ძველიმ როგორ წააგონა ეს იმათა და იმათ რა განიზრახეს მაგიზედ.—კი უკულამ მე იფის რაკამც დეკითხოვებს. ძველიმ ტყუილს კი არ იტყვიან.

მაგი შეიჭკდა, რომ არც ეკა უნდა სტყუოდას და ეს უნდა მართალი ივეკს, რაკი გაიგონა ძველიმის სხელი. ამის მოაგონდა ძველიმის დამუქრება.

—ამა და თუ დამითხოვებს კი ვინვენებს მათს უნარს.

შატარა სხსს უკან ეკა და მაგი დაქმორდნენ ერთმანერთის, ეკან გულში ისეკ გაიღვიპა მაგის ბიჭობასუჯ და ეყვანობასუჯ ნდობამ, და მოუთმენელათ ელოდა რითი გაათავებდა მაგი თავის შუქარას.

ესოდ და გაქონდა ხაშხელი გრაფი, თითქო მოხუცად შეკრულ მოსკლად და ინტრეკა ცა და დედამიწათ. ახვეებუდნა ამ შვიოთისის, ზღვისა, ირუდენი მილიონობით, ცეცხამდენ, ქსტოდენ და. თითქო, თამათ, მოდიოდენ ზღვის მიწისაკენ, ხდაც ესელებოდენ ამ ნაძირებს, სკდებოდენ ამ მოსეთებით და სრისცელით ბრუნდებოდენ უკან, თითქო კომებოდენ ხმელს და დამტყუბული ამისაგან ეშვებოდენ თავის ბუნკისაკენ, იმ აზრით, რომ ამფოთებულნი სელმეორეთ დასჯასებოდენ შეუდრეკელს ნაძირებს, რომელნიც თითქო უდგენ ზღვას მცველათ, რომ იმს თავის ტაღებით არ წაელენ და მინა და იმსუდ მსხოგრებებს. ამ აღულებულს ზღვაში მოდიოდენ ერთის მატარა ფილუკით რაი ნაბადში გასკეულნი და ეხადას შემორტეული კაცი, რომელთაც ეჭირათ სელით რაი რაი ცხენი, ზღვის ღელვის და მიმსკან შირეთ მოყენტულნი და მოელის სხეულით მორწოდარენი; იუდა რაიც ნაწიის მომხმელი, რომელნიც ხაშხელის ხაზწაფით და ხაძრეულით ატარებდენ და ატრიალებდენ ფილუკას ამფოთებულის ტაღებს შუა. ფილუკა ხან ადიოდა მღლა; თითქო ეს არის ესედა გადატრიალდება გულადმო; ხან უშვებოდა თავიკე, თითქო ეს არის მოიქცა მირტკეო; ის გადადიოდა და გადმოდიოდა გაკრდსუდ, რომ მყურებელი დაქკრკაკდა ხასოკას; ეს არის დაითქა და ხაძკელი აღარა აქსო; გამრავლებული და მღლად ასული ტაღები ელადებოდენ ფილუკას და წამ და უწემ ის მთლათ იმღებოდა ამ ზეირთებში და მატარას ხანს უკან ის ისეკა ქოთედა ამ ზეირთებში თავს, თითქო აქ არა ამხეია რაო. მომხმელეს ახდიოდათ ღვირთქლი რიფლისა დაღაღვისგან, მაგრამ მაინც არა ქვარტავდენ მხსოპას და უბტებდენ მოსძას. ფილუკამ მოატანა ნაძირს, მაგრამ უნებ ის წილეს ტაღებში ინგურისაკენ, ხდაც ის ერთოდა ზღვის და ხდაც ზღვა დამშვიდების დროსაც კი არ არის მოსკენებული და ქლელავს. აქ ფილუკას ელოდა უაქვლით

დახოქმს, რომ უცებ ისეუბნა ერთმა მოძმულმა თოჯით სკელს, რომელიც აუთ ფილუკსად მოდებულა, გადერათ ზღვებს შედარებებსა და მათხინებს მოღათ მოძმული სრულებით აღარა ქსინდა, რომ მატარას ხან უკან იმ:ს ამოქუთ თაუი სმირსუდ, გავარდა ხსქაროზუდ სმელსუდ და დაწყო თოჯით წკკ ფილუკას სმირსბგენ. მატარას ხანს უკან ერთმა ცხენის დამჭერმაც მიხცა თაჯისი ცხენები ამსინგეს, გადერათ ზღვაშია და მიეშველა თოჯის შწკკელს; ფილუკა მათხინეს სმირსუდ და მატარას ხანს უკან ეველანა გავადენს სმძვიდობოს.

ცხენობნება გადახსდენს აქ მუორე ფილუკაში, რომელიც მუშაობდა სბგურსუდ და გავადენს ახელისს.

აქ ერთი თათრის დუქანში ისინი სმირსდენს მატარას ხანს, მოაქამეს ცხენებსა, გაიშრეს ტახისამოხი და შებისდდა თუ არა, გავადენს ზღვის შირას ტყეებსა და გასწიეს გულდამძვიდებით.

— შენმა მტერმა იპოკოს, რაკამც ეხლა გვიმოკის ზენს სმქება მარძხინია ბკერი კაწკალეთ, მარა ეს ცხენებაც გა დარს იმ წკალეპათ, სთქვა ერთმა.

ესენი აყენენ ერთი ძკეპისი დურძკეპის და მუორე ომარ მარდხინია, შირველი ახრავა სმირსხეინობი, და რომდისაც შიშით მარწოდენს შიღათ გარშეო სდღესი.

— ვუბედურ სხინტის ეკონა, რომ მისთანა ბიჭობას ვერ ვინ აქს. შიღათ შერცხეხილი ყოფილა და მარტო ჰბღესში კკიხულობს თოჯის უხარებს. — გააკრცვალა ვადეც ძკეპისში.

ამ დროს გავარდა ორი თოფი ერთათ და თითქო რამდენიმე სმამ დახცა ამით სმინელის რხით შწარე უიყინა. ორივე მხედარმა ისეუბნეს უცებ ცხენებიდამ და გადკკლენს ტყეში. უყინა და სროლა სდკკინდა ამით თითქო რამდენიმე შირადამ. ისინი სხსწრავით ეშურებოდენს სმირს და მიუდგომელს ტყეებსა. უყინა და სროლა დიდს სხობამდინ არ ასვენებდა ამით, ისინი გავადენს სმძვიდობოს უიყინამ ძღვის დახსება ამით თაუი.

დასხვედრი და უიქიანის დამცემა იყო მარტო მეტი, რომელმაც
 მიაგნო კვლახ, რომ ძველების აქეთვე უნდა გამოეტანებინა. ცხენებმა
 იმან ორი თოფი და რამდენიმე ტანსაცმის წამოიღო განკუბ, რომ იმით
 დასხვედრი მარტო ერთი არა ჰგონებოდათ. ხმ.ს დიდის ხიმარჯვით
 იგდოდა მეტი: ხს თითქო აქვე სცემენ უიქიანს, ხს გოტა მომთა-
 რებითა და ხს შორხათ. ამგვართ მეტიმ დაურკვისა იმით ცხენებმა.
 ის დაბრუნდა, დაიჭირა ძველებისა და მარღანისხვან დაურკვისებულა
 ცხენებმა, მოაყდა ერთ — ერთს, დაიჭირა სხვები ხელში და გასწია
 სანჯროთ. ამის გზაზე მამანარ ერთს თავის ვარგ ხცნობს სიმა
 ცხენი და ერთს ხუკოთხო ცხენით თვითის განქარა ასღა აქითვე;
 ხადაც კვლახებოდა უუღამელემა სხვა ცხენებით, რომლებიც უნდა იმით
 გაეცვალათ მარღანისას და ღუბკანითვის.

გათქმების ვაში იყო, რომელსაც მეტი თველათხს და ჭლადიდ-
 შვა შვედა ერთს ხამინელს ერუს მუხის ხს ტყეში ერთი ხეთი-
 ტი კერხი უნდა გაეღო ამ ტყეში, რომ მცხოვრებლებს კერხად
 შექსედეოდა. შამთარ ხაფხულ არის ტყე საფლობა და თავის დღე-
 ში კერ ხსხვს კაცი აქ გამშრდეს აღაკ. ცამდის აწვეებული მუხის
 ხეები ჰფარამენ ღუბამიწსა შხის სხივისხვან, რომლისებამო არის მთლით
 ადგილ ჭობხართ გვეული და თუ არდიდა კვლახის დროს მკირ-
 თთ შექსედავს ამ ტყის ხიდრმეში შეხვლახ ცხენოსანი. შესული ამ
 ტყეში რამე მქითხეკით მოგზაური ჰგანძობს თავის თავს დაეარგუ-
 ლათ და გადაყარნილათ რადაცა სხვა უცნურს ჰკუახამი, რომ-
 ელებიც შეარდებს სრულებით სხვა ხამყოფს, სხვა სიცხოვრებებს. მუ-
 ლათ მოხდება აქ კაცის თეხი: მკირათ თუ მონადირე, გატარებული
 ხადირის სურვილით და ხადირის კვლით ჰშუა ამ მიუდგომელსა
 და ხაფლობ ადგილებში, ეს არის ჰკუახს გარეულთა დოროთა, თუქითა
 და სხვა მხეცთა, და ხადირთა რომელნიც განრიდებთხვცთა დეკისსა
 და იმთათ გუბდომარისას; არის ადგილა თუქისუფლათ მოქიკტიკეთათ

ფრანკელთა, რომელიც კომუნიკაციებით ჭერამინებენ თითქო მკაცრობ-
 ზენ ბუნებას, რომ ვაჩინა ისეთი ადგილიც, სადაც მანამდე არ
 კერ შეუძლიათება იმათ განცხრომის.

მეტი მოდიოდა ამ ადგილებში ერთს ბილიტუდა რომელიც
 უფრო მსკეცისა და კარული ღირებისაგან იყო დაქნადა, ვიდრემ
 კაცისაგან.

აქ, ამ ადგილებისარე მარტუდ იყო ერთი შექროსების ქაზი
 ზამთარში სადგომითა და აქ ქაზნა ხოლმე უულაშელებს ხშირით
 დანიშნული ადგილები ცხენების ხეცელეთ.

მეტიმ ძლივს გამოდის ის მიუდგომელი ყრუ ადგილები და მია-
 ტანა უფრო ფართო ადგილას ტყეში, სადაც ხიარული როგორც არის
 მოხერხდებოდა, ის შეჩერდა პეტრას სსს უკან კადმონტა ცხენიდან
 და მიაბა ცხენი. მეტიმ მოსწა ცხენს ნაბადა, მოიხდა თითონაც
 თავის ნაბადა გადითინა ფეხსინ. კადარა ზედ აიღო ისა გადითინა
 ახლა ცხენის ნაბადა გადარა ამხედაც და გადითინა ისე თავის
 ნაბადა. ამგვართ მეტი თვალის დახამხამების უმაღ აცვლიდა ნამდებს
 და მიდიოდა თითქმის ისეთის სისწრაფით, როგორც ყოველ-
 თვის უღლია ცარიელი ფეხით. ამგვართ მეტი მივიდა უკვადით
 ქობთან.

ქობში კინათ ტყილათ უულაშელებს და თავის დღეში კერ
 მოთიფიქრებდენ თუ ამისთანა ადგილას ამ ქერდით გამოუხნდებოდათ
 ქერდები. კინათ ტყილათ იმათ, როდესაც მეტიმ შეაღო კარა და
 გამოიყვანა ერთი ცხენი, რომელიც იმავე კარებში შეაყვანა ნაბადად და
 იმავე წესით, რა წესითაც იქ მივიდა, პეტრას ცხენი, ვიდრემ გაიყვანდა
 სამშვიდობოს. მეტი დაბრუნდა და გამოიყვანა მეორე, გამოიყვანა ამ
 გვარათვე მესამე და მეოთხე.

დაღაზედ გაიღვიძეს უულაშელებს და შეს პეტრას ის ელდა,
 რაც იმათ სსსს ოთხი ზედაური ცხენი აღარ ხად იყო. კცხენს მამინეკ

კვდს და კვლი არხად ხსნდა.

— ვი! კი მარჯვე უოფილა, ვინდლა, — სიქვეს უამირა დე — მინ-
დონვე მოქონით იმისთანა მარჯვე ქერდობა.

იხანი კვრას დროს ვერ მოიფიქრებდნენ რომ ითხს ცხენს
ვინვე წაიყვანდა ი! წყრილი ტყის მხრივ და დარბეზებულნი იყვნენ,
რომ იხანი წაიყვანეს მუარვეს მხრივ სიდაც თუძვა დახს მხელი იყო,
მაგრამ მინცა და მინც შვიდღებოდა ვითა და კატაგით მინც სი-
რული.

— ვი, ბევრს ხანს ვერ ატარებდნენ იგინი უკვალთო ითხს
ცხენს, — სიქვეს უამირა, რომელსაც უფრო გული ქროდა, — და გვიარ-
თებს ვი კვლის მონსაჟა. სითა ამხანაგთ დაუნყეს სამხ მარვეს ქე-
მს; დიდს ხანს ეძებეს კვალი, ბევრი გზაც ვიარეს, მაგრამ ვერხად
ვერდივერა ვერს ხსენს რა.

— ვი! კი უოფილა! — ვამუორვეს კიდევე იმით უმიქლოთ უკენ
დამრწეხებულთა და ვახწიეს მინისავეს ხსევა ასელი სეჭონდის მუხამენ-
ლათ.

ომარ მარდანიას მაშინვე დამრწენდა მინა, რაკი ამხა და ამის
ამხანაგს დაუკრევისა მაცამ ცხენები. ძველიო მუბრუნდა იქვე მსხლობლათ
ერთს თავის სენობთან და იქ ვატარა დამე. ძველის ვერ წარმოუ-
დგინა, თუ რა რიგით უნდა ვაეგოთ ცხენების მატრონებს, რომელთაც
დაქმარეს აივსავეთში მარმინებს, რომ იხანი სწორეთ ამ დროს და
იმ გზასვე ვამოთელიდნენ; ახ როგორ მოსდა, რომ მდეგარი ამ ცხე-
ნებისა მუქნია ამით ამ სიმორვესკად. ამისგანთა მინს დაიქრო აქა იქს
ვამოთეთისა, თუ ვინ იყო, რომ ქურდებს ცხენები დაუკრევისს ამ
და ამ ადვილას, მაგრამ ეს ამხავი არხავი არ იცოდა და უკვარდა ვე-
ლას, რომ ეს მირველად ესმოდათ. ძველიმ იფიქრა, რომ აქ როგორმე
სხვაურვე არხიო სეჭე. ის დილით ადრისვე ადგა, მივიდა ამ ადვი-
ლას, სდაც ამით დაუკრევისს ცხენები და ვაქვეს ამ ცხენების კვდს.
ამ კვდსა მიიყვანა ეს იქ, სდაც მიამარა მაცამ ცხენები, ძველიმ მო-
ქერა აქ მცინაც თუდა, რომელიც უკვლამელებიდა ამ დამრწენდა აქ ამ
ცხენების წასიყვანათა, ძველიმ იქმინა სეჭედა. აი თურმე რა უოფი-
ლა! — იფიქრა იმის, — ამა სიცილას წიყვეს მუნ მაც ცხენებს და მეც
ვი ვნახში! აქ ძველიო დაფითურდა ერთს თავის სენობთან, რომელიც
არ იყო ამ ადვილსვედ მორს, და ვამართოვა ერთი ვარვი ცხენი. იმის

გოტის თოფი და ტამბას, დაეკარა სიმინისწამლე, შემოქმერა ცხენს ქუხლი და დაეწყო თვალთვლება მცხის გზას.

მანდი ქრს, რომ მცხი გაუფტა გზას და ის სრულებით დამ-
შვიდებული მიდითდა, ამუცხ ფიქრით რომ შერსა ორი ამკვარი და-
მარცხება იმ კაცებისა, რომელნიც ამას არა ქრანცდნენ ღირსათ თაჲს
ამხანაგებისა.

— ეო, და, ამს ასლა ხუშსა კვამ სენს კინცაა უღირსი და შერ-
ცხენილი — ფიქრობდა მცხი გზასზედა. არ მამცემს ხეათ მას თაჲს
და თვით ეჲ გამოძეკება. აწი ეო დეოუერეს ეჲ რომ მას — ღირსა
ხუშს ვარე არ ვინა.

მიდითდა მცხი გულდამშვიდებული, გართული ხათს ტყბელს ფი-
ქრებში თაჲს ეჲს შურთახს და მამკვარს პედნიურებაზედ. მიდითდა
ის ახე და მისდევდა ამას კვალს გაცხარებული ძეგობა. მცხი — გავიდა
ერთს აწერში (ტოტყელს ტყის კვლზედ.) რომ ამას მოესმა ცხენის
ფუხის თქრა-თქურა. მცხი უფე შერსათა და იტრცა თოფს ხელა.
მინამ ის მოიმარჯვებდა ორბელს, გაიწუნება ტყვამ და გაურა ბარ-
კალში მცხი გადმოკარდა ცხენიდან. და ფიქრის უმადესი იძრო ტამ-
ბასა მცგრამ მინამ ეს მოსზრავდა სიადგან იყო ეს სხსროლია, უფე
წიმადაცა ამს ტამბასა გშწვდილი ძეგობა.

— სად წახელ, სად! — დაეწერა ამას ძეგობამ. გაკარდა ტამბასა
ძეგობისა და გაურა მცხის თქობაში. ამჲვე დროს გაკარდა მცხის ტამ-
ბასა, და მძძეთ დაჭრილია შუბლმამკვარის ცხენა, შეგვა ულეს, დაეცა
და მოატნა ძეგობა ქვეშ. მცხიმ იძრო თოფი. ძეგობამ მწწრავლათ
გამომკრა ცხენს ქვეშიდან, იფეთქა მცხის თოფმა და ძეგობა გაეხვა
თოფის წამლის კომღმა. ტყვამ გაურა იმს გულში. მცგრამ მინამ
ძეგობა გრძნობდა ამას, ის გამწარებული კუფხვის სანწრავლით, ერთის
სახტომით დიბადა მცხისთახ, მცხიმ იძრო სხვალი და ორივემ თვა-
ლის დახამსიქობს უმაღ ხეხვებს თითო ხელათ ერთმანერთს ტარამ-
დის სხვალი, თითო ხელათ ერთმანერთს და ორივენი, თით-
ქო სევერულნი მოხვეკიან ერთმანერთსა, უგონით ერთმანერთზედ
გადახვეული დაეშუსენ ძირსა.

ანტონ ფურცელაძე.

1872 წ.

(შემდეგი იქნება).

ქართული საბავშვო ლიტერატურის გამომცემი
 სახლი
 თბილისი, ვაჟა-ფშაველას გამზ. 10
 ტელ. 275 11 11

ქართული გლეხი

წიგნის ავტორი — ნიკოლოზ ბერიძე
 წიგნის გამომცემი — ქართული საბავშვო ლიტერატურის გამომცემი სახლი

ფერგზედ მოდებულ იყნის ხსნიათ
 გხედვ მამაკალს შენ მინდვრისკენა,
 მიხვალ წარმადად, ხრულუბ ჩუშთათ;
 თითქო დაბმულა კვ შენი ენა.

შენსარე სხე თავს ჩამოგტაროს,
 იხმის შენიდგან მალმალე კეხეს;
 მოკლე ხიფოფსლე ტანუკში მიდის,
 შრომობ და გშინ ციხმარეს დღეს.

ქუდიდგან გიანს თა გაქაწილი,
 შხისგან დაშვარი კანი — ხობიდაძ
 და ჭლამინი, მიღად დაკლეუილი,
 ღამის გაცვიუდეს შენ იყებუიდაძ.

აი, უფროვ დგეპი ღრეუვიით
 და იძროფ ეკალს საბრალფ შენ,
 იძრობ და ისევ შწარე ფეიქრიით
 მიხვალ და მიხვალ შენ მინსვრისკენა.

ქართული
ლიბრარიონი

აქ მანდორც წინ ვაკვამბ,
მწკნეთ და ყვითლათ აჭრულებული.
იქუა დიდილი შენმა ხსენმა;
მღვიღღა შეგიტეო აქ ხიხარული.

მგერამ, უნროვ იხეე დაღონდი,
გულხელ-დაფრეფილ უმხურ შენსიუნსს,
რა დაგემართო? — რასუდ დაფიქრდი?
ხომ არ ენდური ამ წლის მოხვალს?

— არა, მოხვალს არ ენდურეამ!
კარგათ მოკეცა ხმეოფი წლისა.
შენ მოკეცონდა მოკაღეცა,
და . . . . .

შენ წარმოგიდგა, როგორც ურთ
კაღონუდ კაღში გართმეც ამ შურსა;
შენ წარმოგიდგა . . . . .
. . . . .

და ამ ფიქრებით უკუ ბრუნდები,
მოხვალთ და გისუე შენლთ გაგონება!
შეხვალ ხამეკაში და დაუკაღეცა,
ამ გარბად გარბის შენა გსოფრებს.
. . . . .
ლომეურა.

1872 წ. . . . .
. . . . .
. . . . .
. . . . .

ისეთ ალკის გადაქარგავს, მგონი იმ უბედურმა დღის ჩინებულმა: ვა-
ლარ ნახოს თავის დღეში! იმ პორტუგალი როგორი კმინონი! შეგუბის
გადახდის... თავისუფალი კაცისთვის უწეინებია-და!

კუნცი.

ამოიბენ კიდეკ, ვითომ ჩვენი კეთილი ღანდმანნი, ატტინკაუზუ-
ნი, უყანასკნელ დღეში არისო.

მეთევზე.

მამ ჩვენი უყანასკნელი იმედიც მოგვეძალა? იმასღა ქონდა ჩვენ-
ში დიდი სმა. ახლა ვიღა კიბებს მამულის სიმართლეს და სადხის
უფლებებს?

კუნცი.

უჰ! ეს ჭრიშხალი თავისას აღარ იმღის. წაუღ სოფელში—იქ
გაგატარებ დამეს: ესღა ამ ტბას ვეღარ შეგუდავს კაცი. მშვიდობით!
(მიდის.)

მეთევზე.

ტელლი ხამსელეთშია, ბარონი გვიყვდება! ახლა უფრო გაძლიერ
დი უსამართლოებაც! ნულარაფრისა უკარგსკება! ნულარას დერბიები!
სიმართლის ენა დადუშდა, სიკედილმა დასუტა ჩვენი მზრუნველი თა-
ლები, ჩვენი მხხელის ხელებიც შებორკილულაი..

შვილი.

სეტყვაც დაიწყო! წაიდეო, მამკ, თორემ ძაღვან დაუშვებს.

მეთევზე.

იქმუვლე ჭრიშხალი! ანთოვი ცაცხლივით, ზეცავ! დაეცი, მქიო,
დედამიწას! მოდი ნიაკლარო და დანთქე ვეღა ცხოველი, რომ აღარა
ჩუნუნებდეს რა ამ მუნთალ დედამიწაზე! ან, ცაცხლო, მოხდე შენი
მშესრავი აღი ვეღა ცხოველს და დაბეგე გურსკვალად ვეღა არ-
სების ხინსილა! ან თქვენ, ტვის ხადირხო, მოედევით დედა მიწას და
ზედ ნულარას გაუშვებთ უდაბური მინდვრების მეტს! თუ კი თავისუ-

ფლებს წამართმევენ—ვევლა ბუნების ძალაჲ, მოაყრე თუ ვი ერთად და ჭკაზედ ჭკას ნულარ გაუშეპე.

შვილი.

ერთი უფურე მორევი როგორ ტრიალებს: ესეთი ტრიალი ვერ არ ხად მინახეს.

მეთევზე.

ღვიძლი შვილის თავში ასროდინობ! განა კადეკ უოფილა სად-მე ამ გვარი მაგალითი? აღხდექით ვევლა ბუნების ძალნი ამ უძლარ თოთასზედ და შეპირუნეთ ვევლა არსება! ესლა მე სრულებით აღარ გამიკვირდება, რომ ის კლდეპი ტბაზედ გადმოწუნენ, ენულუბის საუგუნო კოშკები ეჭვნენ მდინარეებად, მთები გადმოინგრუნენ და შეჭმნას მორედ მოხელა და წარქლუნას მთელი დედამიწა!

(ზარის სმა ისმის)

შვილი.

გკნმის? იმ მოაზედ ჭრეკევენ. უოუოდ ნავი იღუბება რამე და უნდათ ილოცონ დაღუბილებითვის. (აღის კლდეზედ).

მეთევზე.

ვაი იმ ნავს, რომელიც ამ განსარებულ წელში მოჭეოლია! ეს ლა კერც ნინათი და კერც ხერხი გააწეობს რახმე; ტალა და ქარი ისე ათამაშებენ იმას, როგორც ბურთს; ახლოც არა სამედო ადგილი არ არის—სულ კლდეება მიუდგომელი, უხელოლა...

შვილი (აჩეუნებს მარცხნივ).

მამი, მამილა, ნავი! ფლუღენიდამ არის უთუოდ.

მეთევზე.

დმერთო, დაიფარე შივ მუოფნი განსადედლისკან! ტბის უბეში რომ შერეკოს ის უბედურები, მამინ რაღას გააწეობენ; აჲ ისეთი საშინელი მორეკია, ისეთი საშინელი ტალა იგის, რომ წინ სულ გა-

დასრულდა და დასრულდა ამ კვლავს მთავრის წყლი და მთავრის ქსნის
და. (აღის კლდეზე)

შვილი

მე ეს ხეივანი დასრულდა და არ არის — სწორედ არის არის,
აქვე წითელი იაფქსნის არა აქს...

მთავარი

მთავარი მთავარი! მთავარი დასრულდა და რა გჭირებულ
დასრულდა! სწორედ დასრულდა იგივეს მენს ტარანს, რომ დმრ-
თი არ იმენს უსმართლობას! მთავარი მთავარი უფაღმა ახარაში,
თუ არა? ბოროტი მთავარი! გარის ბუნება მთავრად
თავს შინ ქუდის წინ? არა, ბუნება არ სწამს მთავარი ხატვა! —
ხე ქლოცულად, მთავარი — და დმრად მთავარი დასრულდა მთავარი
ტარანს.

(მთავარი მთავარი)

შვილი

მე ხომ დასრულდა მთავარი არა კლოცულად, — ტელად თან
ქუდს ხომ ატყუა იგივეს მთავარი დასრულდა მთავარი
(დასრულდა მთავარი)

ოჰ, გამოუკვლავლო ბუნების წყარო! ერთ ბოროტს სჯი და
სწორედ დასრულდა მთავარი დასრულდა მთავარი დასრულდა მთავარი
მთავარი დასრულდა მთავარი დასრულდა მთავარი დასრულდა მთავარი

მთავარი, მთავარი, მთავარი დასრულდა მთავარი დასრულდა მთავარი
მთავარი დასრულდა მთავარი დასრულდა მთავარი დასრულდა მთავარი
დასრულდა მთავარი დასრულდა მთავარი დასრულდა მთავარი

მთავარი

სწორედ იქ არის გამოქსნის — ხეშია ადრია; ერთი და ორი
სჯი არ დასრულდა იქ. თუ გარის არ მთავრის, ტელად მთავრად
დასრულდა მთავრის მთავარი დასრულდა მთავარი დასრულდა მთავარი — მთავარი,
ხომ ტელად იქ არის, იმან კარვად იმან სჯის ხეშია; ამა ახლა

დასწარმებთ იმის შემწეობა: იმისთვის იმით კერძის დახსნაზე მტ-
რამ სულში რომ ბორკილები უყრია.

(ვალქელ ტელე შეივლინით მოდის ანკარბული
ნაბიჯით და გაკვირვებით ანთ-იქით იჭტრება. შუა სტე-
ნაზე რომ მოვა, დაეცა მუხლებზე და დაბრუნს ხელებს
დედამიწას და შემდეგ აიშეკრს ზევით გადრებას გა-
რად).

შვილი (დაინახებს თუ არა პაპს)...

მამა, შეხე, იხ ვინ არის დასტეილი?

დაიძუბა შენთვის, დამერთო! ვის სტეშს თაყვანს? რა შეწუხებუ-
ლი ხარ ადევს, ვალქელა?!

შვილი (მოვა ასლა).

ბიჭოს! ეს ვინ ურთიერს? მამა, მამადო, ერთი მოდი ხარ—და!
მუთუგზე (მიანლოვდება).

დაიძუბა შენთვის, დამერთო! ეს ვის სტეშს? ტელე! აქ რა-
გორ მოხველ?

მუთუგზე

განა შენ იმ ხეში არ იყავ? ბორკილი არ გაქარა?
მუთუგზე

შეი კუნსასტში გატარებენ?
ტელე (აღეგა). შემძიონებ ბოვით იგ
ტკენტავისუფელი!

მუთუგზე და შვილი.

განთავისუფელი? შერე როგორ?
შვილი.
ანდრე ასიდაძე მოსდისარ? ტელეტი თაობა ინტეიფი მც ფოფოანს
ნაკიდაძე.

— რა მითხარხარებ? — შეთევსე. როგორ თუ ნაკიდა?

შვილი.

შერე დახდფობტი ხდლან? — ტელდი.

ტბ-ტბ ხეობნობს? — შეთევსე.

გასშტერებულა! აქ რამ მოგიუნა? როგორ ტაქტე კნო. ტაქტე სინ ამ ქარიშხალს?

ტელდი.

მე ღმერთმა მიშველა, — გაბნობთ კიდევ როგორ.

ტვიშე, თუ ღმერთი გნამს! — ტელდი.

— ატტდორფში რაც მოხდა, ხომ გაიკეთ? — ტელდი.

— რამე გაკატო, გაკატო — შერე? — ტელდი.

შერე და, დახდფობტი უბანს ხეში შვერა და უნდობა კუს-ნახტი გაკატო.

შეთევსე.

კვ კიციო, შერე ერთად ფელუქნიდამ გამოხველიო. — შერე თქვა როგორ გამოიხსენ (თავი)?

ტელდი.

მე, ხეში ბატონო, ხაშინლად შეპოჭვილი კვადე ნავის ბეკრე-ზედ; თავუდების ხელ იღარა გამეკუოდარა, მხოლოდ მახსოვდა ის რომ ხუკუნოდ უნდა მოემორებულიყუ ცოდ-შვილს და მზის შუქს. მხოლოდ ეს ფიქრები ირუოდა ხეში თავში და თითქოს კვხალმუოდი ცოდხაც, შვილებსაც და კვლა მოკეთეს.

...მეოვეზე.
სმარდოს...
...ტელი.

ეს ფიქრები არ შეშვებდნენ, როცა მე, ლანდფოსტი, იმის შტალმეისტერი გარდასი და მენაგები მივეურავდიო მატარა აქსენისკენ. ჩემი შილდისარც სავის ბოლოს ეგდო. აქსენს შემოუსვით თუ არა და—ერთბაშად გოტარდიდამ ისეთი ჭრიშნალი მოგაკაყენა დმერთმა, რომ მენაგებს ვეღვას შიშით გულები დაუსქდათ—გვანათხულ დავიღუშენითო. რაკი ვეღვას ვაჩყესრა, ერთი იმათგანი მივიდა ლანდფოსტთან და უთხრა: ამ ხიფათს ჩვენ კვლარ გადურჩებიოთო, ჩვენი სიგოცისლე ეხლა ბეწვსედ ქვიდა, კლის მანკენებელიც და მენაგებიც ისე შემინებულნი არიან, აღარ იციან, თუ რა მოაკარონო; ამისთან ვერ იმ გზასედ არც ერთხელ არა უოფილანო. როგორც მოგესსენებათ ტელი ღონითაც და სერხითაც გამოჩენილია სავის სმარდოსში.—თუ ამას უბოძებთ მენაგობას, მაშინ იჭრება რამე კვშველობო. მაშინ ლანდფოსტი მომიბრუნდა და მითხრა:—ეგ მიგონე, ტელიო, თუ ამ ჭრიშნალს გადაგვარჩენ, თავისუფლებას მოგცემაო.—მე ვუბასუე: დიად, პატრონო, ღვთის შემწეობით იმედი მაქვს გადაგვარჩინოთ შიქიაო.—მაშინ გამისხეს ხელები, ავიღე სელში ნიჩაფი, დავუქე სავის ბოლოსედ და დაუწვე მოხმა, მაგრამ ჩემად გო ვუეურებდი ჩემ შილდისარს და ვათუელიურებდი კლდეებს: მინდოდა ერთი კარგი, გადმოხასტომად მარჯვე ალაგა მუბოენა. ავიღვთის მადლით, დავინახე ტასედ ჩამოწედილი ვაკიანი კლდე და...

მეოვეზე

ვიცი, ვიცი! დიდ-ბესნთან რომ არის; მაგრამ კედელსაყით მოხსლეტილია, მათომ შეიძლებოდაქ იმასედ ახტომა სავიდგან?

ტელი

დავინახე თუ არა ეს—დაუუვირე მენაგებს; აუონილად, უო...

ხლად, ღონიერად მოუხეით, შეთქმა ამ კლდეებთან კი მიუყვალავდით. რე ფიქრი აღარა გვაქვს შეთქმა. დამიჯერეს იმ სულელებმა და ერთ წამსვე კი მიველით იმ ალაგთან, მაშინ ვალხენე დეოთის ხასელი, პოი დო. მოგტრიალენ სკვს კლდისკენ, წამოკაადენ ერთ ბაბუღს ხელი, შემ შედდისარბ და ვახეუბენ სვიდგან, სკვსვე უყანიდამ ერთი დახსოიანა წიხლი გვრბ და ტყევე უყნ: დეე რაც დებრანს უნდოდენ — იმ მო უყიდე. ახლა კი სომ მსკადეო — აბ გარ, პორცილებსტანცე გავთა- ვისუფლდა და შირიშხალმაც გარა დამკლდარა. მარცხებს ხომ, ახადგენ

— იცინ ამცინია ითაც, ამცინე შეთქმე, იცინ ამცინე, იცინე დენდ ტელლო! ხნორედ სხსწული მოუკლენია შენთვიბ უფადს! გო რცეა უყარენ ნემსოვლებს. — ეხლა ერთი მითხარ სიეთ ამირამ წასკო ლასმ შენ ეხლა დამდევა გინდა, ერთიც კახსით შირიშხალს გადაუ რნა!

— ამცინეც ეთიმბიც იც ტელლო, თორე თანტემსკვან ეთოვთომ არცა როცა ხაგსევე ვუფა ამბობდა: ბრუნენთან დეუდკეთო, მიეჭადამ შეცხე გუიელი და შემ ცისე დარბახში წავალა.

— თნ მარცხდობიცი, ბეშავე შეთქმე, აბ: სე ვო, თოფიც, ემთენ იყენი სხელი გზით? მითეცე, ამბოტან, ეთაფა ეტემსკვან წი — ამცინე — დენდ ეთაფა, ამცინე მკემში ტელლო — ამცინე თომიმბიციფაც მტენ წმ მაშინსკო, გვრენ ამბობდა — და, ეტოთონ მიენ სკვცე, იყენიმ ან

— მის ამცინეფე იფანტეიფიცი შეთქმე, მიფიფიენ სემ იფანტეიფიცი იყ მტე სკვ მამახლა უფროს გაჭინბ დამდევა, შეორედ თუ წავკვდომ, სომ იფი ველარა დავისხსინბრა, ეთაფა თნმე დემანტ წმბიცი, თოფი მითეც

ტელლო

— მ შენ ურთო მითხარ: კესანსტასკენ და არტახკენ რომელი უფრო მოკლე გზა იქნეს? ჩხოტმი დემანი მდგოსკვხიენ სოთან, თოფიც, მამ

შეთქმე

— შე შეტონხეჯ რომ წახვიდე, უფრო ხნორე გზა, მავრამ ხახლო

კითხე და დაეპირებოდი სჯობა, კინდა, ხემა შეიღო გამოგებულად და
მდის?

ტელიძე, (ხელს წამოართმევს).

დამართმა გამოვედოს! ახლა კი მშვიდობით! (მადის და ისევ მო-
ბრუნდება). მგონი შენ რუტლში ფიცი შეეცა, თუ კარგა მასხოვს?

მეოვესე.

დაიღ, ხეკვ კავშირს დაუფიცი.

ტელიძე.

მაშ, თუ მის ხარ, წადი ბურგულენში და უთხარ ჩემ ცოლშეკვს, —
მგონი თავებს იხორცენ ხაწელემა, — უთხარ, რომ თავისუფალი კარ ეხ-
ლა და კამაღემა.

მეოვესე.

სად იქნემა დახაღეღი, რომ შეიხონ?

ტელიძე.

კესმის, ქნახე ჩემ ხომამრს და ხხეკვსაც, კინც კი რუტლში
ქნახე, უთხარ იმათ, რომ ადარ იდარდონ ჩემზედ, უთხარ ტელიძე
თავისუფალი თქო და თუკის ამიყვანე მადე შეგატყობინებთ თქო.

მეოვესე.

ნუ დაქვრიღემა, მითხარ: რა კვადან ახლა?

ტელიძე.

როცა კავრულემა — უაღარი შეიტყობთ. (მადის).

მეოვესე.

მა, შენი, კაციალე! დამართმა უშეკვოს! რაც წადილი აქვს
უოუოუდ ახარულემა. (მადის).

გამოსვლას შორეულ.

და რბაში ატტინგა უმენის ცისკ-და რბაში.

(ბაროს ხელთ ებრძვის, სკარძელში მისვენებულია, ვალტერ ფურსტი, შტაუფახერი, მედსტალი და ბუმგარტენი შიმოქსევიან გარს, ვალტერ ტელი იმას წინ მუსლ-მოდრევილი დგას).

ვალტ. ფურსტი.

ახე შეიგვალა! ასეა ეს წახდა უოკელი ფურია!

შტაუფახერი.

ჯერ არ მიგვლიდა; უფურე ტუჩებსეუდ ბუმბული ენბრეკა ხუნ-თქეისგან, სახეც უდიმის — ძილშია უთუოდ.

ვალტერ ფურსტი. (ბუმგარტენს).

ვინ არას (ბუმგარტენი შივა ყარბთან და ვილასაც ელამარკე-ბე).

ვალტერ ფურსტი. (ბუმგარტენს).

თქვენა ქალი, გეფიგა გახდაეს; თქვენა და ებწეილს კეითუ-ლომბით.

(ვალტერ ტელი ხადეგა).

ვალტ. ფურსტი.

შე ჩემი დარდებიც მწუხებს, მაგას რადან უშველი? თქ, დემერ-თო! ვეელა უბედურება ჩემს იარეს მოგორ მოაყენე?

გეფიგა. (შაღათ შიმოდის).

ჩემი შვილი, ჩემი შვილი ხე არის? გამაშუთ ერთი დუინასო-

შტაუფახერი.

გეფიგა, წენარაჟ! მომაკედავი გეგებს ჰქ.

გეფიგა.

ჩემო, ვალტა! ცოცხალი ხარ?

ვილჰელმ ტაღლი

ვალტ ტაღლი.

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

როცაღა ვარ, დედილო!

გადვიგა. (შხრუხელობით ხინჯავს).

რას ქქიან? უთუოდ დაჭრილი ხარ ხადმე? განა გაკანინდა? რო-
გორ გესროლა ღვიძლ შვილს, მშობლის გულმა როგორ გუქძლო,
რომ ისე დაუნდობლად გაქცეოდა?

ვალტ. ფურსტი.

თითონსე დაიწკა ხაწული და დაიდაცა, მაგრამ რა ექნა? ხიკ-
დაღს უჭდაინს.

გადვიგა.

ამხ რომ შვილები ქუარებოდა ისეურ მოკვდებოდა და მაგ ხაქ-
შეს კი არ იზამდა.

შტაუფახერი.

შენ უნდა ღმერთს მადლობა შესწირო, რომ ხიკდაღს მანსე
გადურსა.

გადვიგა.

რას, ღმერთო! რა დამხეიწებს ამ ხაქშეს? შვილი რომ მოკვლა!..
ასღა ხულ ეს უნდა მაგონებოდეს და რამდენიგ მომაცონდებს, იმ-
დენი უნდა გულს მიკადევდეს; რა, უფალო! ხულ ისარი უნდა შე-
ღანდებოდეს თუღუბში და ხემა შვილის თაგის.

მელხტალი.

განა არ იცით რა ხაირად იყო გუბატორებუელი?

გადვიგა.

დაუნდობლესო! ერთი თქვენს ამყობას შექნოს რითმე კაცი, თო-
რემ რადს დახდეთ? ისე დაქრმადვდებით ხოლმე, რომ არც ამხ
შუურებით, თუ შვილის ხეცაცხლეს კომამშებით და არც ამხ, თუ ღე-
ღის გულს ქლავატობთ!

ბეუშვარტენი.

თქვანი შეუღლე უბედურებაშია და თქვენ ვიდეკ ნმს:მტყუნებან?
 ნუ თუ ცოტანთ მინც არ გებრლებათ?

გადვიტა (მობრუნდება იმისკენ და უყურებს სისტეიის ხასით).

იქნება გვინია შენის მეტი აღარავინ ქგრძნობს შეგობრის უბედურებას? რას ქვიქრობდი, როდესაც იმის ბორკილს უყრიდნენ თქვენ თვალს წინ? ვინ უშველეთ? ვინ დაესმართ? შირკუ დაღებული უყურებდით განა იმის უბედურებას?.. განა ისიც კერე მოგაქცევოდით, რომ თქვენ მოგხვლოდათ ისეთი ხეშე? — შენ, შენ! შენსხვით არა ფიქსილობდა, როდესაც ღანდფოსტმა გამოგიყენა შდეკარი და დახხნის იმედი აღარ ხადამა გქონდა? შენსხვით სტიროდა განა, და ცოტიელი სიტყვებით გიკება გულის, როცა მიადექ აღულებულს ტას და არ გტრდებ სხით წახულიყავ? არა ხტიროდა კი, არ დაჭებდა არა ფერს, შესტა ნკსუდ, ცოლიც დაივიწყა, შეიღებოც და შენ კი დაგობსნა.

გ. ფურსტი.

შენ კვას უშველიდით იმის — უთოფ-არაღონი ვიყავით.

გადვიტა (მოახვევს ველზედ.)
 მამა ხეში! შენც მოგვადდა ხეში ქმარი, მთელ მხარესაც დაიქდა. ვაი მე ხელოდიქს, ეს რა დლე დამდგა. ვიღა უშველის იმის? ვინ მივა იმისთან ხანსელეთის ხარდაფეჭებში და ვინ მიბცემს ნუგემს იმის დამსმრულ გულს? იქ უნდა ვეად გხსდეს, დახსნულდექ!.. ვინ იქნება იმის ურობ მკდებელი? — ვერა ბელახი ვერ ხეირობს უშხვოდ და სინესტეში, ამა იმის რაღა ახეირებს დამნაად ქვერში, პნელ აღავას, ხადაც ვინ იცის მისი შექიც არ შედის?.. ხელებსა და ფეხებსში ბორკიდექ შეყრიდი!... იმის ფიქრი ხელ თავისუფლებს იყო, ახლა სიმურობიდექი რაღა ახეირებს იმის გულს!...

შტაუფახერი.

...მეგან ნუ მისწუბ. თქვენ ძილმა ძილან გარკობს! გლომე! მისწუბმა-
ტაი და თვალებიც დაგვიქმინდათ.

პეტინგაუსი.

...სინდოსდე—ტანჯავა! — ახსაც მდე დავესწევი. იმედს სრუ-
ლებით ვეღარა ფერი მომცემს — გაქრა ის დროცა, რადეხსაც იმედებით
საკსე ვიყავი... (დაინახავს ვამწყილს.) ეს ვინ არის?

...მისამინაც მინი ვალტ-ფურსტი. ვაიბე ამოვეცე იც შექნი
(მან ჩემი შეიღის შეიღი გახლავით; დალოცო, პეტონო ობოლია!

(გეფოდა თავის ცოლით დაუხოქებენ წინ მომკედავს).

პეტინგაუსი.

...თენც, ჩემო მეგობარო, თქვენც დაობლდებით ჩემს უკან! რა-
იმედით უნდა მოვედე? ამ უკსსხელ წამში ისეც დამხობილეს ესედავ
ემს ჰეუარახ? ამოღენი ხანი ვიგონხდე, მაგრამ ჩემი წადილი და
ხსოვბა ხელ საფლავში უნდა სიმეკეს!..

შტაუფახერი. (ვალტურ ფურსტს).

...საწყალი!.. ნუ მოკვლავთ ამ დაბრდებით, გამოუცხადოთ ჩვენი
საქმეები — ამით მინც გაიხაროს. (მოუბრუნება პეტინგაუსს).

კეთილშობილო რახიდა! ნუ დაქლონდებით კერე! ჩვენ არა ვართ
მხდამდის დაურდომილნი, რომ ჩვენი თავის დაფარვა არ შეგვიძლოს.

პეტინგაუსი.

...ახლა ვილა იქნება თქვენი შუქა?

ვალტ. ფურსტი.

...ჩვენ თითონ, პეტონო! თუ მოიხსენებთ, დადი ხანი არ არის
რაც ხამივე კანტონმა შეკვართთ გაკშირი და შირობს მიკვეით ერთობ-
ნერთს, რომ გაუართთ აქედამ ჩვენი შტრები, დახს, პეტონო, შეკვ-
ართთ კავშირი და ფიციც მიკვეით. ავასრულეთ ფიცს შტეიგოთ, და
იმედი გქონდეთ რომ ამ ახალ წლამდის თქვენი გვამი თავისუფალ
მიწაში გაჩისვენებს.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ატტინგაუს.

რა შესის? გიშორე ვიდვი! ვავშირი შეკვართი

შელსტალი.

დაის, ბატონო, ერთისა და იმავე დღეს ხამი ქალაქი ადგება მტერსად. ყველაფერი შხათა გვაქვს; მაგრამ აქამდის ხაიდუმლოა ეს სკენი განსრასვა, თუძგა მარკაღნი გუყვის მონაწილენი ჩქარა დადგება ის დღე, როდესაც მტერი დაისხავს თავის წინ უფხვრულს. იმათი დღეები დათვლილი გვაქვს! ღვთის მადლით მალე განწვეტავთ სკენში იმათ სინხილას.

ატტინგ.

იმათ რომ ქალაქებში რისე დარბაზი აქვს—იმახედ რაღას ქვიქრობთ?

შელსტალი.

ისინიგ ხულ ერთ დღეს უნდა დავანგროათ.

ატტინგ.

რანდებიგ ურკვან თქვენ ვავშირში?

შელსტალი.

დააღ, იმათი შემწეობის იმედიც გვაქვს; ვერ კი მარტო სკენ დავიფიცოთ.

ატტინგაუსენი. (წინარად წამოდგება დადად გაყვირებულე)

ნუ თუ გელსკაციც თავის თავად კვიდება ხაქმეს? სევეთ ხულ-მლავანელობას აღარ ხაჭაროებს? იმედი აქვს თავის ღონისა? მამ სკენ ხაჭარონა აღარა ვართ იმისთვის? რა, ბუნდირკაც, გულ-დამშვიდებული ხვალ ხამარეს—ადგილს დუფიძობ ხაღს და იმედი მქნება, რომ ის მოიცილს ხაღს ძაღას და მოიბრუებს უწინდელს დიდებას! (დახოქილი ემწვილდის თავხედ ხულს დასდებს). ეს თავი, რომელ ხედაც დიდისანი არ არის ვამლი ილა ვასავშირავად, ვანგშირავს შე-

კაროებს და ზეივანივით მუყუყუყობს თავისუფლებას. რა
 ძველია — დამნაშავე და დაჯიჯგებთ ასე და სხვებს...

შტაუფენი (კალტერ ფურსტი)..

„... უფრო ერთი რბილი აქნით თაბაღები! რას ჭკვიან? ესეა
 სიკვდილის მაცხთან აღარ უნდა ირადაც სიცოცხლის ძადა ერთობა
 — აქ... იმედიანობის...“

„... ერთად ვნახოთ ციხე — დამნაშავეებს მივლობუდნი ეპარებან კა-
 დაჭებში ფიცად მისაცემთ, უხტლანდსა და ტურგაუში დაჯიჯგებთან
 იმათ მეგობრულად; ბერს წამოუწეიან თავის ძლიერი თავი და უფუ-
 რებს ამებით თავის სმურობილეს; ფრებიურტიც თავისუფლებისთვის
 იღწის. მდიდარ — ციურებს შუეკრება ჯარება თავის მოქალაქებისგან.
 და ისე შეუმინება კაროლის სილდათები, რომ თავით ციხეშიაგ კო-
 თრთიან მიშისკან.“

(მერე გაგრძელეს წინასწარმეტყველების სხივით, ამის
 დაზარალი აღტყებამდის მთა).

ერთი ცნახოთ ამეუ შეეგები და რქროთი და კვხლით შეჭა-
 დილი რინდები მოდის მეცხარებთან სომრად, დაიწებენ გაცხარებულ
 ომს და მეცხარეები ისეთ ხეშეს ჩიიდევენ, რომ იმათი ხამობლო
 მთები დაეებით აიესება. იქ კადევ გლეხი კაცა, გადელედი გუდით
 არდარიდეა შეხების ხიმრაცელს. შეკარდეა შტრის რაზმში და როგორც
 ხამწავე აკება რამდენიმე შუბს ერთად, გაიგმირება, დაეცემა, მაგრამ
 თავის დაცემით აღადგენს დაცემულ თავისუფლებას! მამან გაიმტებს
 თავისუფლების იაღქნა.

(გამოართმევს ხელს შტაუფენს და კალტერ ფურსტს.)

„... აი, იმ გვარად თევეთ სუფუნოდ შეკავშირებულნი... სელი-სელს
 გუქროსით, როგორც მძებს და მეკობრებს... მიმინობის დროს და-
 ცხმებოთ თუ ვინა თქვენს მოკავშირეებს — ცხმურებით იმათკან, —
 ძარ-უმტუნოთ... მიუშველენით... მძურად იცხოვრეთ... მძურად... მძე-
 რათ...“

მომხდენს აქვს რომ დავეძინო პილიპებსაც და ვარუჟებსაც ხელს...
 სოლო გოდველი ფფურსტისა და შტაუფსხერის ხელისუფლებას
 უჭირავს. ესენი უფროებს გაფართოებენ; გაცვილდების
 შერწყმულნი. ამისობაში ბატონის გვამიან მოგროვდების
 იმის განსაღებია; ყველას შერწყმული ხაბუადებს. ზოგნი
 წინ უხრატენ და თავიანთის ცრემლით უღებობენ იმის ხე-
 რისათვის ღებს. ამ უღებობაყო სცენის დროს იმის ცხე-დანა-
 მტყუნს (ხში ზარის რეკა.) ტენ იველი გენის - ამანდამან მტყუნის
 რუდენცა შემოიარებენ.

რუდენცა

რას იქნ? ვერ ხომ გოცხლდა? შეუძლან მოისმინოს ხში ღა-
 მარაგია?

მე არაა მისი მტყუნს ფფურსტის (შერწყმული)

უხლა თქვენ ხართ ხეცა მუღობელი და მფარველი; ცხე-დანა-
 მარაგა თქვენი სხელი მიიღო.

რუდენცა: (დადბ შერწყმულით უფ-
 რის ბატონის თანაგვარებს ბატონის გვამს.)

მის, ღმერთო! ღმერთო! ვერ მოვიხსნე ამის წინ შეგოდებ
 ხეიმ? ნუ თუ არ შეკდოა ეცოცხლა რამდენიმე წამი ვიდეკ. რომ უფ-
 ნახელად მინც მქიამოვნებისა? არ მფილე ამის დარიგება, გავმამ-
 ვაწყენიხ... წსველ მართალი ხულო განსიკენებლად! მკეი აქ ცო-
 დით იღხავს და შეუნდობელი დავრხა უწყდო!... ერთი მათხარათ
 რომ კვდებოდა—ვივრობდა ხეშხედ, თუ არა?

შტაუფსხერი.

შეანახელ ხათში შიეტო უოკელიე თქვენი მოქმედება და
 დალოცა თქვენი კაცობა.

რუდენცა: (დახოტებს მცხედრის წინ)
 გურთხულო გვამო! ხეყარელი გრძნობა მოკლებული სამთხერ!

აქ, ამ გაცემულ ხელზედ ვაძლევ ფიცს, რომ ღირს შენებას მტრებთან
 კავშირს, მკაცრად წეხს ხელს გულის და ხელთ, უფრო უმსახურები
 მისი რაგონად ერთგულად შევადარო, შევიცანოქდა ვაძლევ მარდისაც
 ვინცები შეიერთებულნი (ადგება) იტორეთ შევადარო და სხეუარული ჩე-
 ნა მამა, მადრამ წუ დაუტყვებო ვაყვრებას! იფოადეთ: არა თუ ხიმი-
 დრე (დრომეორე მე მავისი, კარმელ მავისი ხელსც) და გულის ჩემი
 ხიმივიდრის! გვიფიცებთ: ვახსრულეს უოკლადეფრს მხცვა მტრისხანს
 მოსუფმა მანდერმა. - მომეც ხელი მტრისხანს მამამ! შენცა, მელსტა-
 ლო! ჩემ გარე წუ იულით! გყაროდეთ ჩემი ფიცი და ვაძლევ მინა

გალტუ ფურსტი.

... ამხვევთ ხელს მხრობის დროს, - ვიცი რომ შენ ვინა ეძი
 მელსტალი. ვიცობა

ერთი მძებრისათვის ჩვენ ვაძლევდით, მგონია, თქვენ? მაშ ამა რა
 კეთილს უნდა მოველოდეთ თქვენგან? იმედი ამათ მტრისა ვაძლევ
 რუდენცი, იგივეს იფიცებ ამხცოთ მამამ

გთხოვთ, შევადარო დაიფიცებო ჩემი შევდამილებანი, რა-
 მელსტა მე სიტახევემი ვამოუფედლობით მომხელია.

მტრუფასურა, (მელსტაღს.) ვიცი
 ამხურად იცხოვრეთო ჩვენს მამამ გვიანდერმა; რათ გავიწყდება?

მელსტალი.
 აი მაშ ჩემი ხელი! და თუ რაინდა მტრევა — არც ტლახი ვახტახვს
 თქობ სიტყვას. - მანც უჩვენოდ რა იქნებოთ? — ხომ იცო: გუთინის
 დედის გარი თქვენ გარეზედ ძეგლია?

რუდენცი.
 მტრეც ვეცე გუთინის დედის ძეგლ გარს, და ამ ხელით ვაქმნე-
 ბი მამს შეარგულად.

მელსტალი.
 ვიცი გარე მარჯვენს ვა არ შეუძლიან თაგის დავარება, რომელმაც
 შეაძლია დედა — მინის ზურგზედ გუთინის ტარება!

... ამხვევთ ხელს მხრობის დროს, - ვიცი რომ შენ ვინა ეძი
 მელსტალი. ვიცობა

რუდენტი

...არა თქვენ, მე დამიყარეთ, მე თქვენ დავიფარებო, — მისი მისი...
 იყო. ღონიერება გიქნებოდა. — მაგრამ რა დროს ეს ღაბღაბა, როდუ-
 საც ვერ უცხობ სარსის უფლებას გართულებს? — მამული გავინათავისუ-
 ფლოთ და მაშინ უფლებას შევითანხმებო. (ცოტა ხანს ჩუმად ადის
 შერ.) რას გავსწავლებს? — რა? — მე თქვენ რა გავსწავლებ
 გეტყობთ: ვერ ვიცი იქვე გავსწავლებ და არ გინდათ მანდით
 თქვენი განსწავლება. რასაც ვგეგმავ მე თქვენთან გეტყობთ თქვენი გა-
 ვშირის საიდუმლოსას. მე ვოკალი იყავი კაცად მე გავი: როგორ
 დაიფიცეთ რუტალში და ისიც კაცი, დროთაღმდეგად იქ შეურიღნი.
 თუმიცა თქვენ არ შევითანხმებოთ ჩემთვის თქვენი საიდუმლო, მა-
 გრამ მინდა ისე უიძინოთ და იმის შემდეგ, როგორც შეგნებდა რა-
 მე საუნუნეს; მე არაფერ არა ვუფიქროვებ მტერი შეძლებისა და არც
 იმის წინააღმდეგობას მხურვალს. მსახურს უნდა გითხროთ, რომ დანდა
 ხელს გვარკვებს, — დრო შიდას, — იმ ტელს თქვენსა დანდაც რა დანახივ?

შტაუფბურგი: — მამულს მინა ნათი კიბი

ჩვენ შობამდის უნდა შევხვედეთ: ვამხედ ფიცი მივეთ.

რუდენტი. — ნათი: — მე თქვენ

მე არა ვუფიქროვებ და არც ფიცი მიმიცია; თუ თქვენ არა — მე
 მინდა დავიფარებო თანამოცილებს და იგივე და... ისიც და ვინ
 თანამოცილებს ნათი შევხვედეთ შევხვედეთ მინა მანდოფიცის იქვე. — დანდა

როგორ იყო დანახივთ? — თქვენ გინდათ, მცემ თანამოცილებს
 მანდოფიცის მინა რუდენტი. მათგან და წინა დანახივთ

ესლა მე ვარ ამ ქვეყნის მფლობელი, და ამის გამო ჩემი ზი-
 რველი ვაღია თქვენი მფლობელობა. რამ და მან თანამოცილებს
 ნათი მცემ — მანდოფიცის ფურსტი. მათგან და წინა მანდოფიცის
 მანდოფიცის მანდოფიცის მანდოფიცის მანდოფიცის მანდოფიცის მანდოფიცის
 მანდოფიცის მანდოფიცის მანდოფიცის მანდოფიცის მანდოფიცის მანდოფიცის
 მანდოფიცის მანდოფიცის მანდოფიცის მანდოფიცის მანდოფიცის მანდოფიცის

რუფენცია

...მეგანათავისუფლებთ თუ არა ჩვენს სამშობლოს მტრად დაგვიყენებთ? ...
...მისი ხალხი და მისი ქვეყნის დაკარგვისას — მაგრამ ჩემი მიუგონიანობა!
...თქვენ არ იცით, რომ მე მხოლოდ თქვენთვის ხარ მისამხედველი პირობა
მტკრთან — მე ჩემი თავისთვისაც ვსარუნე! იცოდეთა პურტარად განაგ
გქვამ — მოიტაცებს მტრის ხემათ და ვინ იცის ხად დაძალებს! (სტენ
...თავის თაფლიც მის და მტრუფახურია. აქვე უნდა იყოს მისი მტრუფახ
...ის ირრუგორმხე თუ ტირანსმ ეგ მალადობიც მოცხადებამ ჩვენს
...თავისუფლებლებს შიგნით იცოდა იფცოცუნ მისი მხლოუნედათ მისინგ
...მფობუნს ზო თაფლი მფთხე რუფენცია; ვინა იუნფეცუნთ იცოდა იუნ
...ის მქვლუბარსო მქვლან მე დაგვირდით თქვენ შემწეობას, მაგრამ ეუ
...ხლა ვე მე თაფოს მძღირს თქვენ შემწეობა; თხა და და ვქნამ სიცოც
...და წაბარებეს! ვინ იცის სიღვადავარკა ბორრატა სუფამ! მისიგ
...არ არის მსკარებელი, რომ მალადობიც მოცხადების ამტყედ. მამუკელით
...თუ დმერთი ცქამსო, სერთი ცკამოკისხსა, მგანმქუნებთ — მის ქალი ბლი
...რისა, რომ მის მტრს აღუდგეთ იცოცუნ

...თაფლის იგივე ფქმან გადფურსტი. აქვე მფხინონ მქმ
...ხლან რა გწადანთ? იცოდა
...ცნ — მის მქვლან ცოთ იცოდა მის რუფენცია. იუნ მფფიფოცუნთ მის ცნ
...მეც არ ვიცი... არ ვიცი რა მოკვაროთ მისი ცემოსხესხენე
...და? ჩემი უბედურება მის მტრს არც მირჩევს, რომ უნდა მადით
...დავანეროთ ჩვენ მტრის საცხოვრებელი და მისე ცემოსხესხენთ და
...ტყუიპული. თუ არა რიგორ ვამბუნით მის საძურობილებს?
...ის ისემ მისე მის იუნ მქვლან მქვლან მის მის ცნ იუნ
...გვიწინამძღვრეთ მამ რა სჯიარა, რომ მსჯიარისთვის ვინახეთ
...იმ სქმეს, რომელიც დღესვე შეიძლება გაკეთდეს? — ჩვენ რომ რუ
...ტლში დაკვიფრეთ, ტელლიც თავისუფალი იყო მაშინ და არც ამდენა
...უსამართლობა იყო მოხდენილი. მაშინ სხვა იყო, ესეა სხვა არის —

ესლა სსკა! კანონს უნდა მივეყნოთ. ვინც არ იმოქმედებს — მხდელს და სამტყელს დაუძახებ!...

რადეანი. (მტკუფხურს და ვულტარ ფუფისტს.)

— მამ — იარაღ და დაიწყოთ საქმე! მთავრად რაცხელს მოვლო დინი გჭონდესთ. და რა ვი დახსნავო — რაცხელს — დაუგნით. მტარს ერთგულად და იმთ შენობაქუბა დაძსეთ ძირს და უნდაოქლად! (მადის

გამოსვლა შესამე.

გუნსხსტრისა კლდოკანიატზა.

— იო! (გზას ერთვის კლდებიდამ ჩამომავალი პილიკუბი, ამ პილიკუბზედ მომავლი კარკა შორიდამ მოხანს ხოლმე. სვენას იკერკლე კლდებზე ახვევია. ერთი კლდე ვაგნარანისა და ცოტა წიხ ჩამოწყული.)

ტელი. (შემოდის შეიღდისრით).

ტელი.

— ამ გზაზედ უნდა ჩამოვიდეს; ვუნსხსტზედ სსკა გზა არ არის; ეს არის დაკვრა იმისზე საფიბ; აქ უნდა ვაუწიორდე მუბმე ანგარისში, — კარგი შემთხვევა მაქვს. აკერ ამ ვამში დაბამალება დო მტონი კი ჩემში მიზანში არ მამტურნოს ამ გაჭირებულ დროს. ფიჭრი არ არის — მდეკარსაც გაკემდეკი; ეს კლდე — დრე დაძმალავს. მოვდი, მოვდი — დანდფოსტო! დროს მოკეთისოს. ხენამ შენი უსამართლებს; გვეთვა მავდენი უხფულოებს. ასლა კი მოკვდი! — იქონს წამდე მამმე. მე უწინ კარგი ცხოვრება შეონდა; არც მე მარუხებდენს, არც მე ვარუხებდი ვისმე; ჩემი ისარა ნადირის მტრს არვიხს ემტარებოდა. იხიც იმისთვის რომ თითონ ღმერთმა დაკვართო. მისს სება, კაცის კვლა ფიჭრათაც არ მომივიდოდა; მაგრამ ეხლა მტრე რა გამეწეობა?! შენ დამარღვი მშეადობისი ცხოვრება, შენ მომიწამლე გულე — თითქოს გულზედ გაკლის შსაპი კადამასხი! — შენ შემაჩვიე ბოროტებას; თითონ შენ იყავ, შეიღდის თავში მასროდინე ისარა? თუ ეს შევიძელ —

შენ ბოროტ გუფი სწოდა უფრო ადვილი არ მინდა! მხელს
 დროს მოკვითხო ანგარიში — შენ ჩემი უმარყო შეიძლება — შენსწინავე
 ცოლი გამოუბედურა — და მე გა სვირს უფურბდე?! როდესაც ათროთ-
 ლებულს ხელთ მოწიე შეილა და კახიქობადა, ბატონო! — ნუ მო-
 ძუენებ ამ უბედურებს მეოქი, — შენ ცხაროდა ვანა ჩემი შეწყუბ, არ
 დამინდე მამა შეილის მოსაკლელად! ამ მამის მიკვეთაფი — მხოლოდ
 ღმერთმა იცოდა ეს, — რომ მკურნე სწოლით შენ მოძეკალი
 და ისარიც მოვიზადე; მაგრამ, ბოროტო, ავი ამცდა მამის სიკვდილი!
 ფიცს მისც არ გავეტყნავ; ამ ფიცს დღეს ავასრულებ, დღეს!
 მტრადანა, შენ უფალი ხარ, მთავარი ხარ; მაგრამ, მტარვალა! თი-
 თონს შეუფე არ წაადუნდა ამ სიჭმეს, რაც შენ წავიდეხა, შენ შეუფე
 გამოგ ზავს — ხალხს სამართალი მივეიო, თუ ციხე სასტიკი ბოის
 მისც სამართალიო, და შენ გა სამართლის მტკივოდ უსამართლოებს
 აყენებ: ადარბის ინდობს ქენა დაბრძებული მინიდახი! იცოდე, ავა-
 სავო, ღმერთი დიდია — მაგ უსამართლოებს გზასს შეგვიკრავს, მტკი-
 რს გადგისდის, დაგხეიბს; და მტკივანს აყენებენ იცოდე — თნი
 ამ ანაკრთი მოდა ვნახო უკვლა უბედურების მიზენსო, ერთი მე-
 ჩვენე, ჩემო მთრფისო, სუნთქე; მთკივთხო მამანა მჭებს შენთვის და-
 მხედებულნი; მამის რა უფო! მამის მე კითხის გუბეკნობლი; ნუ მასო-
 ლინებ მეოქი, — ესლა გა მე თითონ მუნათი მჭებს სწოდაშედე. მოდა,
 შადი! წინ ესლა აღარ დაბიდეგებს რა ავა, ჩემო შეილდო! შენა ცამქნის
 ჭირბე! ესლა შენა მარ ჩემი იშედი, როგორც აქამდის იყავ; ჩემი
 ერთგული, ამანაგი, როგორც აქამდის არ მანებებდი თავს არც პეღში
 და არც უბედურებაში, ისე ესლა არ მიმწიხადო ამ ხაუბედურა ხათში,
 ესლა უფრო მიერთგულე, თორემ ერთი ისრის შეტი არა მჭებს თან.
 მტრადანა შენ — მამის (მოგ ზავრება გაივლიან ზენასზედ.)
 — აკვამ სთქვს ამ გზასზედ რამდენს ნიარო ხალხი დადამ; მაგრამ

ერთმანეთისა და სულ არა უბედობით რა უფლებს თავისთვის მიდის, ვის რა უნდალება სხვისი დარღუბა? მითომ შევიწროებულს ვთქვათ რამე თუ? მაგრამ ვინ ვინის, რომ შევიწროებული არის ვინმე აქ? უნდას თავის სიმე აწესებს. აქ მასკონ ბეჭდი ახერხით დაღრუხულ გატანს. მატონა გუფს ავიტებულ მონაცეს, დროის მოუვრე სკანს, დაღრუხმდე ჰერტს, მთავრულ მესტვირეს, დაღრუხამ გსაწედა დაღრს დახარტული ცხენებით უფელს თავის სიმეკს მეშურება, მამ მე რაღა მუწებს აქ? გაცის კადს! გაცის კადსთთვის კარ მისული! თქ... დაეიხვენო მინც ცოტასას: ეგონ ებმონ იმცტან)

იმცტან (ქრწეუდ დაუდება.)

სანატრული შედეგო! სად არის იმ დაღრ დაღრსაც მომკატ- ჰუბლით სოღმე ხოსარულით, მინ რამ შემოვიდოდი ხოლმე! მეც მოვტანდიო ხოლმე ბღშის უფებლების გონას, ან სანაშეთო, ფრი- ნკელს, ან აკმონიტს ვიბოვნიდი ხოლმე და იმბს განუქებლით. ცხელა კვადრ მოკატანო ამ თქვენ განსარეუდ ნივთს; ესღა მე ხულ სხვა რამეს ვკებ. ჩიტის მოტეირად ესღა მე უტკებ მსხვს გფხ—კაცი მინდა გავაბ მსემი! ჩემ მტერს უტკებ სხსნიკვდილო მსხესი თქ, შედეგო! მირცო რაქვენ მკონდებიან; თქვენ მანც მოგარჩენით მტარვლის დევ- ნისებან; თქვენი გულისთვის კარ ასტდება იმას; ჩემი ისარია (აღუება)

მე უფრო ღირსეულ სადირს მოკვდე. წოკიერთი მოიხსრე მთელი დაღ კლდედამ კლდეებზე გადღის და გადმოდის, თითქმის ფეხის მკულებს დაისიხსლიანებს სოღმე და ვანაფის უკრთა თხს მღებს მოკ- ლას, ან ისიც არა! მაგრამ შევე უფლებები აქ და სემი დაუღა თითონ რა; ჩემიან—კლდედამ კლდეებზე იმის დაღრა ხაწინა არ არის. ხაღინა რა დაშიმა? ესღა ჩემთვის იმ არის სადირი, რომელიც მე მღყენდა.

... (შორიდან) ისმის ხეივანების მხარული სმა, რომელიც განს და
 თან (მოახლოვდება.) ...
 ... ნიქეი მაქვს მიზანში არ მიიტყუნოს. რაც ჩემი თავი მახსოვს,
 ... შუღლ შუღლი მჭერია ხელში; მატარობისხარე კი კარგად კვსროდი
 ... მიზანშია: რამდენჯერ ვიღვლოვ მიმიღია სროლისთვის, ეხლა უფრო
 ... ვეფუძები: ნიქე კვსრო, რომ შთელ მხარეში ვკარგავ ჩემი ქებას!
 ... ნიქე ნიქე ხეივანზედ კვაილის ქორწილის ხაღისი. ტელლი
 ... შუღლდზედ არის დაურდომილი და მუცქერის ამით.
 ... (მტუხი მვისრე, მოვა ამისთან) ...

მტუხნო

... ნიქე ქორწილი ერთი შერღვაშაზენული კაცისა არის: დიდი ცხე-
 ... მისი თარეში ქუავს თურმე იმასაღმკესე. მატარობი (ნიქეზიდა) მისტ-
 ... უავს, ეხლა კვსნასტში მიღია — ქორწილი იქ უნდა ვადიხადოს. მოდი
 ... გავეყოთ ამით — სიხარულით მიგვადებენ. ...
 ... ტელლი ...
 ... მუცქეში დარდები მწუხებს, რა დროს ქორწილას? ...
 ... მტუხნო ...
 ... დავიწვე დარდები და — გამხარულდება. მკრე ამ კატორებულ
 ... (დროში კეიფი მაინც გაწიოთ. სიამ იცო აქ რომ ქორწილი — იქ
 ... ვინ იცის ანდერძს უკავს კისმეს. ...

ტელლი

მტუხნო

... ტელლი ...
 ... მტუხნო ...
 ... ვაან მართალია. რა უბედურე დროება დაგვადგა. უფროდ ველ-
 ... კან ერთი რამე ხათამალა უნდა მოხდეს. არ კავიბონია: გოლა-
 ... რისს თურმე მთა დაწვა და თითქმის ნახევარი გასრინა.

ტალი.

მოუბიგ კა ცვიკიან ამ წვენ ჰვეუნაში, მამ რაღა შტუხსი.

ერთი რა გიშობ ვიდეუ: ბადენიდან მოსულმა შამო—საკიბ-
ველი სქეკა თურქი ერთი რინდი შადოდა ცხენთ კოროლთან;
გზაზედ თურქი იმის ცხენს ბუნსაღა დიქია და ამ ტიულებს
თურქი, ცოცხლად შტუხს ცხენი, ახე რომ ის სწყალი რინდი
ფხითლა უნდა წისუდიყო კოროლთან.

ტალი.

დიდეს შენტის დმერთო! ბუნებას ბუნებისთვისაც ძალა მიუ-
ცია

(არმკარტა შოკა შვილებით და დიდებს გზაზედ.)

შტუხსი.

ამოპენ შითომ ეს იმის ნიშნითა, რომ ან დიდი უხედურეს
მობდებაო ან დიდი უხამართლოებაო.

ტალი.

უინიშოთაც მრავალი უხედურეს და უხამართლოეს ხდება სოღმე
—შეგას რა ნიშანი უნდა?

შტუხსი.

ნეტა იმს, ვისაც თუის შიწა აქვს და შშეადობიანდ სცხოვ-
რობს თუისთვის.

ტალი.

გლარც ის საატანს ტემოს ამ წეთი სოფლის ცხოვრებას, თუ
პორტო ხაღბი შენობლათა ჰეავს. (მოლოდინის სხით იყურებს
გზაზედ.)

შტუხსი.

ეს შშეადობით!—შენ შტონი ვისმეს შოქლია.

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

ტელე.

მეგობარ, მოკვლე.

შტურსია

დემკრატია შტურსიანობით მოიყვანოს, ვინაჲც ელი.—შენ, შტორნი,
ურადამა ხარ. ამისუნ, მითომ დღეს იქიდან ღანდფოსტი მომძან-
დნოს, იტ ხე იუ იფიციუ იუკმეჩენ მქმე მანა ცნოთ ფქმე
ეძიობ იუქმეჩ მანობ (შტურსიანობის მოახლოება) ექვოც ცნოთ
დღეს კვარ.—ნიაღვრისგან წყლები ადიდებულია და მადები
ხუდ მოუტანია.

ტელე

დღეს დღის განივობისგან მან ტელე (დაგება.) იქვოც ცნოთ
ანმგარტა (მოახლოება მათ)
(დღეს მშ ადარ ვამთიულის დღეს? იქვოც ცნოთ)

შტურსია

მეგობარ კვლამ, მე ნობ, რაინხომ მანა ხე ნათან მქმონა
ანმგარტა მომძანე იუიუ მე თანდვოს
მამ ვიხ უნდა კვლოა? იუიუ
ცნოთ მქვმ მქლოა მანხე იუ შტურსია იუიუ მან ცნოთ მანხე
შუა გზაზე რაღას დამდგარხართ? იუიუ მანხე იუ მქვმ—
ანმგარტა.

ამათა რომ მინამ არ მოახმენს ხემ თხოუნახ—არ ხედ გაუშო.
ფრისგარდო (შეშოვა აჩქარებული ფეხით და შორიდან
უვიარხ.)

გზიდან ჩამოვცალენით! ბატონი ღანდფოსტი მომძანდება! გზა
დაუცვალეთ!
ანმგარტა (აჩქარებით.)

ღანდფოსტი მოდის! (ტელე დაიძალეა)
(დადგება აუ ხენაზე შეიღებით; შორიდან მოჩანან კახს
ღერი და რუდოლფ გარჩასი, ცხენებით.)

შტუხსი (ფრისგარდა)

აქ ხედუბი წალო წელმო, მამოგორდა კამოსკუდით წელუბი ფრისგარდა.

რას გვიზმდა აღმას ხედეჯეო, როდესაც ქარიშხალი ვერა? დატყულო რა ტახედე?

შტუხსი.

რას ანობ? ქარიშხალი, განა ტახედე თუეით?

ფრისგარდა.

ტახედე ვიუეით, მამო, თავის დედა კი აღარ დამეხედებ ის უოფა.

შტუხსი.

ერთი მამო, თუ მამო სარ.

ფრისგარდა.

გამიშვი—ჟერ უნდა შკატუაბისო ცისკედარაშში დანდუოსტ-ის მომინება (მიდის).

შტუხსი

მამინ რომ იმით მივირად მატოლსხი ხელხი მხედროყო სე-ში, უეჭველად, მარისკენ წაძინდებოდნენ; — მგრამეს ხელხი კი — დახევე-ღობს დმერთმა უგელა ხიფათს გადურჩება; წელციფ და ცეცხლიფ რომ გაიაროს არა დამეხედებით რა, (იხედება აქათაქით.) შკისრე რადს იქნა — თითოქოს კლეს აქ თუა? (მიდის.)

(ტახედე და რუდილე გარისი, ცხენებით.)

ტახედე.

რაც განდა სოქვით, მაიხე მე ვარ მეუფის მონა და ამისთვის უნდა ვცდილობდე იმის ხამოვებას. განა ამისთვის გამოძეხავანა აქ, რომ ხელხი თავს გავიყვანო? ხელხის დამორჩილებას ითხოვს ის ხელხის დამორჩილებას! ერთი მათხარ, თუ დმერთი გწამს, აქ უფალი ვინ უნდა თუოს: ვარადა, თუ გლეხი კაცი?

ანმგარტა. (მიდის მოწიქვით.)

აი მოვიდა, — ახლად კი მივალ.

ტახედე.

მე რომ აღტდორეში ქუდი დავკვიდეჩე, განა ვხეშრობდი, ან ხელხის გამოცდა მინდოდა, არა; მე დიდი ხანია ვცნოდა რა შვიდე-შიფ თუენენ. მე მინდოდა წელის მამოს მქმედელებინა იმითოვას; გან-

გებს იმისთანა დას აღაგი ამოვირჩიე, რომ უკვლავ მასკედროდა და მოქტონებოდით თავიანთი ბატონი, რომელსაც უმისოდ ვერცხვანა რუდ. გარდასი.

დალოცვილო! განა ხალხს თავისი უფლებები არა აქვს?

კეხლერი.

უფლებს აქვს თუ არა—რადროს მაგის გარჩევა არის? ჩვენ უნდა ის გვახსოვდეს, რომ რაც დაგვიწვეთ—ბოლოც მივაღებოთ. იმპერატორის უფლებს კრტელდება, რაც მამამ დაიწყო, ის უნდა შეიღმა გაითიოს. თუმა ხალხი კი დაუდგა წინ, მაგრამ, როგორც იქნება უნდა დაიმორჩილოს.

(უნდა გაიაროს, არმგარტა იმის წინ დაეგვიძე მუსღებაზე.)

არმგარტა.

მოწყალე იუე, ბატონო, დაგვიყარე!

კეხლერი.

გზახედ რის დაქტებულსარ? დააგარტე აქედამ;

არმგარტა.

ჩემა ქმარი ხანქელეთში გახლავს; ოღლები ხიმშილით მუხოცებან. ბატონო! მოწყალეობის თაღით მოგებზედ უბედურებს!

რუდოლფი.

გინა ხარ? არ შენი ქმარი ვინ არის?

არმგარტა.

ჩემა ქმარი რივისსერკელი გახლავსთ; სწყალე კაცია, იმის ხცხოვრებელი მხოლოდ ის იყო, რომ მთხსკალ მთებზე და ღრვე-პზედ პალახს ხითიხუდა და იმითი გამოუკუანდით.

რუდოლფი.

სიბრლო! რა დღეში ყოფილა. (ღანდუობტს.) გთხოვთ გამო-უხსნათ ქმარი ამ უბედურ დადაცის; რაც უნდა შეგოდება ქმონდეს თავის ხელობითაც მოინახებს. (არმგარტას.) ეხლა აქ აღაგი არ არის

თხოვნისა, გუნხსტში მოდი და აქ ავიხრულებს თხოვნის.
არმგარტა.

ფეხს არ მოვიცვლი აქედამ, ბატონო, მანამ ღანდფოსტი ქმარს
არ დამიხრუნებს. კქესი თვეა მავის სამართალს უცდის სძაგელ საბ-
ნელეთში.

გესხღერა.

დაიკარგე გზიდაში არ მომეღეუბი ასლა!
არმგარტა.

ბატონო, გავედრები მომეც სამართალი. მეფის მავიკრად შენს
გამეხსნარ მოსამართლედ, შენი კაღია, რომ მოწყალე იყო ჩვენი,
რომ შენც გწყალობდეს ღმერთი.

გესხღერა.

მამეცაღე, ღუდაცაღო! გაავდეთ აქედამ!
არმგარტა (ცხენის სადაკეს დაუჭარს.)

არ გავეღეუბი აქედამ, მანამ სამართალს არ მივიღებ შენგან.
ესღა იღარა ფრის დაკარგვისა არ შემინიან. ერთი ქმარი შევანდა—იხიც
წამართვი—ღანდფოსტო! აქედამ ფეხს არ მოვიცვლი, მანამ ქმარს
არ დამიხრუნებ.—მე ვერ შემინებ მც თვალების პრიალით, ველში
რომ დანა მატკოა, მაშინაც არ შეგეპოევი!... სამართალი მომეც,
რად შეღაე უბედურს კაუეითხვად?!...

გესღერა.

გამიძვი მეოქი, თორემ ცხენით გაგქელდე!
არმგარტა.

რადღას უფურბე, გამქელე! აქა! გამქელე (მფურღეუბებს სტკის
შვილეს და ხულ ერთად გწყაბიან გზაზედ). აი შემოაყენე ცხენი
ნურც ბატარკებს დაინდობ! რას სდგესარ? გაგესრისე ვეღანი! მიჩნ
შენგან ხეარი არავის უნხსხვს... სიმძიღს სიკვდილი არ კაინჩეუვა
ან რახაც შენ კაწყე სიკვდილი არა ხეობს იმს?!
სიმძიღს

ქართული
ლიბრეოთეკა

რუდოლფი.

ჰყვიდამ შეიძლება ეს დედაცაა!

არმგარტა (ხახოჩორეკეთილგამი).

ნუ ხწესან, ისეც ვახსენებინი ვართ შენგან, ვეულები. ახ, კრ-
თი გეყავი ვიყო! ახე გაუბატურებუდი ყი არ კვადუბოდი შენ ქვეშ!
გინკენუბდი რა იყო უსამართლოება და შევიწროება! შენ უღუთოვ!
ბატონო!...

(მთრიადამ ისმის ქორწილის ხეყრუების ხმა).

განსჯერა.

ერთი მამაშორეთ ეს დედაცაა! სად არიან მისხურება? თუ არ
მომამშორებთ არ ვიცი თუ რას უნამ! ამის უბედობას ვინ მოითმენს?

რუდოლფი.

შენ ღარჩხენ, ბატონო; ქორწილი აქვს ვიდისც და ხედხს კრ-
გამოუვლია, უთუოდ.

განსჯერა.

მე ხელ არ ვარტივებ ამ საფისისთვის! ცმათ ისეთი ცაცი უნდა,
რომ სიტყვა უყანვე ხსენაროს შირში; თუ არა ამ რასა ქტავს? ახდენ
უბედობაზედ მამ თუ ხმა გასტყის ვინმე? არა, ისე არ არის, როგორც
უნდა იყოს. ღმერთს ვევიცავ; სულ სხვა ხართდ წაყიყვან საქმეს, მე
დავაკიწეებ ამით გადნაერებას, ამე უჩვენებ თავისუფლებას როგორი უნდა.
დავთრეუნავ ამხ იქით უყვდა თავისუფლდ სიტყვას, გამთვევამ ახლ
სუულებს და ისეთ ამისკ დაკახწევ...

(ამ დროს ისინი განკმარებს ამის; ხედხს მიიღებს დღწრილხედ
და განწარბუქული იტყვას დასუსტებული ხმით).

ღმერთო! მამ, ტოკე.....

რუდოლფი.

ბატონო!.. ვამე! ეს რა დაგეშართათ, ვინ გესროლათ?

ანდრეა. (წამობტება). უარყოფლი

მოქალაქე! მოქალაქე! შიგ გულში მოაზრევეს ისრით

რუდოლფი. (ჩამობტება ცხენიდან)

უბედურება ტყივან, რაინდო, ღმერთის მოუწოდეთ! უცნაურულ

დღეში ხართ!...

გახსენებთ

რუდოლფი. (ჩამოყარება ცხენიდან და და-

ვება რუდოლფის შედეგად; რუდოლფი დახვამს იმას ტანტის გარ

ჭეხად)

ტელე. (გამოხნდება შიის წყაროდ)

მეტი. მსრული? დიდი ხანა შიგ გზას უნდა დასდგომოდი!

ახლა შეტყობისა და მახობისა აღარ შეგეკმინდება! წაბრინდა, მა-

გის შეტი ღირსი არა ხარ!... (შთებს მოყვარება. ხალხი მოიბრუნეს).

შტუხსი. (წინ წამოვა)

რა დაგეკმინებ?

ანდრეა.

ღანდფოსტი მოქალაქე ხართ.

ხალხი. (მოცევა)

გინ მოქალაქე?

(ამს თამში დაწინაურებული ჭორჩილის ხალხი შემოვა ხეწახედ,

დანარჩენივ ზეით ხანს; ხარეებს ისეკ უკარეკ).

რუდოლფი.

ხისხლიდამ ფელეა, ხალხო, უშეკლეთ!... გამოუდევით შეკლელს!

უბედურო, როგორ მოკლეთ ბოლო! რომ დაგეკუკრებინა!...

შტუხსი.

ღმერთო ხეპო! მართლა კვდება!

რაძვენიძე ხხ.

გინ მოკლან?

ქართული ენის ინსტიტუტი

რუდოლფი

რა ხმაგული ხდება? გაკოფდა, თუ რა დაემართა? — მოკლეხ, იხინი იქ ღვინობენ. — დახუშეთ კვ ხაერაკები!

(ხაერაკებს დახუშებენ; ხდება მოგროვება სენაზუდ.)

ღანდფოხტო! გვიბრძანეთ, თუ რაჲ გნებოთ ხათქმელად

(ტესლერი ანიშებს ხელთ და რომ კერ მიხედებთან — გაი-

შორებს და მალან შკეულანდებს).

ხად? კუნხატში? გერ კაკიგე. თუ ღმერთი გწმისთ, ნუ ხუა-
კრობთ. ახლა კი დროა დაუტკოთ უოკელივე მაწიერი და სიჭიო-
ზუდ იფიჭრო.

(შკელანი, კინტ ქორწილს მოხდევდა — მოგროვებთან აქ

და რაღაც გამოუხატავი შიშით უფქრთან მომაკვდევს.)

შტუხსი.

როგორ გაფითრდა; ცოფებს კიდევ... თქ, თვალებიც დახუჭა

ანმკარტა (შეღეს იფეხს ხელში)

შეიღო! შეურე, სოროტი როგორ ძაღლდება.

რუდოლფი.

უფხო! ნუ თუ ერთი ბერო გრძიობს არა გაქვს, რომ მავან
ამობ მომაკვდევზუდ? — ახლა რატომ არაინ მშკელით ისარი გამოვიდოთ
ამ უმჯურისხვან?

ღედაყვანობი. (უკან დაიწვეს)

ჩვენ ხელს არ მოკვიდებთ განგუხანგან მოკლეხს!

რუდოლფი.

შკესხენოთ თქვენ ღმერთში!.. (ხაღეს წიბრობს).

შტუხსი. (ხელს დაუჭარს).

წენარა, უმაწილო! თქვენი პეტონობის დღეები გათაუნენ:
ჩვენი მამულის მტარავალი მოქვლევს. ახლა აღარ მოვიტმენთ
შკეიწროვას — ვეკლანი თაის უფლევი ვართ!

რუდოლფი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ჭხედავო, როგორ აუყენდნენ! აღარავისი კმინიანთ! მარნიდობა
დაივიწყეს! (შედრებს მიუბრუნდება.) ხომ ჭხედავო საშინელი კაცის
მკვლელობა. ხეც კვდა ამას კვლარას უშეკლით, მკვლელსაც ტყუილად
დაუწევთ ძუნას; ისევე ხეობა სხვა თავდარიცი დაიჭიროთ. წვი-
დეთ სქარა კესნასტში და უური უცდოთ კოროლის ციხე-დარმასნ;
თორემ ხდეს ისე დაბრმეკუელა, რომ ხელ დაივიწყებს თავისსა და
მარნიდობას. მარდათ მოძვიით!...

(როდესაც ეს წავა თავის ამაღლათი, მოუღვენ
ძმანი მოწყალეების.)

არმგარტა.

ჩამოვცხდენით! მოწყალეობა ძმანი მოღანს. (აქვას მცემ)

შტუესი.

ღეში იყოს, თორემ ვეკება მღეე განდებთან.

ძმანი მოწყალეობა. (შემოესეკვიან ცხედარს და ცაღობენ
გაგრძელებული სმითა.)

უფარი აღხასრული კაცს ეწევა უკინიდაძ;

არც დანდობა, არც შეწყენა მას აღარ აქვს არსიადამ;

კაცს თუ მოუა სიკვდილი ფიცხი და დაუნდობელი, —

აღარ დააგდოს, გინდ იყოს ვერასკან შეუნდობელი,

როს მოუა შეუფის ხმა — უნდა დასტოვოს სიფეელი,

გინდ წმინდა იყოს, გინდ ბრძენი, გინდ კაცის დაუნდობელი.

(უკანასკნელ დეკსებს გაიმეორებენ; ფარდა ჩამოეშვება.)

(დახასრული იქნება.)

ქართული
ენის ენციკლოპედია

მამა და შვილი.

(მამის წერილი შვილს)

გთხოვნიან

(სვენს აღჭარბის ტრადიციულად ამაყების ჟღერით.)

(გულისხმობს შურის მოხიზვას.)

(რეზულირად.)

მამა და შვილი:

გულგულად მამა; რამდონდო, ხანის შიშლი, უკან-დაწერილი
მედიის და შედ, გონიერადიურად.

რამდონდო.

რათ მიქადაგებ, ხელო მამა, სულ მათმინებებს
და რათ არ მამდეუ სხვა უკეთეს კარგ დარბეგებს?
ნუ თუ შენ ისე შექრავ შტრისა მონებას,
რომ არ გიმყოფოთებს მათ უღელი გულს და გონებას?
ნუ თუ აღარ ჭკრძნობს ხეებს ასეთ შერებეკნილებას
და შტრისა ფეხით მამულისა განადგურებას?

შველა მკვებს, ხემა შეიღო, მერ კარგათ ვგრძნობ
 და შენზედ ძიულ გული მე მკვებს შემოთქმული,
 მაგრამ რა უყო, ახა მითხარ, რა მოკვებარო,
 რომ ავაძლლო სუეარული ხეწი მამული.
 რით გრ გავიკ, რომა ხეწი არეულობა
 და მტრისადმი ცუდი რისმე განზრახულობა
 ხეწიოვის არს ცუდი და მტრისათვის კი სასარგებლო
 დამკრწმუნევი, ხემა კარგო, კეთილო შეიღო,
 რომ ხეწის სხეულს სახელმწიფოს კვლარ მოკვანქინთ
 და მორჩენისა ბატყარად უფრო ძირს დაკვებით.

რამიზინდო.

სასელმწიფო?

და ხად არს იგი? და თუ სადმე ვადეკ იქნება
 როგორიც არის მასზედ ცუდი კვლარ გასდება.
 მითხარი, მამავ, ეს ხიცოცხლე ხიცოცხლესა მკვებს?
 ან იგი კაცი ცოცხლებშია განა ითულებს,
 კინც სუეუნოდ მონასხუით თავსა იდრეკავს?
 მასზედ ცუდი, ახა მითხარ, რღო იქნება?
 ნუთუ შენ, მამავ, უხეყოფოდ ის გაჩვენება,
 რომ ცრემლის წილად ხეწი ხისხლი ძირს დაიდურება?
 თუ ეს ასება, მაშ რიდასთვის ჟერ ნორჩისა შეიღეს
 ღამირაყითა მყვარებუდი დროსა წარსულესა,
 რისთვის ნერგებუდი ხეწის გულში და დამკრწმუნებუდი
 და ან რისთვის სტაროდა ხეწის აწმუოცხოვრებას;
 ეხლა კი შენცა მტრის უღელ ჰეშ განკრებულესა
 და მონასხუით ხრულებით მის დამონებლისა.

გულელმო.

მახსოვს ის დროცა, როდესაც მეც შენსებთან
 ვიყავ იმათი მოუთმენი ხელით, გულით,
 მშინ მხად ვიყავ სახელმწიფოს შესარეკვლად,
 რომ მოქოლოდნენ ჩვენი პტრები მის ნანგრევებში
 და არ ქოლოდნენ ჩვენ ხამშობლოს დასატარეკვლად.
 ხომ ადვილითა სწინს სეველა ხეშაწვილეში!
 მეგრამ ერთგულსა შეგობრებსა ცოტას ვბრუნებდი,
 თამბირობისა და დაცობისა ველებან ვხელხვდი
 და პტერი ვა ვოკელ დღისა განმავლობაში
 ფისს იმაგრებდნენ უბედურსა ამა მსარქში.
 მეგრამ როდესაც ცოლ შეიღისა პეტრონი გაკსდა,
 მშინსა ვა მსოლოდ იმ სწრხედ დავმუარდი,
 რომ ჩვენ მიუღობლებთან ტყუილითა ბრძოლას ვაწყობდი
 და სრულებითა ვერაფერსა ვერ ვაწყობდი.
 ამისთვის მათთან ვამეობნენ ხათხათსა
 და იმათ დახედ დავმარქე ვერა ტამარში,
 აქ სრულებითა არ ქვებოდა თაქისუფლობა
 და ამისათვის იმათ მძღავრსა სახელმწიფოში
 გულითა მხურდა, რამა, შეიღო, შესახ ცოლ-შვილით
 სეველა განსხდელბეგან დამუძღვეით.....

რამიონდო.

იმათ შეკვლაში, ჩემო მამე, არ ვახჭირვებ,
 ბიანეხედაცა სრულებითა აღარას ვეფიქრობს;
 დიდხინათა მას შედინის დათ აღარა ვენობ,
 მეგრამ მე მასედ მარად ვიხსრავ და ვამწუნარვობ!
 შენსედ ვა მამე — მე შენსედა მგვივა ცრემლები,
 რომ მცენის სისხლი იურიე ამ ვერსა სისხლსა.

შენს დარიგებს უნდა გუგუდობდი, — მაგრამ დახედე? ნენ მძინვარ მტერსა ესღა მხოლოდ უნდა ვმონებდე. დიდებსზედა და მატყვზედ შენ ოცნებობდი და იმაზედ კი სრულებითა აღარ იფიქრობდი, რომ რამდენიცა წვესსა მტრებთან კავშირს ვიჭკრდით იმდენი უფრო წვესსა ხაღხსა წვენს ვაქვლდებოდით.

გულემო.

შვირფხსო შვილო გუფიცუბო, რომ სხვა მსარკმა ეხლანდელივით მე შენ ხელეს არ დავიჭკრდი და მაგიბთანა კეთილსა და წმინდა საქმეშია ხემისა მსრითა უფრო ძიელ წაკაქებუბდი.
 ოხ! დამერწმუნე, რომ ამ გვარსა წვენ ცხოვრებაში ეხ ხეში სული სრულად არ არს მოხვეწებაში; მაგრამ სიბრზეს მაინც ვცდილობ, რომს დავთურცნო და წვენსა მტერსა მეგობრული ხასე უწვენო.....
 შენც, ხეში შვილო, იმაზედა კარგად დაფიქრდი; შენ მართალი ხარ; ჯერ როდესაც იუჯ ვამწიელი თავისუფლების სიუვარულსა შენში ვსედავდი და არ დავმადავ იმით იუჯ ნუგამ-ნუგამული. მაგრამ როდესაც მარტო ხადმე დავუფიქრდებოდი, მსწრთელ თვლებიდან დამიწყებდა ცრემლები ღვინს და ამმარტავან, შენს გულზედა მე კლანდებოდი.
 მაშინა მხოლოდ ვამეობინე იგი ხუვეკლას, რომ ემამწიელური შენი გული აღელვებულა მუყო ხანისა სიუვარულით დამშვიდებულა.
 ესრედ როგორც მე შენც ცოლ-შვილის მატრონი კახდი.
 ოხ! თუ რომ მაშინ მე ცოლ-შვილი არ მყოფოდა,

მამის ჩვენს მტრებს სახარულით თუკ შეგეგონებოდა
და სამშობლოს კი ამ ყოფაში არ ჩაეკედებოდას. მისი მოთხოვნა
რაიმისდა.

თუ, ჩემო მამე, იგი რომა მშობლიური გრძნობა
მონებს გაჩვენებ; მამ მითხარი რაღათ ვინდოდა,
რომა ცოდ-შეილი შესხვიეთა შეცა შეილოდა?

გულელშია.

როს აღარ შეიხდა, ჩემო შეილო, სიშულესა,
რომ დამეცვა სამშობლო მხრის თავისუფლებს,
მამის ჩემ გულს ვამხსენებდი იმ იმედითა,
რომა იქნება მისჩვეოდი მოთმინებასა
შენის ცოდისა და მამისა ხეყარულითა.

რაიმისდა.

რომელს ცოდ-ქმარსა ძალ-უმს, რომა ამ ქვეყანაში
თავით ცხოვრება გატარონ მოსვენება?
და ან გგონია რომ შე ვისმეს მივედგურებ?

საჭირო არ არს ჩნთვის სრულიად დიდებუება
ამუბისთვის შე არა ვარ დამდებული...

ესღა სრულებით მართმევენ შე იმ დიდებებს:
დაე წამართონ; შე მხოლოდა იგი მიწესებს,
რომ მათ წართმევა თავიანთის ძალითა ქსურათ!
თხ! დასე მამე რა საიარსა დროს შეეხწართ!

გულელშია.

შეც გავიგონე, ჩემო შეილო, მეც გგარი სმება,
მეგრამ ამ სმებსა შე მინცა არ ვერწმენება...

რაიმისდა.

რისათვის არა? განა ცოტა უბედურება
ხეიბანვეით ჩემო მამე? შენ ის დროება

ქართული
საქართველოს
საქართველოს

აღარ გახსოვს, რას მათ გაგვერცხეს
და ამ მიზნისთვის სრულებით შეუღღნი შევეღღეს
მის აქეთ, რაც ზეენ ტირანებს დახსოვს
დღეს განმავლობით ხიანცხვილშია უფრო ვარდებით.

დაუეკრევი, შეიღღო, შენს მოხუცს მძინ
და დაუმარჯ მხოლოდ იმის გამოცდებს.
იმ ხიანცხვილს, რითაც გული მეც მიღღღეს,
სუ გააფუჭეს უბრლოთა. მე არა მეუარეს,
რომ მტარცხვილს ზეენმა მტარმა ისიც გაუღღეს,
რომ მოცემული დიდება შენ სრულად აგუარეს.
თუ ზეენი მტარი ამხსნა, შეიღღო, გაუღღეს,
რომ უსიანცხვილოდ მოცემულს მტარს აგუარეს,
თუკი ზეენმა... მეჭრობა სქემს ღუბავს;
კარის ამოყრა და ხიანცხვილში მშენი არან!

აი ეს არის, შეიღღო ზეენი შენსიურება.
კარ თუკი ზეენმა, როცა ენაში მოახლოვდება
მეც თითონ მოკალ შენთან ხეშის შესახველებლად
(გადის.)

რაიმონდო (მარტო.)

მე ვერ მძინა დარცხვილს არ დაუკნობია,
სინამ ხიანცხვილს ამხსნად არ დაუკნობია.
კარით არ იცის იმან ზეენი განზრახულება:
არა გრძობს რომ მტარებთან არ მხვრის მე შერიგება
არამედ ბრძოლა და გულიცა ისე მიღღღეს,
რომ ამ მიზნისთვის მსხვერპლად დაუკნეს ამა ზეენს თევს.

საქართველო

თხზულება დიმიტრი პაქრაძისა.

გგონებ არა ხალხში არ არის პრმათ თაყვანის წმა რომლისმე
 მწერლებისა და სრული უფრადლებობა რიგიერთებისა, რაგორც
 ხეხში. ხეხში ძალიან ადვილი ერთი რამე უბრადოთი ხსიკლის გაცდება,
 მკალითად კარგის დაძარკით, გვარის შეიღობით, ანუ ბურადობით
 და სს. რაკი მწერაღმა ამ ერთის რითიმე შეიძინა ხსიკლი, ამის
 რაც უნდა დასწეროს ეკვლა კარგა; და ძხელთა მწერლისაგან საზო-
 გადო უფრადლების მოძოგება, თუ ერთის რამე გარკვანის ხანსაობით
 არ მოიძოვა საზოგადო წყალობის თვალი. ეს არის პრადი ხეხნი
 სიტნიყოებისა. მე არ შეკულ იმის განხილვაში, — რადგან არც შეკუ-
 ხება მე ეს ამ შემთხვევაში, — ხადამდინ აყო მართალი ტურკენიევი
 თავის პარაროკის გამოხსხვაში; მე მსოლოდ ამას კი ვიტყვი, რომ
 იმან დიდის ხიძარკით განსაზღვრა ხსწაელი ემწაიღობა სამ ხწაიდათ:
 პარაროკებით, რომელნიც არიან განმულე ზირები თავის გარშემო მყოფით
 ახალ გაზდობაზედ; არკადიებით, რომელნიც პარაროგზედ სუხტის ხსი-
 თისანა არიან და ამის გამო უნებლიეთ ემორჩილებიან იმას, რომ ის-

რკებდონ იმთაბ შრომათა და ცოდვითა, და სიტყვიკოვე-
 ბათ, რომელნიც თაის დღეში არას იყრს
 დასდებენ ნასწავლებში თაის, სწავლა ისე ეუფრებათ, როგორც პარანის
 პრასპრუხი და ამის გამო არიან პრმა მონხი მშრომელის პაზ-
 როვისა, რომლისც ყოველი სიტყვა ამითვის არის სო-
 ლომანის ბეჭედი. სიტყვიკოვეს არამც თუ არ შეუძლიანთ რივიანთ
 სქმის მოსაზერა, იმთ თითქმის არც კი იციან სქმენი პაზროვისხი
 და ქვირთან ეველგან პაზროვისა და იმის სქმეების ხიდდეს. რადგან
 სიტყვიკოვეა ირიგსებან სსწავლებათ სსზოგადო აზრში და რადგან სკენი
 სსზოგადოაზრი სსკება სიტყვიკოვეთაგან სსევირის აზრებითა, ამის გამო
 ცხადი სქმეა, რომ მომეტებული სსწავლი რივიანის შწადლებინა რჩება შენი-
 შნავი დას მირათ უგვანთი მოიძოვებენ ყურადღებას. არა არისრა სსზოგა-
 დოებისათვის ისე სსვხებელი, როგორც სიტყვიკოვები როდესც ისინი
 არიან რივიანთ შეუმუშავებელის კცების განვლენს ქვეშ, და სიტყვიკოვები
 არიან სს სარგებლონი, თუ ამთი პაზროვი ნიდაც ადგია ამთ თაის, არის
 თვით შეუმუშაველი და მომსადებული კაცი და ასეღმძვანელებს
 ნიდაც ამთ. თუ არა და სიტყვიკოვი რაც კინდა კარგი პაზროვის
 სელთ იყვს, თვით უწმინდეს სქმეს გაჭურვების და წასდენს: აღ-
 ნის თაიხებუათ ყოველს აზრს, ყოველს სწავლას და მისცემს
 ველებს იმეკარს მიმართულებას, რახც წვეს ამას თაიხ წამსდარი
 მიდრკვილება. სიტყვიკოვები ყოველს სსზოგადოებაში არიან უხიარო
 დამქაშები: რახც მოსხვარვე დაუერავს, ისინი მისძახებენ დაუყოვნე-
 ლდევ. ისინი იმძარებან სხევირის მკვირათ და რახც ამთხედ
 განვლე მირუბი სსძახებენ, იმს დაიყვირებენ. სკენში სიტყვიკოვებით
 სსკება ლიტერატურა. ამ ლიტერატურის სიტყვიკოვები არიან კანო-
 ფილი მომხრეებთაც და თუ ამთის მხრით ქართ არა ქქრის—ველას
 უუარგინი და სსძებულებას; თუ ამთის მხრის, და ველებს კარგი და წინე-
 ბულებას. მკვირითათ რა უნდა იყვს მიქლადემეზუდი და ავირისხედი.

ფინჯო ქმნილება; მაგრამ ჩვენმა ლიტერატურის სიტყვათაგანმა ქმნილება უნდა იქნას ქვეყნის სხვადასხვა მხარეებში და დაარწმუნეს, რომ ქვეყნის სხვადასხვა მხარეებში. რომ ქვეყნის ამ სიტყვათაგან: რას ქვეყნის თქვენ ამ თხზულებასში, ის ადგება და გამოიხატავს რომელიმე ადგილს ამ თხზულებაში. თუ ჩაიხედო და გაიხედო ქვეყნის, რა არის კარგი ამ გამოხატულებს ადგილში, მაშინ ეს ჩვეულებად. ის არის დამკვიდრებული, იმის მოსაზრება დავითარმა არ უნდაა . . .

ჩვენმა ხშირად თვით სიტყვათაგანმა აქვს ერთმანერთს, რომ გაიგოს ქვეყნის ჩვენი ვინაობა. ამისგანა წარმოიხდება, რომ ჩვენში უფრო იცნობენ სიტყვათა სიტყვათაგან გვათ მწერლებს, ვიდრე სხვად, რომელიმე ადგილს სხვადასხვა მხარეებში თვისის შრომით ნაწილი სარგებლობას. ესე უოკულივ არის ხამწუნარო, მაგრამ არის აუცილებელი ნაწილი, რომელიმე ქვეყნის თვალის. მაშინ, როდესაც ჩვენი ლიტერატურა აღარ გვახვეწებს გ. წერეთლებისა და სხვათაგანის ქვეყნით, ამას დარწმუნებულად შეუნიშნავი ისტორიული თხზულება დამატარა საქართველო. რისგან წარმოიხდება ეს!? იმისგან, რომ საქართველო არ იქონებს თავს, არ ისევეს გარშემო უზარო თავისი-მგებლებს; ამისთან საქართველო არა აქვს ლიტერატურულ სიტყვათაგანის მგობრული გვიმარა. ამან კარგად იცის, რომ იმათგან არას დროს ხსარებელი არა წარმოიხდება. ამისგანა ის ხრულიად განვიხილავს მათ და ისინი არა ქმნილებს ღირსად შენიშნას საქართველოს ნაწილებისს.

2

მე მინამ შეუდგებოდე საქართველოსად დაბარებს, საქართველო თვალის გადავიღოთ ბოკლის ისტორიის ინკლავის დივილიზაციისს და დრეპერის ისტორიის კერძის ქვეყნის წარმატებისს. რომელიმე მათგანს და იქნის თვის მარკულს საქართველომ და წიგნს საქართველომ.

ბოკელი ყარვით შენიშნა, რომ ვიდრე ისტორია არ დაიწყო, სანდვილს მეცნიერულს სისათის, ვიდრე ის არ დაიწყო, სანდვილს გამოკვლევებსეუდ და არ მოაბოკებოდნენ კანონები, რომელნიც აწარმოებდნენ კაცთა ცხოვრებას, მინამ ისტორია იქნებოდა მხოლოდ უბრალო მოთხრობა წარსულის ცხოვრებისა და კერძო მოკვლევებისა. შარველი ამ გამოხედალმა მეცნიერმა დაიწყო გამოკვლევა იმ კანონებისა, რომელნიც აწარმოებენ კაცთა ცხოვრებას. ბოკელი ამტკიცებს, რომ როგორც ბუნებაშია კანონები, რომელნიც ერთსა და იმავე მოქმედებით ქაბდებენ ერთსა და იმავე მოკვლევებასა, ესევე არის კაცის ცხოვრებაში. როგორც შესაძლებელია, რომ წინათ შეიტყობს კაცმა როკელიძე ასტრონომიული მოკვლევება, კერძოთვე ადვილია შეიტყობს კაცმა მამკალი კაცთა ცხოვრებისა, თუ უოკელივე კანონები, რომელნიც მოქმედებენ კაცთა ცხოვრებასეუდ, გამოიკვლია მეცნიერებაშია. თუ ეს აქამდინ არ მოსდა, იმისაკებო რომ მეცნიერება შეუდგა დაუხრომლიათ ცის გამოკვლევასა და დათვიწუა დედა-მინა თვისის მცხოვრებლებითაა. აი რას ამბობს ამასეუდ ერთგან ბოკელი. იბუნებაში გამოიკვლიეს ისეთი მოკვლევებისა და იცნენ იმათსეუდ მოქმედა შეუცვლელი კანონები, რომელნიც ისეთს უთანასწორობასა და განსაცვიფრებულს: ჭკანდნენ, რომ ამათი გამოიკვლევა შეუქლებლათ ეჩვენებოდა კაცსა. ამის მიზეზი იყო ისა, რომ ამ სკანსეუა შეუბობდნენ სიჭიანნი და შრომის მოკვარე კაცნი, რომელნიც დაუღალავათ ამუშაკებდნენ ამათს გამოიკვლევაში გონებას. უკეთუ კაცთა ცხოვრებაც ასე გამოიკვლევა და შეიხეალებს, მაშინ ჩვენ უკვლავად უნდა მოკვლოდეთ ამგვარსაკე ბოლოს... გამოჩენილია მეისტორიანი იდგნენ გონებით დაბლა გამოჩენილთ ბუნების კამამიებელთა...»

მეორე საბუთათ ამგვართ ისტორიის უკან დაკარდნისა მოჭევს ბოკელს კიდეც მრავალგვარობა და დაწქილი მოკვლევებისა კაცთა ცხოვრებაში, ვიდრე ბუნებაში. ამ გვართ ბოკელი დგას იმ აზრსეუდ, რომ

ისტორიის გამომკვლევლებს რომ ასრე მტკიცეთ შესდგომოდნენ, როგორც ბუნების გამომკვლევლები და ან ისეთი ნიჭიანი ურთმკვლევნი, როგორც უყნასკვლნი, მაშინ მოსალოდელი იყო ეოკელი მოკლების აღსნა და გავება ვაცობრიობაში, როგორც არის ეს აღსნილი ბუნებაში.

აი ვადვე სხვათაშორის რას ამოაბ? ერთგან ბოკელი შესსებ იმისა, რომ შესაძლებელია გაიგოს ვცტა მოსავალი ვცტთ ცხოვრებისა.

ეოკელთვის, რამდენიც უფრო ვკერცვლებულია ხალხბა ცოდნა, იმდენი თან და თან იმ აზრზედ დამდგარან, რომ ვცტთ ცხოვრებაში არის ერთრიგობა; რომ ერთხანით ვარემოებათ მოსდგვენ ერთრიგი მოქმედებანი.

ბოკელთმ აზრის წინააღმდეგეთ დასარწმუნებლათ შედის განსილვაში ორს სწავლისა, რომელნიც ეწინააღმდეგებან ბოკელის სწავლას. ერთი სწავლას ისა, რომელიც ამტკიცებს, რომ ეოკელივე ვცტის საქმენი იმავე ვცტთა დასაწყისიდანვე არის განკებული და რაც თაობითვე დედებულა, ისინი უეჭველად უნდა მოხდნენო. (ეს სწავლა არის მაქმადის მაღლსარებულთა.) მაშასადამე ვცტთა სიბოლოვობს გავება არ არის მეცნიერებაზედ დამოკიდებულიო. მეორე სწავლა ამოაბს, რომ ვცტი ეოკელს საქმეში თავისსებაა და რახაც უნდა წაიდენსო: ის არ ემონება არა ვითარს ბუნების ვანობს, არა ვითარს ვარემოებათათა. მაშასადამე აქაც მეუბლებელია ვაიგოს ვცტა, რადის რას ისებებს ვცტი და როდის რა მოხდებო, მეცნიერება აქც უძღურიაო.

მხარველი თეორია, ამოაბს ბოკელი, არის დამუარებული თეოლოგიასზედ, (*) მეორე მტკიცეწიასზედ. მხარველთ გამოქვუთ თავის აზრი იმხითანს სიბუთობიდან, რომ ვერავრით თვის სწავლა ვერ დამტკიცებს. ისინი თხოულობენ, რომ სვენ ვარწმუნოთ ისა, რომ ქვეყნის გამქნება, რომელიც, იმათისვე აზრით, არის ეოკელის მადლის მოძინაზე და მოწყალე, თავისის ნებით გავება იმავე მირველადვე სოფელის დასაწყისისა ცოდვილნი მადლიანთაგან და იმავე სოფელის და-

(*) ხამღრითა სწავლა.

საწყისითვე გადუნევიტა სუეენო ტანჯვა მილიონთა, რომელთაც ვერ
 არცა იუენენ გამოსახულნი და რომელთაც შობა და გარდაცვალება
 იმის სებასედ დამოკიდებული; რომ ამგვარი სწამნი იმის სიმართლის
 ძალით ვი არ მოახდინა, არამედ მოახდინა თვისის სუეუთარის ძა-
 ლით. ა. ბ. .... »

„მეორე სწავლა არის დამუარებელი მეტაფიზიკურს დოღმატურედ,
 კაცის გონების უმადლესს მნიშვნელობაზედ. ის ამტკიცებს, რომ
 კაცი ქრმნობს და სცნობს თავის თავს თავის სებასედ მომქედით: არა
 ვითარს ღოღიყურს გარემოებათ არ შეუძლიან დაკვიტვიცოს; რომ
 სკენ არ ვიუთ, ვითომ, სკენს სწამში სკენი სებასია.“

მარკელს სწავლაზედ არა ღირს, რომ ყავს ბევრი ილუმინაციონ
 და მეორე სწავლას ვი დიდხნობაძდინ ქქონდა სრული
 რწმუნება და იმის გამო ეს არც გაუშვა შენიაკრება
 უუერადლებო და დამტკიცა იმისი სრული ხიცრეე. ბოკლის დროს
 კიდევ არ იყო ეს კანონი ისე გამოკვლეული, როგორც გამოი-
 კვლიეს ის შემდგომ იმის სიკვდილისა ერთმა რუსის შენიაკრმა სე-
 ხნოვმა და ერთმა სემსტმა მიდერიტმა. მისც კიდევ აი რას ამბობს
 ამ ორთავე სწავლაზედ ბოკლი.

„ვისაც სწამს, რომ შესაძლებელია ისტორიაც იქნეს შენიაკრებით,
 არ უნდა სწამდეს არც ერთი ეს სწავლა. ახლანდელი შენიაკრებების
 გამოკვლევით აი რა გამოდის: როდესაც სკენს რასმე სხავდიყროთ,
 სხავდიყროთ ერთისა ანუ რავდენისაზე სწამის იძულებითა. ეს სკენი იძუ-
 ლებასი თავის მხრით წარმოსდგებიან რამდენისაზე წინად მომხდარის
 გარემოებათაგან, იმის გამო, თუ სკენს შევიტყუთ წახრული და კანონ-
 სება, რომელთაც ეს წახრული მოიყვანეს მოძრობაში, მამის სკენს
 შეუცდომლით შეუძლიან შევიტყუთ უოკელიყე იმათზედ დამოკიდე-
 ბული ბოლო...“

დამკვართ, რავი ვარტყუბით მეტაფიზიკურს სწავლას თავისუ-

ღელს მოქმედებაზედ (*Oscobodionu sianu*) და თეოლოგიურს ჩწავდას წინაჲ კანკებულებაზედ (*Ompedonpedeleniu*). ხვეწ უნდა დაწინაურებდეს, რომ, რაჲი კაცთა მოქმედებასი არიან დამუარებელნი წასრულაზედ. ეს მოქმედებასი უნდა იყვნენ ერთ რაგნი, ესე იგი, რომ ერთთა და იგივე მიზეზთ მოქმედებს ერთი და იგივებოდო. რადგანაც ურკველი წასრულენი გარემოებასი, ამყოფებან კაცის გრძნობა—გუნებაში (*sa dyano*) ან ამ გრძნობა—გუნების კარეთ, ამის გამო უოკელი ცვლილებისა ხაქმის დაბოდოვებაში, ანუ—უკეთუ ესთქეთ—უოკელი ცვლილებაში, რომლითაც ხსკეს ისტორია, უოკელივე ბრუნენი კაცობრიობაში ესენი არიან პოდო რარბიკის მოქმედებისა: მოქმედებისა გარკვენთ მოვლინებათა კაცის გრძნობა—გუნებაზედ და კაცის გრძნობა—გუნებისა გარკვეანს მოვლინებაზედ.

აი ან მასადანა, რომელზედაც განსაკუთრებით უნდა იყოს აშენებული ფილოსოფიური ისტორია. ერთ მხრივ კვებებს ხვეწ გრძნობა—გუნება კაცისა, რომელიც ემონაგება თავის ხკუთარს ცხოვრების კანონებს და რომელიც კაცისსება, თანასმად თავისი აკებულების ხსკროებისა, უკეთუ არ არის გარკვეანის ძალის მოქმედებით დამონაგებული. მუორეს მხრივ ხვეწა ვხედავთ ბუნებას, რომელიც ემონება თავის ხკუთარს კანონებს და რომელიც ნიდავ ეხება კაცის გრძნობა—გუნებას, უფისილეს ჭყვას, და ამის გამო აძლევს ამკვარს მიმართულებას, რომელსაც ის არას დროს არ მიიღებდა, თუ არ შექსებოდნენ ამის ეს ბუნების მოქმედებასი. ამკვარათ კაცი აძლევს რომელსმე ცვლილებას ბუნებას და ბუნება კაცსა. უოკელივე რაც კი ქხდება, არის ნამყოფი ამკვარის ურთიერთა მოქმედებისა.

ჩვენი სქმე ახლა იმში მდგომარებას, რომ დავამართოთ ამკვარი მყოფი, რომლითაც შეიძლებაოდავს აღსნა ამ რარკვარის მოქმედების კანონებისა.

რომ კაც არც არას თავისუფალი თავის სქმესა და თავის მოქმედ-

ზაში ამას ამტკიცებენ ისეთი ცხადი საბუთები, რომლისც წინამდებულ-
 გობას კვლავა ქუდავს ესლა კვლავც ერთი რიგისი ცოდნის მტკიცის
 კაცი. კაცსა აქვს გრძობა, გონება და მოსაზრება. იმას შეუძლიან თა-
 ვის საჭიროებათ უმტროხოს იმდენათ, რამდენათაც თავის გარემო-
 მყოფი ბუნება, თავისი საკუთარი მოთხოვნილებანი და გარემო მყო-
 ფნი გარემოებანი აძლევენ ნებას. მაგალითათ შესცივდა კაცსა, იმას
 მოსაზრება და მოიგონა ტანისცემელი, გვესლი, სხელი და სხვა: მაგ-
 რამ, ძალიან გულითაც რომ ქუდავდა, შეუძლო მოესმო თავის
 თავში გრძობა ხიციებისა? — არა. მოჰივდა კაცსა: მოიბოკა შიმშილის
 დასაკმაყოფილებელი ღონისძიებანი: სორცი, მური, ბლახი, წყელი და
 სხვა: მაგრამ შეუძლო კაცს მოესმო თავის თავში შიმშილის გრძობ-
 ბა, — არა, და თუ მოიბოკებდა, თითონაც მოიხშობოდა, რადგან სიმძელი
 არის გრძობა სიცოცხლისა და სიცოცხლის წარმამტკიცელი და დამ-
 ცველი. ამგვართ ბუნება მოქმედებს კაცზედ, კაცი სისრულეს და იმ-
 გვართ იქცევა, რამდენაც ეს გვევა შეესაძება ბუნებას, კაცის მოთხოვ-
 ნილებას და გარემო მყოფს გარემოებათ. ყოველი კაცის მოქ-
 მედებანი იღვიძებენ კაცში სრულად იმის უნებურათ და და-
 უკითხვით, იღვიძებენ გარეგანის მოქმედებით. კაცს აქვს თა-
 ვის ტვინი, რომელიც არის ისე მოძარათული, როგორც ჩარნი,
 ანუ როგორც მაშინა, რომელთაც როდესაც მოძარათეს, მაშინ დაბრუ-
 ნდება და ხაითაც დაბრუნებენ, აქით დატრიალდება. ტვინის მოძრა-
 იობაში მოძებანი არიან ნერვნი, რომელნიც თავის ტვინიდან გადიან
 ყოველს ადგილას ტანში. ამ ნერვთ ეხების გარეგანი მოქმედებანი,
 ეს ნერვნი არევენ თავის ტვინს და ის, როგორც მაშინა ანუ ჩარნი,
 მოდის მოძრაობაში და ახდენს კაცის წარმოებას. დაკლდა ვიქვით
 კაცის გვამს საზრდო, რომლითაც იმას უნდა ადგინოს მოქმედებაში
 დაკარგული ნაწილებით, ამ ნაწილების მოკლებით არევიან სიმძელის
 ნერვნი, ეს ნერვნი არევენ თავის ტვინში სიმძელის საგრძობოებს

ადგილს, ეს ადგილი არეკვს აქედამ გადახედვის ნერკებით სამოქმედო
 საგრძნობლებს ადგილს, რომელიც ამ შერეუვის გამო, ^{საქართველო} ^{საქართველო}
 დების ნერკით და მოქვეს მოქმედებაში სიმშაღის დასაქმებულნი
 პელი ხერჯილის ნერკები, რომლებს ძალითაც კაცი ქსაზრავს სპრ-
 დოს მიღებას დაკარგულის ნაწილების აღსადგენათ. ამგვარივე უოკელი
 კატის მოქმედება და სქეს. გარედამ რამე მოქმედება არეკვს ამის-
 საგრძნობლებს ნერკებს, ნერკები ირეუვიან და მოქვეით მაშინის მსგა-
 ვსათ შემდგარი თავის ტვინი მოძრაობაში. რომ ჩვენს თავსეც არ
 არის დაპოვიებული ჩვენი მოქმედება, ამას გვიმტკიცებს სხვათა მო-
 რის ქუხილის მაგალითი. რაც უნდა გაუმტრდეთ თავსა, რაც უნდა
 მოკვძნადნეთ და კვცადნეთ, როდესაც ძლიან დაიჭუხებს. უამკელია
 ჩვენი აკებულება არ შერევეს. ამა ახლა მოხბეთ სმენის საგრძნობელი
 ანსკა ეურში, თუ რამდენიც გინდა იქნოს ჩვენ იმან შეტკარეოს.
 რათა? — იმიტომ რომ სმენის საგრძნობელი ანსკა გვაქვს ან მოხბო-
 ბელი ან წამდარი. ეგრეთვე არის მაშინა. მოემლა რომელამე დამმა-
 გრებული ბურღი, ან გაუტედა მოძრაობაში მომეყანი ჩარსი და გახე-
 რდა მაშინადა. სენსოვსა აქვს მოეყანილი ერთი მაგალითი ამის შე-
 სისება. არის ერთ რაცი სხეულება, რომელიც უარგავს ფეხის გულის
 ტეახს გძნობას. დღისით ამ სხეულების მტრონთ, როგორც არის
 შეუძლიანთ სიარული, რადგან თავლით მოსსზერენ, როდის დაად-
 გეს ფეხი ადგილზედ, მაგრამ პნელაში არ შეუძლიანთ არც ერთის
 ფეხის გადადგმა, რადგან არა ჭგრძნობენ როდესაც ფეხს ადგამენ ად-
 გილზედ, და რაცი ამას არა ჭგრძნობენ, ასე ჭგონათ ჩვენს ქვემ
 მაწა არ არის და ჩვეციუდებით ქვესხელშიაო. ეს იმას ამტკიცებს,
 რომ რაცი ფეხის გულის ტეახის გძნობა აქვს დაკარგული, ძალიან
 გულითაც რომ ჭხურდეს ჩნსა, ვერ გაივლის, თუმა ფეხების ჭეკადა.
 მოძრაობადა, გადადგამა და დადგომც შეუძლიან. თუ დღისით ახუ
 სინათლის დროს ადგამენ ფეხსა, იმიტომ რომ თავლის ნერკებს
 მოქვეით მოძრაობაში ის თავის ტვინის ცენტრი, რომელნიც ამომ-

რაკებს და ამოქმედებს ხიარულსა. მოუხმეთ ეს თვალის ძეგლი, თუნდა დაუხუჭეთ ცაცხ თვალემა და ამგვარი სხეული ფეხს — კერძო ცვლის ადგილიდამ, რადგან მოქმედობს უოველი ხერვის ტესტრების მოძრაობაში მოძვენი გრძნობის ხერვეს.

როგორც ერთი ცეცხ არ არის თავის სებაზედ დამოკიდებული, ეგრეთვე არ არის თავის სებაზედ დამოკიდებული არც ერთი საღისი და არც მთელი კაცობრიობა, ავიღოთ მეგალითა, ინგლისეთი არის პატარა კუნძული ზღვისა. ამ პატარა კუნძულზედ ისე გამრავლდა საღისი, რომ ეს ადგილი იმ ხაღსს არა ქყოფნის საცხოვრებლათ. მეცნიერება არ არის იპმდინ შემუშავებული, რომ დაესმაროს საღსს ამ პატარა ადგილების სეკმათ მოხმარებაში, მეტი ხარა არ არის იმით უნდა ეძიონ სსვა ადგილები, სადაც შეეძლოთ ცხოვრება. ამის გამო იხინი ელტვიან ამერიკას. ამერიკაში ესენი თავისი დასახლებით ავიწროებს იქაურს მემკვიდრე კელურს საღსენს, არაიქვენ სხინადროა ადგილებსა, ადგილებს, რომლითაც ისინი ხცხოვრებქ. თუ ეს არა ქქნან ინგლისებმა, თითონ დაისოცების სიმშლითა, თუ ხინდის ამხსა დაისოცების იქაური მემკვიდრე საღსი. ეველა თავისას არჩებს. ინგლისები ცდილობენ თავისას, ამერიკელი ინდოელები თავისას. სძლევენ ინგლისები და ისობიან თან და თან ინდოელები. აქ სად არის თავისუფალი მოქმედება ხაღსისა?! მეტად გამრავლება ინგლისელებზედ არ ეკიდა. გამრავლდნენ და სიმცირე იმითის საცხოვრებლის ადგილისა იმითზედ ეგრეთვე არ ეკიდა. თუ მეცნიერება არ იყო სეკმათ შემუშავებული, რომ ამითთვის ენატრონებისა, არც ის ეკიდა ამითზედ. შიმშილი იძულებდა ამით თავის პატრონებას და ამით დაიწვენ ქეზნა ღონის ძიებისა, რომლითაც მოკვლოთ თავის თავისათვის. ამით ამ ღონის ძიებათ ხასეს ამერიკა, სადაც მეტი გზა არა ქქონდათ, რომ თავის თავი დაერჩინათ, უნდა შეევიწროებინათ ამერიკელნი. ამერიკელით თავის მხრივ ხრულეთითაც არა ქქონდათ ხურვილი, რომ

ესენი ვისმე შევიწროებისა, მაგრამ ამით უნებურათ გამოირკვეს ესენი თავის ადგილ სიტხოვრებელიდამ. რა კი საკმაო სისაღიროსა და სიჭკუ სიხერებელი ადვილი არა ქონდათ, უნდა თან და თან მოსხმობილიყუნენ, რა კი სხვათრავ თავის მოკლის ღონის ძაება არ იცოდნენ. ამითა, აქ ხად არის ხელისი თავისუფალი მოქმედება? აქ ყოველს მოძრობაში ქხედათ მიზეზით გარკეანს მოქმედებას კაცზედ და ამ მოქმედებით მოძრობაში მიუყვანიდს მოქმედების განუღესს კაცისს თავის გარემოებასა და ზუნებაზედ. ახეთით ყოველი მოქმედება ყოველის ხელისს და მოული კაცობრობისაგა.

ამგერს გარემოებათგან გამოქვეს პოვლს, რომ ყოველი კაცისა თუ ხელისი მოქმედება არის რომელსმე გარკეანს ანუ შინაგანს მიზეზზედ დამოკიდებული, და რადგან კაცი თვისთ უმთავრესთ საქორეებებში და აგებულებითაგ არიან ერთ გვარნი, ამის კამო ის ერთსა და იმავე მიზეზში სავარდნილი ერთსა და იმავე გვარათ იმოქმედებს.

დასამტკიცებლათ თავის აზრებისა, პოვლი გადადის რომელიმე ხელსების სიკმაწეილემი და სინჯავს იმით წარმამკლობას, იმათზედ ზუნების მოქმედებას და თვით იმით გარემომო შეოფს ზუნებას; იველევს ამ ზუნების მოქმედებას კაცზედ და იმითს იმითს ხეულებასა და უხეობაზედ, იმითს გონების გაღსნაზედ; იველევს საზრდოს კავლენას კაცის ცხოვრებასა და იმის მოქმედებაზედ;

დასამტკიცებლათ თავის აზრებისა, პოვლი გადადის რომელიმე ხელსების სიკმაწეილემი და სინჯავს იმით წარმამკლობას, იმათზედ ზუნების მოქმედებას და თვით იმით გარემომო შეოფს ზუნებას; იველევს ამ ზუნების მოქმედებას კაცზედ და იმითს იმითს ხეულებასა და უხეობაზედ, იმითს გონების გაღსნაზედ; იველევს საზრდოს კავლენას კაცის ცხოვრებასა და იმის მოქმედებაზედ;

იველვს იმით რწმუნებას, სხვათებს, აკულებს და მოდისო ქიდელებს. გვიჩვენებს რა რითი სხვა და სხვა ბუნებით და სხვა სხვა მოკლებით და უბუნებით სხვა და სხვა განსხვავება ხელთა შორის; და ერთრიცხს ბუნებას და ერთრიცხს გარემოებათ, აღმოუცენებით სხვა და სხვა საღესში ურთიერთა მსგავსებას და ერთრიცხით ბუნების მოქმედებით და გარემოებათ სხვა და სხვა საღესში და უბუნებით ერთრიცხით ბოლო. დასამტკიცებლათ იმისა, რომ ერთრიცხით გარემოებათ მოსდევს ერთრიცხით ბოლო, ბოვლს მოჭყვას სტატისტიკური ცნობანი და ამტკიცებს, რომ კანონი ერთრიცხობისა არის შეუცვლელი უოველს საღესში. მოჭყვას იმს, რომ თვით წვრიმდღს მოვლინებაში, კანონი ერთრიცხობისა არის შეუცვლელი. მაგალითით სხვა და სხვა დროს სხვა და სხვა საღესში, თუ ამ დროს და ამ საღესებში არის ერთრიცხით მდგომარეობა, თვით და მსაშვევი შირნი ნნდებათ ეველგან თანასწორნი და ერთრიცხით. არამც თუ და მსაშვევი, თვით უადრესით წიგნების ფორტაში გაგზავნავთ ერთი და იგივე რიცხვი ქსდება უოველწივ თუ საღესსს გარემოება არ შეიცვალა. ამტკიცებს სტატისტიკითვე, რომ ქორწინება, საღესის სოცია და სიმართლე არის დამოკიდებული სხვა დროს სიმართლესა და სიბუნებურად.

მაგრამ აქ ერთი რამ უნდა შევნიშნო, რომელიც ნების აზრით ბოვლს არ უნდა გაეშვა მხედველობიდან, რადგან ეს წმინდათ შექნება იმის სწავლას. ამგვარი სტატისტიკური გამოკვლევათ აქვს ბოვლს აღებული გამოჩენილის სტატისტიკის კეტელსაგან. კეტლე ამ თვისის ციფრებით დგებათ აზრზე, რომ ეს ციფრანი იველგან უოველთვის შეუცვლელია, რადგან უოველწივ თითქმის ერთი და იგივე ციფრა გამოდიოდა უოველს ხაჭმში. მაგალითათ ერთგან ამბობს ისა (*),

(*) ამგვართ კეტელს წიგნი არა მქვს ხელათ და ამის გამო იმისი აზრი მამუვს ნების სიტყვებით.

რომ რომელსამე საქმეს, ანუ პორტუგებს, ანუ სხვა მოვლანებათა ერთი კარი რომ წაუკეტო, მეორე კარად მოგვეღვინებო, მეორე კარი წაუკეტო, ფანჯრიდამ მოგვეღვინებო და სს. ამგვარად გეტყვი ახრით გამოდის, რომ ვითომც უოკელი, რაც ქსდება, იგებს შენგველეა. იმისგანთა პოკლს არ უნდა გეშუა ეს შეუნიშნაკით, რადგან ის თვისის ისტორიით და გამოველეებით ამტყიცებს სრულგებთ სხვას. ის, როგორც შემოთავ იყო მოვეანილი თვით იმისი ხატვება, ამტყიცებს, რომ ყნობრიობასს აქვს გრწნობა—გუნება (АУХ), რომლითაც ზოგში იმონაკებს გარშემო მოვლანებათა. ამხთან ის ამტყიცებს, რომ ერთსა და იმავე მდგომარეობაში მეოფთ ხდესთ შორის ქბდე-ბიან ერთი და იგივე მოქმედებათა, მაგრამ ის ქბოვეებს, რომ ბუნების მოქმედებას ყნის გრძნობა—გუნებასხედ, და ყნის მოქმედებას ბუნებასხედ შეუძლიანთ შესგველონ გარემოებათა. მაშასადამე, რაც შეიცვლება გარემოებათა, შეიცვლებათ ამ გარემოებასხედ დამოკიდებულნი ვითარებათა. კეტლესს აქვს თვისი ციფრანა მოვეანილი ამ წლებისა, რადესაც თითქმის ერთი და იგივე გარემოება მდგომარეობდა უოკელ-წლიც ამ ხდესებში, ხდაც აქვს ეს ციფრანა შეცვლილი; და აქც კი, თუმცა მფირეთა, მაგრამ სხვა და სხვა წელიწადს ვხედავთ ციფრანა განსხვავებათ: ეს განსხვავებათა იმდენათა ქსდებაოდენს, რამდენათაც იგველებოდა ხდესის გარემოება. გამოველეულთა, რომ დასველითის ყრობაში ისოგება მომეტებული ნაწილი მუშა ხდესისა, რომელნიც არან დიდს შეჭარებებაში, ვიდრემ სხვა წოდების ხდესნი, რომელნიც უფრო კეთილათა ქსუფიან ამათხედ. მუშა ხდესი ითმენს აქ შიმშილს, წყურვილს, სიტეტელს, დიდს ჯაფეს, უბინობას, სამკვლს გიგიენურს ცხოვრებას და თქმა აღარ უედა, რომ ისოგებათა მრავლობით და წროიებებათ თან და თანა. მაგრამ შესდგენს ასოციაციება, რომელითაც ცოტა არ არის გაუმჯობესებს ცხოვრებას და შეიცვლეს რომელიმე გარემოებათა, რამდენიც უფრო რივიანათ არის შემდგარი ასოციაციება,

იმდენი უფრო ნაკლებ იხილება მუ შუბი და სოციალისტთა იდეალს, რაჟი შესაძლებ შრომა სხუელათ ჭკუის შრომისთან და მისთვის სიმართლეს გამოადიდებს თავისთ ბუნებითი მოთხოვნილებათა, აქ ნაკლებ იხილება მუშანი, ვიდრემ თვით უფლებნიერსნი შირნი, თუნდა ავიღოთ ხაფრანგეთში, გიზის ქალაქში მუშა საღისნი, რომელნიც მუშობენ გოდენ ლემერის თუვის ფაბრიკაზედ. აქ არის ამ მუშობისათვის აშენებული წინებული სახსლე, გამართული ყოველ-რიგის მოწყობილებით, რომელიც გი გრის აკბულებისა და მოთხოვნილებასათვის არის საქარო; შრომის ფასს ყველა იღებს საკმაოს, საზრდო აქით საკმაო, შემრგო და სოციური; ჟაფა აქით ზომიერი და ამასთან ჭკუის საზრდო, რამდენიც გი შესაძლებელია იმათთვისა. ამ გარემოებათაგან აქ, არამც თუ სხუელესთ იღებს, და თვით მცირე დანაშული და ერთმანეთის წყნაც იხეთი იშვიათა, რომ ამგვარი რამე გასორცებულათა აქით აქ მუშესა. ყოველრიგი მოარული, რომელიც სძირათ ადენს სოღმე მუშის გიზის ქალაქს, სცდებს ამ სახსლეში მყოფთ მუშათა, რადგან იმათ უფრო ისე მოაწყეს თვის ცხოვრება, როგორც შესაძობს ადამიანის აკბულებას, ვიდრემ ქალაქში მცხოვრებმა ვინმე. ლტოლვილებს მუშა საღისისა კერამაში მეთასხეთაგან განსათავისუფლებლათ დიდათ გაღვიძებულათ და დღეს არის თუ სულ ისინი დადგებიან ფესზედ. — მამინ უკველათ, რომ ყველგან ისე იქნება, როგორც გოდენის ფაბრიკაზედ. მამისადამე უნდა იფლოს სოციალ და სხვა პაროტებათა, და იმატონ კითილთა, რაჟი გარემოეანი შეიცვლება საკითილთათ. ერთის სიტყვით შეიცვალა გარემოეკა სახარტებლათ მუშა საღისისა და შეიცვალა იმათი ვითარებანიცა. შეიცვლებს მოელს კერამაში ასღანდელი საზოგადო მდგომარეობა, გარტელდეს სწავლა და მეცნიერება, გაიდსნება სეველთათთ გრის გონება და სულ მიღათ შეიცვლება იხ სტატისტიკური ციფრანიცა, რომელსაც კლას გხედათ ყოველს სტატისტიკაში. ბოკლის სწავლიდამ გამოდის ანრე და სხვა გამოკვლევებაც

გვიმტკიცებენ ამისა. მაგრამ, რაკი კატლეს დროს არ იყო მოხერხებულა კალეული ეს გარემოება და ის უნდა დამყარებულყოფილი იქნებინათ შეკრებილს ციფრებსზე და ეს ციფრები თითქმის უოკელწლივ იყვნენ შეუცვლელნი, ხდებოდა შესასებ მოკლინებათა უცვლელობისა. ამის-გამო ბოკლს არ უნდა გაეშვა ეს შეუნიშნავათ.

ბოკლი თავის აზრს უფრო ცხადით დამტკიცებდა და უფრო შესწრულუდა თავის შრომას, რომ იმის დროს გამოხული უოფიდიურა სწავლა დარჯინისა სხანსობათა წარმამკლობა. აქ დარჯინი ცხადის საუთებით იმტკიცებს, რა რიგით ემონება უოკელივე ცხოველი ბუნების მოვლასებათა. უოკელივე ცხოველი იმუშავებს თავის თავში იმკვართა ნიჭთა და იმკვართა სხეულთა, რომელნიც არაან საჭირონი იმის გარე-შემო მყოფის გარემოებათათვის და რამდენათაც სებას აძლევს მის-განა და გარეგანი მდგომარეობანი. შემდეგ იმკვართა შემუშავებულნი ნიჭნი იქცევიან სამკვიდრო ნიჭთა და კვადღის მამიდაშ შეიღში. მან კალითად ბოკლი დარწმუნებული იყო, რომ უოკელი კაცი თავის გონების ძლით თანსწორათა და არ არის შემკვიდრეობითი ნიჭითა. ის ამბობს, რომ რომელიც ვინდა დაბლის ტომის ემწიკლი იყვანეთ და გაზარდეთ იმავე სიწმინდადამ ერთს გარემოებაში კერობიელ ემწიკლითან და ისიც ისეთი გაიზარდებს, როგორც კერობიელია. მართალია, ბოკლის დროსიც იყო სწავლა, რომ შთამამკვლობით ნიჭი არის უოკელს ცხოველშია, მაგრამ ასე დამტკიცებულა არ იყო, როგორც დამტკიცა შემდეგ ეს დარჯინმა. დარჯინი იმტკიცებს, რომ ეს შეუძლე-ბელია, რომ ერთბაშით დაბლის ტომის კაცი გახდეს თანსწორი ძლილის ტომის კაცთაწა. ერთხელ და მეორესაც თავისის ბუნების მოქმედებით და სხვა და სხვა გარემოებათაგან სხვა და სხვა რიგით წარმოითვათ თავისი ნიჭნი და აკებულებათ, რომელნიც ქვეყნით სამ-კვიდრო ნიჭთა და დიდმა სანა უნდა განხლოს, უნდა ეს ტომნი მრავალის სუეუენეს განმკვლობაში დამოკვრდნენ და დახოცხუდნენ, რომ

მადლით მიხედვით დანაღვი ტომი აამდლონ და დაბედის ხელსდამა და-
 დელი დამდაბლოს; უნდა რომ მრავალი სუკურენი ეხენა წყნენსი მარ-
 თსა და იმავე ბუნებაში, ერთსა და იმავე გარემოებათა მოქმედებაში,
 ისიც თანხმით თვის თვისთა აკებულებათა და მოთხოვნილებათა, რომ
 ერთმანეთის მსგავსებით და ნიჭიერებით მიუახლოვდნენო. ამგვარი
 შეგდომის ბოჯელის წიგნში არ დარჩებოდა უკვლოდ, რომ ბოჯელს
 მოუყვანს სრულს ცნობაში თავისგნით აღებული საკანი.

მაინც და მაინც ამ განხორციელის ნიჭის მატრონიას კაცმა მარ-
 კელმა აუღუნა თვალემა შეცნეირთა, რომ კაცობრიობაც კომანკებს
 მოვლენებათ და კანონთა, და რომ შეიძლება დაეს უკვლა ბუნების მო-
 ქმედებისა კაცზედა და კაცის მოთხოვნილების მოქმედებისა ბუნებაზედა
 მოიყვანოს სრულს ცნობაში, აქვილთა შეიტყობს მომავალი ხელისთა,
 როგორც ასტრონომიკა იტყობენ თავისის გამოკვლევების ძალით
 მომავალთ ზეციერთა მოვლენებათა.

ცხადი საქმა, რომ ბოჯელს თუნდა კიდევ რომ შეესრულებინა
 თავისი ისტორია, დამტეიგებით კარ გაატყოდა ხელისთა მომავალსა;
 მაგრამ ამ ცნობათა ძალით, რომელიც კარ იმასიც ქქონდა, შესაძლე-
 ბულთა ეწყენებისა რომელიმე ნიშნები მომავალის მოვლენებისა, თუმცა
 იმას აზრათ თავისის ისტორიის დაწერათ მსოფლოდ ის ქქონდა, რომ
 დაკმტეიგებისა, როგორც ზემოთაც თუო ნათქვამი, რომ კაცობრიობაც
 კომანკებს ერთრიგთა კანონთა და ერთს განვლენის ქვეშ მყოფით ერთ-
 რიგის მოქმედებისაგან გამოეთა ერთრიგი ბოლო და ამისთან დაკმე-
 რებისა მყოფით ისტორიის შეცნეირებისა. კარ გაატყოდა, თუნდა კი-
 დევ რომ ქქონოდა აზრათ, ამ ბოლოს, რადგან სოციალოლოდა კე-
 რობათ ისეთ უსაფუძვლო მდგომარეობაშია, რომ, როგორც ერთგან
 ამბობს მადლი, ამის ვითსეა მახესზედა ერთსა და იმავე დროს შეგი-
 ძლიან ჰოცა ხაქვა და არცა, ჰოც შეგოდლის ხარწყენო გაქსადა,
 არცა, რადგან არა აქვს გამოკვლეული ხარწყენო კანონები; კარ გაატ-

ყოფა ვიდრე ამისთვის, რომ საზოგადო ფიზიოლოგიურ სრულყოფილ
 არსს უხუხუნის მდგომარეობაში და კვრთავე სხვა მრავალი სურსათით
 სვანთა ან არან თვის მოყვარე კანონისავე დამყარებულა, რომ კა-
 იგოს კარგათ ისტორიკოსის იმითი მოქმედება ვცხედ, ვინც შეზ-
 დგენილობა, იმისა საზოგადოებრივი ცხოვრება და სხვა და სხვა და სხვა ..
 მაგრამ ბოლოს ეს სიკეთე მიუძღვის კაცობრიობასთან, რომ უწყის
 ჭკუენას ნახვილია მნიშვნელობა ისტორიისა, ისტორიის მიხედვით ადგილი
 შეცნობრებათა შორის; მოიყვანა ცნობაში, რომდენთაც ვი კროის ვა-
 ციხეან შესაძლებელი იყო და რაც ვი მოძოვებოდა ამის დროს, ის
 კანონი და მოვლენებია, რომელნიც მოქმედებს ვცხედ და მისცა
 ამის იმეორი ხისტი, რომ შემდეგ ნიჭიერს შეისტორიკებ გაუადგ-
 დება შრომა და დიდება სარწმუნო გზაზედ. ამგვარის კანონის აღ-
 ხნით და ამგვარის ისტორიის ხწარებს გზაზედ დაუქნებით, ბოგლი
 კაცობრიობისთვის გასდა იმ გზის მარჯნებუდათ, რომელთაც ვადაჩქის
 უცხო უყვლოთ მომავალეს მრავალს განხედველსა, რადგან შესაძლებ-
 ლი იქნება თაყის დროს შეიტყოს ნახვილის საბუთებით რიხკან რა
 მოკვივა და რა მოვლენებისგან რა დაგვემართება. მამის შეგვიძლება
 იმის მინც მოკვირდნით, მომავალში, რომდენიც მორიდება ჩვენ ხელთ
 იქნება.

3.

მეორე შეისტორიკე, დრეპერი, კვრთავე ცდილობს გამოვიდეს იმ
 მეტოდიდამ, რომელსედაც იოგენს წინახელია შეისტორიკია, იმის
 ხელთ სვანთ ფიზიოლოგიური მოქმედება კრომაში ჭკუის წრმტო-
 ვაზედ ეს აზრი კარგი და ხინებულა; მაგრამ ვარს აზრს კარგი მ-
 სრულება უნდა, და ვერ ვიტყვათ, რომ დრეპერი კარგათ ასრულებდას
 თაყისგნით იღებულს სვანს.

დრეპერი თაყის უმთავრესს სვანში არის სანახელი შეიგვარი.
 ის ცდილობს თაყიდამ ბოლომდის თაყის ისტორიისა დასტყვიოს.

რომ ერთი კაცი თვისს ჭკუის მოძრაობით ფიზიოლოგიურად ჭკუის
 მოყლი ხდესის ჭკუის მოძრაობასა (პროგრესს) ეკავი ~~ისი~~ ~~მისი~~
 ხსენ (პროტოტიპი) საზოგადოების. ინდივიდუელი გადსნა არის
 მოყელი საზოგადოებრივებისა. ამბობს ერთგან დრეპერი, ~~ევისა~~
 ეს შეუსწავლით ფიზიკური და ინტელექტური (ჭკუისა და განზომ-
 გუნების) ისტორია ერთის კაცისა; ის შენიშნავს, თუ რაიგათ უფრის
 ის საზოგადო ისტორიას. ამბობს შიორტონი, ეკავთ კრებისა; ანუ
 ხელსნი (სტანს) ემონების იმპერატორე მოყლისებათა, გაიყლის იმ-
 გერატორე შეწყმულებათა, როგორათაც ერთი ცალკე ზღუბული კაცი თვის
 ცხოვრებაში. ზოგნი ჰკომობითვე ისტორიის; ზოგნი უფრით იმღების
 და ზოგნი ისტორიის მოხუცებისხგამო. ამბობს მესამეთკანა, ანცინ-
 ნა, როგორათაც ერთი ცალკე კაცი, ისტორიის. სახელმწიფო არის
 ჭკიშ ჭკიშისავე ხაითში დროთასს: ისინი თითოვე იმღების და ნ-
 ცრდების თვისს ზღუბა პროგრესით (როგორათაც თითოეული კაცი)»
 ამბობს ის შიორტონი. და სს. ამგერათ ის ცდილობს უყუღვან იმ
 აზრის დამტკიცებას და თვის წიგნიც იმ აზრისათვისა ჰკვს გაჯაჯ-
 ბული.

დასამტკიცებელით თვის აზრისა ის თაყდაპირველით შეუდგება
 საპერმნიის ისტორიას. არადგან ჭკუის წარმატება ეგრობის თვისს
 ხსნიათით მიედარება საპერმნიის ჭკუის წარმატებას, — ამბობს დრე-
 პერი, — და საპერმნიის თვისს წარმატებით მიემსგავსება ცალკე ზღუ-
 ბულს ერთს კაცსა, ამის გამო სკენ გაყოფით ამს რამდენსაჲ სკენს
 ნებათ ზღუბულს შერითადთ, რომელნიც გარკვევით განერეკიან ერთ-
 მანეთს, თუმიც შენიშნავთ უერთდების იგინი ერთმანეთს. ეს ამათ
 უწოდებს ანრი: 1) საუყუნე იმოდ-მოწმუნებისა; 2) საუყუნე გამო-
 კვლევისა; 3) საუყუნე ხარმუნებისა; 4) საუყუნე გონებისა; 5) საუ-
 ყუნე დაძლისა (passionism).

შემდეგ შეუდგება დრეპერი იმ შერითდების განხილვას და ქმო-

კებს სრულს მსგავსებას ამა მოკლენებათ და ერთის კაცის ამგვარ-
მოკლენებათა შორის; და ბოლოს, როდესაც განისაზღვრეს ამ ხმის
ხანგრძლივობა, ეთომც შემდგარს დატყობს დროს, რომ: აცაგი უნდა
ეველაფერში იტყენეულებდეს, რადგან ამა სოფელისცხოვრებაში კაცს
არ შეუძლიან გაიგოს კარგი და ბუი; ჭეშმარიტება და ხიფათა;
ამის გამო ეველაზუდ გონიერული ის იქნება კაცის მხრივ, რომ არ
შედგოდეს არაფრის ხვაში და იყეს თავისთვის უფიქრული და გა-
ნების შეწყუქებათ.

აქამ ჭეკეს ეს ხვა ხელისა პეპურის კაცის ხვას, რომელსაც
დათუდილი აქეს დღეები და უოკელს წამს ეღბს ხიყდილის!-» ამხის
დრეპერი.

ამ გვართ, ამოას ის შემდეგ, ჭევის წამსტებაში ამა ხელ-
ლისა (პერძებისა) წყნ ვსედათ ამეკ ეთარებათ, როგორათაც მარტო
ერთი კაცის ცხოვრებაში; ეპოქისა ხელისა არიან ეგრეთვე, როგორც
ცალკე აღებული კაცში: ხინორხე, სიბავშვე, ხიქმარული, სიდამუდრე
და მოსიყვება. ამავე გზას, როგორც ბოლოსა ვსახვო, გაივლიან
უფრო დიდის ხისრულით ევროპიულნი თვისის ჭევის წამსტების
დროს.»

ამს რომ ამტკიცებდეს კაცი, რომელმაც ხრელებით არ იცის
ბუნებითა სეგნება არ იცის ისტორიული მოძრაობა ხელსებისა, მიე-
ტყება, მაგრამ ამას სწერს კაცი, რომელსაც უჭირავს კათედრა ფი-
ზიოლოგიისა, სწერს სპირით ისტორიულთა თხზულებათ. ვერ მა-
რტო დასედათ ამის განუოფილებას ეპოქათ ხელისა ცხოვრებისა
შესადარებლათ ერთის კაცის ცხოვრებისა. ნუ თუ ერთის კაცის
ცხოვრებაში გასოკვლევს ადრე აღვიძებს ხარწმუნობაზუდ და ხარწმუნ-
ობას მოსდევს გამოკვლევას? მარ-იქით განხივეთ ეველამ თქვენი თავი
და განხივეთ შემდეგ მთელი კაცობრიობაც; განხივეთ ეს დოღიეუ-
რათ და მტკიცე შეცნობების მხრივ, მაშინ ნახეთ, რომ ვერ ტრა-

აღებს სარწმუნოებს და შემდეგ გამოკვლევას რომელიც უკეთესს
 ნამდვილად ვხაზავდ. ამის გარდა, ნუთუ ეპოქა გამოკვლევაში რომელიმე
 დამკარგებია განვიხილავთ ეპოქას, რომელითაც დრეპერი ამოიკრებს ერთობ-
 ნების იმის ეპოქით. სხეულობით რა იმის გამოკვლევა, თუ არ სრულდის
 გონებისზე დადგომა, რომელიც ასწავებს, რომ გამოუკვლევლათ ნუ-
 რს დრეპერებთან. მისხსდამე ვერ არის გონება და გონებას ხედვე
 მოხდევს გამოკვლევაც, რომელიც არის რესულტატი გონებისა და
 არა გონება ხდება იმის ეპოქით უკან გამოკვლევისა. უფროსთ გამო-
 კვლევას მოუთხოვრებულთ. შემდეგ დაშლათ სუფურებს ხედვებში უფროს
 ჭაბის სიბერეს, რადგანაც კითხვით კაცი შედიოდეს იტენულებში. მით-
 იათ კაცი სიბერის დროს იტენულებში კი არ შედის, ჭკრტავს
 იტენულებსა, რადგან იტენულებს წარმოხდევას ხეგის გამოუკვლევლო-
 მისგან. ხიბურე ჭკრტავს იტენულებსა, რადგან ხიბურე არის როგო-
 რც სხეულისა, კერძოვე ჭკრტავს უფროებს; და იტენულებს არის ძალი
 ჭკრტისა, რომელიც არა მკერდებს იმისა, რასაც ქსადებს: ის იტენუ-
 ლობის იმისა სისრულეზე და ექვს სხვა უფრო სრულს და სხედვილის.
 მაგრამ ამხედ ბერი ღამბარკი არ არის სხეობა. მკ გადავდ
 სხე უფრო შესანიშნავთ იმის შედომიანზე და უხიფუქლომხედ,
 რომელიც უფრო ღირსნი არის ეუროდებისა.

დრეპერს თუ უნდოდა გამოსახვა ხედვებში ჭკრტის მოძრაობის
 ისტორიისა ფიზიოლოგიურათ, იმის არ უნდა გაეშა მხედველობაში,
 რადგანაც სასელმწიფოს უფროს კრის კაცს, რომ, რადგანაც ერთი
 კაცი იმადებს, იმის თან მოხდევს ჭკრტის ნიჭი, მხედვება და მხედვება
 იმისი ჭკრტის ნიჭი, მხედვება და მხედვება იმისი ჭკრტის ნიჭი, კვება
 და თან გახდევს ეს ნიჭი, ამის გარდა ვიკვლავს კაცს ერთსა და იმავე
 სხეში აქვს ხიბურე, სიბერე, სიქმარე, სიქმარე და სიბერე და
 სიბერე. თითონ დრეპერი კი ამისას მოუღბ ხედვზე, მაგალითათ
 სიბერეზე, რომ ამ სასელმწიფოს თვას ჭკრტის ცხოვრება დახრე-

და 4150 წლის გამსკლავებათ. იმისა ჭეუბ მოძრაობის დასრულება, 529 წ. ქრისტის მოძის წინათ. კითხვი! მერამ ჭეუბ-საქმისა რომ ეს ხელის ეხლავ ვადეც ცოცხლად, და ხეცოცხლობს მის აქთ, რაც დრეშქრის მის ახდენდა ბუკო, 2400 წელიწადი. ნუთუ ხაქრო მხეთი, შთავარდნილი უოულად უკურნებს ხაქროქმი, ხეცოკრობს უფრო მუტო ხანი, ვადრემ თვის ჭეუბს მოძრაობის დროს?) ხად არის აქ მაკლის ხელის ფიზიოლოგიური მხეცხეკა ერთი კაციან?! ვაცხ ჭეუბ მინამ მოხდევს, მინამ ნებას აძლევს მის მძიხი ფიზიოლოგიურს კანონება ცხოვრებისას; რადესაც ვაცი ჭეარგაკს ფიზიოლოგიურს ძაღას ცხოვრებისას და აღარ შეუძლიან ჭეუბს მოქმედება, შემდეგ რაც უნდა ბუკო იცოცხლოს, მუათუბ კვლარ იცოცხლებს იმისას, რაც უცოცხლია ჭეუბში მუათვს. და დრეშქრისხითვე მოყვანილს მაგალითში ხაქროქმი, შემდეგ იმისა, რაც ფიზიოლოგიურს კანონებით მოუძღუდა ჭეუბთა, ხეცოკრებს ერთი რრათ მუტო ხანი იმისა, რაც უცხოვრია ჭეუბს დროს, და ვადეც რადეკს ხანს იცოცხლებს—კის იცის, რადეკს ბოლო იმისა სრულებათა არა ხსინს და ბოროქით, ის, რაც ვანოვისუფლად რსმ.ღთა მონებინეკს, მუდის თან და თან წარმოტებაში, უკოქსი დამორღვეველი ხაქროთი დრეშქრის ახრისა, არის ჩინეთი, რომელაც, როგორც ამტკიცებს იმითი მატანე, წარდუნის წინათვე უოთიღან ისე მაღლა თეიხის ჭეუბთა, რომ ესლანდელთ კერძიქლთ გარდა, არ ასულა არა ხადსი აქამდინაც იმ ხომადლეკმდინ. როგორ მოხდა, რომ ხაქროქმი დამურდა უფრო მარვეკ კაცის ხეცოკრებულს ბუნებაში, კრთი ათით აღრე, ვადრემ ჩინეთი? წელან თეო მოგვასილია, რომ ეველს კაცის კპოქნი: სემაწკილე, ხადამჯდრე, სბურე და სხვა ხელებიან ერთისა და იმვე ხნიკრებაში თუ ფიზიოლოგიურთ მოქარება ხადსი კაცს, მამ ხადამა ხეკბს ამისთანა ვარნეკს ხადხემაში, რომელსაც წეეს კაცებში ვროს ვხედავთ? მაკალითად დაუკურებელად, რომ ერთისა და იმვე ხადსში ერთი კაცი

დაბერდეს ოცის წლისა და შიორე ორასისა. ხსენებმა ვიქცე კემოდის თვით დრეპერისავე საბუთებით.

რასაცყირველია, ისეთის მკვალათებით და იმკარის სოფიზმებით, რომელსაც სმარობს დრეპერი, შესამდლებელია დარწმუნდეს ამ სწრხედ გამოუგდელი მკითხველი, მაგრამ თუ კარგათ დაეკვირდით, ამავე ხს. ბუთებიდამც დაინახავთ, ხრელებით დაინახეთ ხსენსა და ეს სოფიზმები თავის თავათ ამოინახენ თავს. დაჯდეთ ვერ ისევ დრეპერისგნით მოეგნადეს მკვალათს—საბერძნეთს. ნოთუ მართლბა, საბერძნეთის ჭკუა დაეცა თავისის უძღურებისა და მოხუცებისა გამო? ფაქტები გვიმტყვიებენ სრულებით ხსენსა. რომ კარგათ გადავკვლოთ თვალბა და ჩვეყვირდეთ კაცობრიობის ისტორიას იმავე დასწყისბადაშკე ხკენ ცსადით დაინახავთ, რომ რომელიც ხსენს, რომელიც ვი ჩავარდნილბა ხსენს ხსენის მინებბაში, ყოველთვის მოუძღურებულბა თვისის ჭკუით. ამბბა მიხეხი არის შემდეგი, რომელსაც გვიჩვენებს დარწინის სწყლბა. ყაცს მხოლოდ ის ხსენული და ის ნიჭი აქცს ძალბაში, რომელიც მოქყავს იმბს სობიერს მოქმედებბაში, როდესაც ყაცი ქსმარობს თვისბი ნაჭთ ისე, როგორც შექმენით ამბს მინებბან მოთხოვნილბათბა და გარშემო მუთფთ გარემოებბათ. ყაცი ჩავარდნილი ხსენის ხელბა, არის შეწაროებული თვის ხაჭაროების შესრულებსა და მოქმედებბაში, მეტადრე იმ პარბარბულს დრობს, როდესაც დაეცა საბერძნეთი და როდესაც გამბრყვეული ხსენი რბგლბა დამბრცბულს ხსენს თვის ტყვეთ, თავის საყუთარ სოფათ. რომხელთ დაბმერეს საბერძნეთი, წარბკს თვისუფლებბა, მოხსბქს საყუთარი მმბრბველობბა, შეუბოჭეს ჭკვის მოქმედებბა და ძალბა. აქედამ წამბობდბა იხს, რომ ხსბერძნეთი აღბრ განბკებდბა თვის ხსემბთბა, კვლბრ შესდგობობდა თვის ხსწაროებბათბა გამოკვლყვასბ, ყველბს მოელბდა რომელითბგან, რომელიც არ აძლევდბა ამბთ თვის ხსბრხედ მოქმედებბას. ამკარბს ცსოვრებბამ მოხბობა ის ძრბიელი ჭკუის მობრბობბა, რომელიც წინეთ ისე გად

კატეხუზი იყო სავანეში. მოაქლდა საბერძნეთის ჭკუას, ვარჯიშს და მოძრაობას და დახუტდა ის რადგან ნიჭი, რომელიც შექმნილია ზომიერ ხმაურსა და მოქმედებს, თუ სულ უმოძრაოთ არის მრავლის ხნის განმკლადში, ახლობათუ ნაკლებს აქვს ვარჯიში და მოძრაობა იმაზედ რაც იმისთვის საჭიროა—სუხტდება. ესე დაქმნათ საბერძნეთსაც. მართლად დრეპერი ამტკიცებს, რომ საბერძნეთი დაეცა ჭკუით რომლის დაპრობამდინაო, ესე იგი, არისტოტელის დროსაო. მაგრამ სხვა აზრზედ შემდგარი აზრი კიდევ უფრო ეს არის. ძირითით, მხოლოდ არისტოტელის დროს ავირდა ჭკუა და სწავლა საბერძნეთის იმ ხანადღებედ, რომლისიც ხანადღეს მინამდინ თათქმის, არც ერთი ხანის არ ახულა. არისტოტელამდინ სუბერძნეთის ჭკუა და სწავლა იყო მოძრაოული მეტაფიზიკაზედ და ვერ მიეკნოთ იმ გზისთვის, რომლითაც შესძლებოდათ ნანდვილი გამოკვლეკანი. მხოლოდ არისტოტელმა უხკეს თვის ძლიერის და ძლილის გონების ძლით, რომ შეცნირება მხოლოდ მშინ შექმნება ნამდვილი, ჭეშმარიტი და მოხანხარებული, როდესაც ის დადგება იმ გზაზედ, რომ გამოკვლეოს ის, რისაც გამოკვლევა ვერობით ნანდვილ შესამდებულია; და შემდეგ ამის გამოკვლევისა გადავიდეს ხეის გამოკვლევაზედ, რომელიც არის უხანდკეს გამოკვლეულის საგნისა; ესე იგი არისტოტელმა მიჩვეულმა დაქმნა ინდუქციური მეთოდი, რომლითაც ისარგებლეს ფილოსოფოს ხანის ხანების მეცნიერთა და ამ მეთოდზედ აშენეს ის სკკირკელი გამოკვლეკანი, რომელიც მოუფიქრებული იყო უკვლ მკელი ხანისთვის; ამ მეთოდის ძლით, რამდენიც ხანი გადის იმდენი უფრო და უფრო იკვლევა თვით უქმნელესი მოკლანებანი; თან და თან გვიანდვილდება კითხვა და ცნობა თვით უხანადემლოკნობა პუნების მოკლანებთა. ამასთან, რითი ხანის აქ საბერძნეთის დაცმა, როდესაც, რამდენიც ხანი გადის, იმდენი უფრო რწმუნდებათ, რომ არისტოტელის უჭკვიანესი არამც თუ საბერძნეთში და თითქმის არა ხანისში

არ დასაჯებულაო. ნუთუ შეკდარს ჭკუას და ფიზიოლოგიურად უძლებურებს ეგება შეუძლიან გამოიჩინოს ჭკუა, რომელმაც ცხელს არსს დროს არ გამოეჩინა? შეძვევ, არისტოტელისა, რომის დამონებამდინ იცლთ საბერძნეთის ჭკუემ, მაგრამ რა იყო ამისი მიზეზი, ამისი მიზეზიც ისევე დამონებუა იყო. არისტოტელისევე დროს თვლიდემ მკვდონებმა და შეძვევ იმისემ შეიღობ ალექსანდრემ დაიბურეს საბერძნეთი, მოუხზეს მას თავისუფლება და თვით არსებობა. აქედამ იწეება საბერძნეთის მოუძღვრეს. მაგრამ აქც საბერძნეთი არა ჭკარგავს იმ ჭკუებს, რომელთაც შეუძენია მამამბით. საკარდნილი ტყვეობამი, თავისუფლებს დაკარგული, გადევ დიდს სნობამდინ ამომარეებს ჭკუეს, რომელითაც ამტყვიებს: რომ არა ნიჭი ერთხმით არ ისმობა, ყოველი ნიჭი თავის უმოქმედობისა გამო ცოტ-ცოტათი უძღურდება, საბერძნეთი ჭადებს მეტნიერთ ალექსანდრიის შუალასით: შეძვევ იმ ხდება მისწავლებლათ მთელის რომისა; და მასუენს, რამდენიც უფრო ჭკრძობს თავისუფლების დაკარგებას, რამდენიც უფრო ავლდება ემუთავილება თვისთ მოთხოვნილებათ, იმდენი უფრო უძღურდება და პოლას ჭკარგავს ძველს ძელს, მიზეზი ამისი ჩნდება, საბერძნეთის სიბერე ეი არა, იმისგინით თავისუფლების დაკარგვა, დაკარგვა თვით მოქმედებისა და თვით არსებობისა, წეროვა ძელა ჭკუის მოქმედებისა და მოუძღვრდა ჭკუა, რადგან აღარა ჭკონდა იმ ნიჭს სკისთ ვარეიში და მოძრათა. მე ამ ჭკუის დაცემისა და წარმატების ყოფნებზედ ბევრს ვიღებინაკვებდი, რომ, სკისთ აზრით, სკისთად არ დამტყვიებინა ეს ნიჭს ხტატამი აჩენი ჭკუის ძელა.

რომელთაც ვინდა სდისი აიღეთ, რომელთაც ეი ჭკონია ჭკუა წარმატებამი, რომ არც ერთი არ დამტყვიებს დრებურის აზრს, ვითომც მისი ჭკუა მოუძღვრებულევს საბერძნეთი გამო. აიღეთ ანტიკა ფინიკის, კარმელის, რომი, ასურეთი, პასიფიკისა და სსვა. ყველგან დაინახეთ, რომ საბერძნეს აქ არაკითარა ხაქმე, არა ვითარა დანახული

არც მიუძღვის არა. ჭკუის წარმატება და დაღება არის გამოუყენებელი გარემოებაზედა. თუ ხალხი უფროს კროს ჟღის, ამა რაზე უნდა ვთხოვთ გარე მქმნათ. იყო ხმაყვილი; უცხო იმადება ჭკუის მოხსიშველებით თვისის თვისადლოდურის შერმაფენულობის ძალით. ჭკუა არის ხალხი კაცის ფუნდამენტურის შერმაფენულობისა და მოძრაობისა. კაცი ისრდება, შედის ხანურელება იმისი ფუნდამენტურია გარემოებაში და ჭკუა მოხდება იმის თანა; მიდის კაცი სიბერეში და მისადავს ჭკუა უყვანს; მაგრამ რას ვხედავთ ზეგნ ხალხში! ავიღოთ მოკლესკნით მოგვინდოთ მაგალითი, არსებია, რომელიმე რაღაც ისტორიას თავად ასთავს, არსებობენ დედამიწის სურგზედ, მაგრამ არანაშუა საუკუნეობაშიან თუკენ სრულებით ვერანა ვისებოთ; იმით ვუღერი ცხოვრების გარდა არა გამოხდითადითა თავადამ. შუა საუკუნეებში, როდესაც ქენი დატრიალდნენ მტარე ხალხი და ევროპის არქიმოზედა იმით იხიეს იხეთი ჭკუის ძალა, ისე ძალა. ავიდნენ თვისის ჭკუითა, რომ რაგორც თვით დრეპერავე ამოიბს, შექმნენ ევროპულთ მხარელებელნი და შორეულად ამათ გუხსსენს ევროპულთ ცანება განდენს; არანა ამ აღაგებდამ და ისინი გადაჭრენ ისევ ხალხარსედა გეფურ ხალხითა. თუ არის ხალხითა შორის ჭკუის ხილარსე, თვისის ფუნდამენტურის დამოკადებით, ჭკუის სეისწყობა, სიამყადრე, მოხუცება და სხვა, რაგორც შორეთა კროს ვაგნში, ხედავთ არსებობს ჭკუა შუა საუკუნეობაშიან მოკლი მამი არსი — რათა იათა ჩადი: და, რაც ისტორიას თავად ასთავს?

დრეპერი ამ აზრების დამტყვიცებით, თითქმის არის იმითი გატაცებული, რომ თითონ არ ეკუთნის შველს ხალხებსა, და არის შველი მადის ხალხისა — ამერიკის შერმაფენული რატკეობა. ქებადებს, რომ ევროპულთ ჭკუის დრო წავადა და ახლა მოდის დრო ამერიკულთა. მაგრამ არც აქა აქეს რაგონი ხალხი უკელი დრეპერსა, მართლად მადლიტყვერი და სიცილიური განწყობილება ამერიკისა ხეობს,

მაგრამ ჭკუით, მეცნიერებით ამერიკა ვერ გადაჭრავს კერძონს, ამერიკა ვერც ერთს ჭკუას, ვერც ერთს მეცნიერს ვერ ტყისჭრებს. მისთვის, როგორცსადაც ვსედავთ თან და თან კერძობაში. კერძობაში მოგვცა ამ ბოღლას დროებში ბოკლა, დარვინი, კონტი, ღობისი და სხვა; რომელთა ბადაღს ხვენ ამერიკაში კრავისა ვსედავთ. მეორეც ესა, ის უკებს ანდერძს რომ იმის ბოლიტიკურს დატემის უკან. მაგრამ აქაც კიდევ შეცდომია. რომაელნი იუკენ იტალიელნი. სხეთ, შემდეგ რომის დატემისა, მუა ხუკანებში და შემდგომაც ვინ იუნენ ბირველი მეცნიერნი? ხად მოძრობდა ვეკლად მრთულ ჭკუა? ვინ იყო ჭალიელი, რაფელი, ჟიარდანიო შიქსი, მაკიაველი და სხვანი? — იუკენ იტალიელნი. მამ როგორ მოხდა, რომ ერთხელ ფიზიოლოგიურის კანონით ჭკუა მომკვდარი ხადსი კიდევ გაცოცხლდა! მაგრამ აქაც კიდევ იმისა ვსედავთ, რომ ქონდა ხადსს სიმარჯვე ჭკუის გამონუნისა — გამაინისა, მოკხბო სიმარჯვე და დაქსმო ჭკუაც; მოცვა სიმარჯვე კვლად და კვლად ინისა და იუნეს ჭკუის ძალისა. ამისთან რითი ამტკიცებს დრებერი, რომ რომი დაეცა თაყის სიბერისგამო და არა სხვა გარემო მიზუსებთ! ბირვეით, როდესაც რომი დაეცა, ჭკუით ის მაშინ უფრო ძალდა იდგა, კიდრემ წინათა. მხოლოდ მაშინ გაიღვიძა აქ იმ დროს ჭკუის ძალამ, რომელმაც დანახა უწესობა და უთანხვორობა რომის ხადსში ქონების განაწილების შესახებ. ამ აზრმა გაიტანა ხადსში და ხადსი ქმოუბდა თვის წარმადგენელებს ამ აზრით სხელმწიფო წესდებულებში. ეს აზრი აქამდინ ასე ცხოვლათ არა ხადსში არ გადაიბუღლა და არ მიუღია ასე მტკიცე სახითი. გრესეში თვისინს ქადატებით და სწავებით ამტკიცებდენ რომში ასაღის ეპოქის დადგომას, იმ ეპოქის დადგომას, რომლითაც უნდა განსაღლებულიყო რომში მომღლილი საზოგადო და კონსოლიური მდგომარეობა. უმღლესს ხადსის ჭკუას ის ამტკიცებს, როდესაც ის ქხუდავს თვის უწესო კონსოლიურს და საზოგადობრივს მდგომარეობას;

როდესაც ვეკლამ სულსში ხეხობს თავის თავს ისე უფროდნო რო-
გორც სხვა ბუნებრივი, რომელიც ხელთ უჭირავთ ძლიერ, შესწავლას
და სამართლივთა, და ცდილობს ვეკლამ ხეხათ თანხაწორ მოძივობს
თავის სიმართლე კეონომიურსა და ხაზოვადობრივს ცხოვრებაში. ამ-
გვარი იყო აზრები, რომელსაც რომის დაცემის დროს ქმადგებდნენ
გრეკებსა და რომელიც თან და თან ცხოველდებოდა რომის ხელში.
ამ უაზრალი იყო განხილვა რომითა ცხოვრებისა, რომ არ დაეშინა ის
გარეშე მტერს.

რაც შეეხება ევროპის ჭკუის მდგომარეობას და იმის მიუძღუ-
რების მოახლოებას, იმის შესახებ დრეპერი არამც თუ ტუეის, არამედ
ამტრიცებს თვისს სრულს მოუსაზრებლობას. ევროპა არამც თუ არ
გვიმტრიცებს თვისის კლანჯელის ჭკუის მოძირაობით თვისს უძღუ-
რების მოახლოებას, არამედ რამდენიც ხანი გადის, იმდენი უფრო
გვიჩვენებს თვისს საოცარს ჭკუის წარმატებას. რამდენიც ხანი გადის,
იმდენი უფრო და უფრო გვიძღვებს გონიერსა და ნიჭიერთა კაცთა,
იმდენი უფრო და უფრო შედის ათას ხაირთ მოვლენებით გამოკლე-
ვაში, გვიხსნის ამ მოვლენებითა განთონთა და გვიხსნავლის მათს მოს-
მარებას. თავი დავანებოთ მეცნიერებას, შევხედოთ ასედა რა ხწრაფის
სამიყით და მტრიცეთ უბრძვის ის თვის ძველს ცხოვრებას და ქმ-
ადებს ასაღსა, სადაც ვეკლამ გაცხ ქმონდეს თანა ხწორი ადგილი ვინა
საზრდობა, ვინა პოლიტიკურს მდგომარეობაში, ვინა სწოვადო-
ცხოვრებაში. დრეპერი ამომს კრთვან ხაუბრძნითხედ, როდესაც ეს
იმას ქმოვეს ხიბურში ხაუბრძნილს, რომ ამ ხელსში ხიბურის-
გამო აღარ ხსნის ის გატაცება რომდისამე აზრითა, არა ხსნის ის
ხიგხოველუ, რაც ხიგბეუებს შეეფერებათ. შესადარებლათ ავიღოთ
საფრანგეთი, რომელიც დრეპერისავე აზრით არის ხიბურეს მოახლო-
ებული და ამერიკის შეერთებული შტატები, რომელიც არც კლან-
სიჭამეუკში: სად უფრო არის გატაცებული ხელში რომდისამე აზრითა.

აბა შექსედეო, რა რიგით გატყუებთ კლტვის სისურსხვედრებს ვუ-
ნიძიურის ცხოვრების შეცვლას და აღდეგს! სად ვაძინებთ? ვაძინებთ
ნით ამურამ ამკარა გ. ტ. ტ. რამდენსმე აზრებითა, ნუ თუ საფ-
რანხეთის მოხუცხარა ღოღლა სეოკეთისა კითღ დღეობის მა-
ხაწდომელათ, ასე ღრით გამოკვლევა აწმერა სოციალა—ქოხონი-
ურის მდგომარეობისა და გამოისხვა მომკალიხთვიან სინსოკრებელის
სწავლისა ამტყუებს საფრანხეთის ხიბურის მოახლოვებს და ამარ-
თლებს დრეპერის აზრს?!

ავიღოთ სხვაფერივემურიცა, რომელაც, დრეპერისვე შესედელობით,
იმ სანძია, რომ, უნდა იყოს სრულებით ახლი და სორსი სელსი.
მამსადამუ-ის დრეპერის სწავლით, ასე დაღლა უნდა იდგეს ჭეუთთა,
როგორც სეპეი, რომელსაც ვერ ფიხთოლოლიურათ არ შემოსდებით
ამგვართ ტყინა, რომ ამოქმედის თანახმით მოსდილთა სელსით,
მკურამ რას ვსედეოთ! ამურამ თვის სწოკადრა ჭეუის მდგომარეობით
არ უგარდებთ არც ერთს სელსს დედამაწის ზეგნსკედ. როგორ მო-
სდა, რომ ეს ხორსი სელსი ასე მადლა სეგას ჭეუთთა? ნუ თუ ჭეუამ
უსწრო სსეულისა? მამსადამუ-ჭეუამ ვარ უნდა იყეს: ფიხთოლოლი-
ურთ მწოგისა სსეულისა! მამ როგორღა სწევს დრეპერი ფიხთო-
ლოლიურათ ჭეუის წარმოტყუებს! აქ დრეპერის აზრით გამოდის, რომ
ჭეუ რაღაც რომ ცლდეკ მოკლდისება, რამდელსაც არა აქვს არა ვითართ
კეგმითი კაცის ფიხთოლოლიურთ, აა, სადამდის მადგბ შეუდომა
თვით ამ კაცისაც, რომელიც თითონვე არის ფიხთოლოლიურთ დრეპე-
რისა არ ვიცი, და არ მკეულებს უსლა რიც არა ფიხთოლოლიურთ, რომე-
დღიც არ იყებს იმ ასრსედე დამდგარა, რომ ჭეუა არის მომარობა სსრ-
გადოთ კაცმა მყოფით ტყინთა, მამსადამუ შეუდგებელია, რომ მანამ
კაცმა ტყინა არ შეგებება, შეგებოს ჭეუა, რომელიც არის დამოკადე-
ბული ტყინსკედ, ამასკამო ამურიანს მკეგდითადამ ან რა გამოდის,
რომ ბეპერი და უმწეიდი სელსი არ არის; უკვლახი მოკდიურათ ერთს

სხეულები და უკვლავ სდებს თავისი ფიზიოლოგიური კანონი დასაწყისი აქვთ იმ ბარჯელი ზურგილები, რომელმაც მიიღო დეკლარაცია კაცის სსუ. ამისკამო არც ამერიკა არის მანძი, ის თავის ფიზიოლოგიურათ არის იმავე ხნისა, რა ხნისც სხვა ხდის. ის არის სახლი მსოფლივ თავისი პოლიტიკურისა და სოციალურის მდგომარეობით, რადგან იმით სახლი გარკმებით მოითხოვს ამ წესების დანადგარს და არის აქ ფიზიოლოგიური მსგავსება ერთის სდებისა ერთს კაცთან!

მაგრამ დრეკერა არა სურდეს მარტო ჭკუის ფიზიოლოგიურათ შედარებას მოუღო ხდისისს ერთის კაცის ჭკუისთან. ის თვით სდისსც ადარებს ერთს კაცს. აი რას ამბობს სხვათა შორის ის ერთთან: სდისსა, (სდისსა) როგორც თვითიუღნი კაცნა, იმჟინს კაციღანი თავის სდამა დადუღეს შროცეს და ისიცებანს.

კიდევ არ შევიძლიან არ გავიყვარეთ, რომ თვით ფიზიოლოგი, კაცი რომელსც წუკითსეს დარგინის სწავლა, დგება ამ შედარის სწავლა. მე ამხედ გრცლათ ლამბარეს არ დავიწყებ, რადგან ამის დახარვეჯებით გმარა რამდენიმე მოკლე სპუთი. ერთი კაცი იმდება, იზრდება, ზურდება და კვდება თვითივე თავის ცხოვრების შროცებით. ესნათ ისიცებანს სდისსა თუ არა! კიდევ მოვიყვანს მაგალითათ სიქოსს, იმონისს, ეკიპტეს, ინდოკის და სხვათა, რომელნიც იმავე ისტორიის დასაწყისათვე ცხოვრებეს და არ ისიცებანს. სხეუბა რომ დაისოცენსა, მეტევის დრეკერის მომადეკარა. იდეათ რომელიც განდა სხვა დასოციდა ხდისა და გისინკურ: ქმრეთ, რომ არც ერთი თავისის დლით არ მომეკდარა. ასურეთი? — შეიმეხრა მტრის ძაღის გენ; ბაბილონი? — ეგრეთვე; თიბიკი? — ეგრეთვე და სს. ერთის სიტუციით რომელსც სახელმწიფოს განდა წაველე სელა და გამოდგება, რომ არც ერთი თავისის დლით არ მომეკდარა. ერთი კაცი ვი, რაც განდა ვარგი და მარჯვე ცხოვრება ქმონდეს მონიჭებუღი, უფლებია არ მოკედეს. სდ არის აქ მსგავსება ერთის კაცისა მოუღეს სდისთან.

მოკლეან მკორე კადეე უფრო ხარმენო ხსუთს. დღეს თითქმის აღარც ერთი რაგონი მცნიერი აღარ აჩიხ იმისა წინააღმდეგე წარმამკალოას ერთის წინამარადმ. მამხსადამე მარეკელი შთამამკა-
დრა ამ წინამარასხა მკარდგენდხენ ერთს ხალხს. თუ ერთი ხალხი-
თვის ფაზიოლოგიურის ცხოურებით ქგავს ერთს კაცს, ის ხალხიც
უნდა მომკვდარყო, როგორც კედებს ერთი კაცი, და მოსძობილიყო
კაცობრობა დედამიწის სურგსუდ თითქმა იმეკ თვის დასაწყისისა.
მგრამ სკენ ესედაყო, რომ მარეკელი ხალხი კაცობრობისა, არამც
თუ არ მოიხშო, მარ იქით დიდათ გამარეკდა და შუა დღევანდელი
ხალხსა, რომელთავანც მოფენილია მთლიათ დედამიწის სურგა.

მართალია, ზოგიერთი ხალხები თვის გამდიერების შემდეგ სუ-
სტუებისა. მგრამ ეს ხსხუტე ფიზიოლოგიურის წესით და ხანკრის
კანონებით კი არა ქხდება, როგორც ამას ქქადაცებს დრეპერი, ეს
წარმამდგებს იმისგნით, რომ ხალხს მოკმალა ხარხი, რომელმაც
დაიწყო რეზე პენებისა და ხალხის მოთხოვნილებას წინააღმდეგ.
ხალხსა ზოგნი, მომდილას წესის ძალით, ადიან ძაღლა და
შემდეგ ეს ძაღლა დგომა ქხდება ხმკვიდროთ და გადადის მამიდან
შეიღმა; ზოგნი იმეკ უწესობით, ეკემან დაძლა და ეს დაძლა დგო-
მაც ქხდება სემიოლის შვილით. ერთნი მეტის ხარდოს ხიუხით
ზარმცდების და ეძლეკიან მცონარებას, რომლისკამო, — რადგან უ-
მოქმედოთა იქუ თითქმის ეკელა ნიჭი და სხეული, — უძღურდებან;
მკორენი, მეტად შეჭარკებულნი მეტის ჯიფისა და ზუნების მოთხო-
ვნილებას დაუკმყოფილებითა — ეკრეთეკე უძღურდებან. მგრამ თუ
მიეტათ შემთსეკვა, გახწორეს ხსხელმწიფოთს მომდილი წესები და
კაოეპოებისა, ესნი ისეკა ღორმინდებისა, სწორდებისა და ძლიერდე-
ბან. ამ მღვთმარობაში ესედაყო სკენ დასეკლეთის ეკრობან შუა ს-
უუწროების თავადამ დაწყობილი ამ ასხლის ხიუუწროკის დაწყებადინ
კაოლოგიზმა და ფეოდალისმა ის ისე დახტა, რომ მოეღმა ეკრობამ,

სხვა მაგალითები იქით გაუმჯობ. ვერ შეუძლია სარწმუნოსა და იქნ
 იმთავს ძლეულნი ქრისტეს საფლავისათვის პრმოღისი ~~დროს~~ საქმი
 სდრე ევროპისა იქამდინ მივიდა, რომ როდესაც ვითხულობ ამ დრო
 უბების ცხოვრებას, აღარ ვაჭვხ იქედი ამ ხალხების აღდგენისა. მაგ
 რამ გაიღვიძა პროტესტანტიზმა, მოისვა ხალხმა თან და თან თავსუდ
 ხელი; შეიქნა მოძრაობა; გახილდა ევროპამ თვალი და დღეს ევროპის
 ესედავით იმ ხამღლეზედ, რომელამდინ მიღწევას ქველი დრო, თვით
 რომი და ხამგრძნითი ხიზმრათაც ვერ წარმოადგენდნენ.

შესახებ ხალხების დატყმადგან აღდგენისა ამ პოდოს დროს იყო
 ორხნობრი ღამძარჯი და ორივენი ხემის აზრით არიან სარწმუნოსა. ეს
 ღამძარჯი იყო უფრო იტალიელი ხალხების დატყმისა და აღდგენაზედ.
 ერთი ამტყიფებს, რომ თუმცა რომი თვისის ძლეურებით დაეცა და,
 აღარ იყო ისე ხამძარი მტრებისთვისო, მაგრამ ის დაეცა როგორც
 ს. მსედრო პრპაროსული ხსკლმწიფოთო, და სანდვილს ხსკლმწიფოს აღ
 დგენას ის მხოლოდ მაშინ შეუდგა, როდესაც ხამსედროებით დაეცა;
 და თუ ამდროს არ დაქსხმოდნენ ისე მშენებარე და გაძლიერებული
 მტრები, ისინი გახსწორებდნენ შიგნით ხსკლმწიფოში მოძლილს წე
 ხებს, დასდებდნენ ხაიყალათათ ხალხისთვის სანსარგებლო წესებს,
 ამითი აღამღლეებდნენ შინაურს მდგომარეობას, და შემდეგ ამათთვის
 აღარც ვარკვანი მტერი იქნებოდა ხამძარი, რადგან ხამსედროება იქ
 ნებოდა დამურებული შინაკანს ძალას და თვით ხალხს გრძობაზედ,
 და არა მარტო ხამსედრო წეობიღებაზედ, როგორც იყო შინამდინ.
 რაი ამტყართ რომი თვითვე გაიყეობდა ხემებს, უმჯველი იქ სწავ
 ლა და მეცნიერება ბერით გახსწრება დაეკანდელს სწავლას და მე
 ცნიერებას რომელსაც ვხედავით ესედავით. მეორე ამოიბს, რომ რაი
 რომი დაეცა და წასდა, იტალიელი ხალხების აღდგენას და განახლებას
 დახმარა მტრის შემოსევაო. პრმოღაში ცხოვრებისათვის ისმობან
 უფრო უძლეუნი დარსებან სხუელითა და გონებით ძლიერნი, რადგან

უკვე დიდი ხანია სსრკ-ის უკლებლივ, როგორც რომელიმე დასავლური
 ორბიტულ ხელსახვევს დაქვემდებარებული ხელსახვევი, ვინაიდან მისი
 მოსახლეობა, თითოეული მხრივ, ოტოლარული ხელსახვევი და შემოსული მტრებისგან,
 გასწვრივ უკლებლივ და დაბნეულ ძლიერნი, აქედან შეხვედრა ის, რომ
 ამ ძლიერნი, რაც ვისთანაც აღარ აწვით უკლებლივ სხეულებით და
 ვინაიდან, მოახსენებ ამოღებულნი, მოახსენებ ისინი, რომელნიც
 იყვნენ ბუნებრივი თავის მდგომარეობით და არას დაბნეულებით არ
 ამარტულებენ დამდგარის ჩახსნის შედეგად, — ამის თან და თან განაწილებ
 ისეთი ჩეხი, როგორც შეეფერებოდა ამის ცხოვრებას და ამგვარად
 გზასდევს თავის ცხოვრებას და გადასახლებს თავისი თავით. მართლ-
 ლა, თითოეული ხელსახვევი და სხვა დაბნეულებანი ამის ეს თითოეული
 დაბნეულებანი, მაგრამ, თითქმის, რომ ეს დაბნეულებანი არანაირად
 ირნი და რეზულტატი სრულ უფრო კარგად იქნება. ეს არის ამის
 გარეგანი, რომ ერთს შეხვედრაში ხელსახვევის წარმოქმნის დამდგარ-
 ლეულები ისობის გარეშე მტრის ძლიერ და მართვით შეხვედრაში
 თვით მინარეხსვე ძლიერ, ამ ელემენტების ძლიერ მოუხმობლივ
 ძლიერ დატვირთული ხელსახვევის აღდგენა, ძლიერ იმდენად, რომ ეს
 წამდარი ელემენტები სდგისა ედებს ხელსახვევს წარმდგარსა. ამის
 გარეგანში არის სწორად, რომ წარმდგარული ელემენტების სისხლი
 დიდის და დიდის ხანს განმეორებაში შედიოდეს ამის მოამბელო-
 ბაში, ამით ეს წარმდგარული ელემენტები აღდგენის, მაგრამ ამ გან-
 ხლებში, თვით წარმდგარული სისხლადობის ხანსელი იმდენად, რად-
 გან ერევა წამდარის ხანსში. და როგორც ისინი უწყობლივ ისობ-
 ბის, მაშინ ერთბაშით აწმინდებს ხელსახვევს უწყობლივებისგან. ამის გამო,
 სრული მოუხმობლივ ორ-რავი დამდგარული ელემენტები ერთს და იმავე
 აწმინდებს, გარეშე მოლოდინს არის, რომ ქმნილებს განხლებში ერთ-
 ბანი გარეშე მტრისაგან წამდარის ელემენტების შეხვედრას, და შე-
 ხვედრა მინარეხის ძლიერ შეხვედრას. თქმის აღარ უნდა, რომ სწავლა

გარეშე მტერთაგან წამსდარის უღემენტების შემოსვრის აღადგენ-
 თვის უოჯელს შემოსვრებაში ახალს დროებს. ეს აღადგენს მტრის
 მტრის შემოსვრას და მაშინდელი თითქმის სრულყოფით მდარა ჰქვანს
 ერთმანეთს. მაშინდელი ბრძოლანი იქნეს მუხმბრძოლა, იყვნეს ბრძო-
 ლანი ცხოვრებისათვის, ლუკმა მურისათვის, ეს აღადგენს ბრძოლანი
 მოძვეტებული ნაწილი არიან ხელავენურნი, ეს აღადგენს სრულყოფით
 ხელა ინტერესებისათვის, მაგალითით სამოღოლანი და ვიღუკელში იბრძო-
 ლენ და ვიღუკელენ თავის ხელსებ თავის უმარტესობისათვის და
 თავის შთამბნავლობის გახელმწიფებისათვის. როდესაც არის ბრძოლა
 ცხოვრებისათვის, მაშინ მათელი ხელის მიღის მოქმედ და
 ვიღუკელნი არიან ბრძოლაში, აქ ორივე მხრე იმუხრებენ უძლეურნი.
 ეს აღადგენს ხაზრძელათ მიღის მხრეოდ იხანი, ვისაც გამოარჩევს
 მართებლობა. არჩევს მართებლობა სუკუთესობა და ამ ბრძოლაში იხო-
 ცების სუკუთესობა და რჩების უბრესნი, რომელთაც, თქმა აღად
 უნდა, გაუჩრქვდება შთამბნავლობა.

მაშინდამე ეს სწავლანიც სრულყოფით ეწინააღმდეგების დრებურის
 აზრს, რომ ხელსი მურდებოდეს თვისის თეზოლოლოურის მროცეს-
 სის ძლიით და იხოცებოდეს. ხელსი შეიძლება რომ დაეცეს, მაგრამ
 იმისი აღდგენაც ადვილია, და დაბურებული კაცის გუმიწილება ვი შე-
 უძლებულია.

დრებური თავის აზრის დასამტვიცებლათ შერება იმჯერს შედა-
 რებს, რომ ერთი კაცი არის მიღიონი ატომებისგან შემდგარი, ვი-
 ლა ატომი კაცის ხეზოვრებს ცალკე თავისის სუკუთარის ცხოვრებითა
 და ვიღუკელ ეს მიღიონი ატომი შერდგენენ ერთს კაცსა. ამ ატო-
 მის ადვილია მოქმედ ხელსი უმარტეს ერთს კაცსა და... მაშინდამე
 რაღა უდგას წიხ, რომ ერთი კაცი არა ჰქვანდეს თავის ცხოვრებით
 მოქმედ ხელსითა.

ეს ცხადი ხოყინება, თუ ყარკათ დაეკვირდით სქმება.

თვითყული კაცის კანონები აღზრდისა და დაბერებისა ყველთაც მკენიერებისგან არ არის ხელმართ გამოკლებული. მაგრამ მანც კანონებს იზრუნე კვაყურებს ამის შესახებ მკენიერება. ყოველი ატომა კცმა იშვის, იზრდება, მინამ ამითში საჭიროება კაცის მოული ორგანიზმი-სათვის; რამდენიც გადას ამითი საჭიროება და ჩნდება სხვა ახალი საჭიროებისა, იმდენი ეს ატომში იცვლებიან დაუთმობენ თავის ადგი-ლს სხვათა, უფრო საჭიროთა ატომთა. კაცი იბადება რომლისაჲმ ბუნების მდგომარეობის ქვეშ, მიმარჯვებული ამ ბუნების მდგომარეო-ბასედა, და მინამ ეს ბუნება არის მარჯვე და სხვა გარემოებისა რა უძლიან, იზრდება ამ ბუნების ძალის ქვეშ. მაგრამ რამდენიც ხანი გა-დის ბუნება იცვლება, იცვლება ყოველთვის ერთრიგის კანონებით; — და ამ ცვლილებასთან კაციც იცვლება. ის მიმარჯვნი, რომელნიც ფიზი-ოლოგიურათ კაცში გამზადებულა შობის დროს ბუნების მდგომარე-ობის შესაფერათ, აღარ შეესაძლებიან თან და თან შემცვლელს ბუნებას და რამდენიც იცვლება ბუნება ამ კაცის მომარჯვებულების წინააღმდეგე იმდენი კაცის სხეული იცვლება სურარესით და ბოლოს იხშობა. მარ-თალია, ყოველივე ჩნდება, იზრდება და იხშობა ამავე ბუნების განუღუ-ნის ქვეშ; მაგრამ ენახოთ შეეძარება ამას ერთი კაცის მდგომარეობა მოულის ხელისხის თუ არა. კაცის შობა ცხადი დასახსნავია და ეგრეთვე ცხადი დასახსნავია იმის სიკვდილიცა. ენახოთ ხალხიც ამგვარსავე მდგომარეობაშია თუ არა.

არა შეგინებს არ შეუძლიან ეხლანდელს დროში დამტკიცებით სიჭკეს, რამ აი ეს ხალხი აქედამ იწყობა თავის შთამამულობით და აქ თავდებათ. ისეთნაირათ გამშით არის ერთი ხალხი მეორედგან წა-მამდგარი, ან უკეთა ვსოჭეთ, ისე შეუმჩნეველათ იცვლება შთამამუ-ლობა წინამდრინდამ, რომ არ ითქმის ხად რა ხასე თავდება და ხად რა ხასე იწყობა. თქვენ შეგიძლიანთ მხოლოდ მამინ იშოკოთ ენ-სხეუება შთამამულობისა წინამართან, როდესაც ამოუჭრით ამით შუა

წელს და გუშაგებთ თავს წინაშას, და პოლოხედ შთამბეჭადს. მაშ როგორ გინდა სთქვაო, რომ ეს და ეს ხალხი მოკვდავნი არიან? უკეთ, რომ გუშინ მოკვდაო, გუშინწინაც რომ აღარ იყო მოკვდარი ხალხის წინაშარი?! გუშინდელი მოკვდარი ხალხის შთამბეჭადი რომ დღეს ცოცხალია?! გუშინაც და წინათაც მოკვდნენ მხოლოდ თაობანი. და ხალხი ერთი და ორი თაობანი კი არ არიან, — ხალხს შეარდგენენ დაუხრელებელი თაობანი, რომელნიც ერთის თაობის გადაცვლის უფარ იშვიან შეორენი და სხ. და ამგვართ თაობის განხლების მოხმობას ჩვენ ვერ ვსედავთ ვერც ერთს ხალხში. ერთი კაცი კი ჩვენ თვალწინ იშვიან და ჩვენ თვალწინ გვდება და შეკვიძლიან თვალ დასუტელმაცა ესთქვათ: ეს მამა და ეს შვილიო. ჩვენ თვალწინვე გვდება ერთი კაცი და შეკვიძლიან ესთქვათ შეტრე მოკვდა და არა იოანეო. მაგრამ რომელს დროს აღარა ჰქვავთ თვის ცვლილებით ხალხის შთამბეჭადი თვის წინაშას, რომელს დროს მოკვდა ამ ხალხის ფიზიოლოგიური ცხოვრება და შემადგენელობა — ვერავინ ვერ იტყვიან. ხად არის აქ მსგავსება ერთის კაცისა ფიზიოლოგიურის ცხოვრებით ერთს ხალხთან?! არამც თუ ერთი კაცი ვერ უდრის ერთს ხალხს ფიზიოლოგიურის მსგავსებით, ის ვერ უდრის ვერც მოელს კაცობრობას, რადგან არც კაცობრობას აქვს იმგვარი განახება თვის ცხოვრებისა, როგორც ერთს კაცს. ერთი კაცი უდრის მხოლოდ მოელს ორგანიულს ხრეს (*Mixis*). როგორც ერთის კაცის შობა, აღზრდა და საბერე არის დამოკიდებული ბუნების ძალაზე და სხვა გარემოებებზედ, ისრე მოელს ორგანიულს ხრისა. ორგანიზმთა გაცხოვრება არის დამოკიდებული რომელიმე მხრისა და მიწის ურთიერთა შორის ხამორებს და სახლდაველებზედ, იმთის ხათბოხზედ, სინოტივეზედ და უარგანოთა სპითებზედ. შემდეგ ამის გზრდა იყო დამოკიდებული საზრდაოზედ და საცხოვრებელზედ. ვიდრემ დედამიწას აქვს საკმისი თვისი და შხის ხათბო და არ მოხდა რომელიმე გეოლოგიური ცვლი-

ლესანი, მისამ ორგანიული სრე იქნება წარმოქმნილი; როდესაც ეს ვი-
 თარქების იკლებენ და შეივლეების, მისი ორგანიული ხრეც-დარჩენის
 ცვლას სუარუნით; და რავი მოისმუბან ეს ეთარუნანაც, მოისმობს
 ორგანიზმაც. როგორც ერთი ატომი არის შემადგენელი ერთის
 კაცის აკუბულებას, ეგრეთვე ერთი კაცი არის ატომი, მთელის ორ-
 განიზმის სრისი, და არა ერთის სელისის. მარტო ერთი სელის არ
 არის ცალკე ორგანიზმი, როგორც მთელი კაცობრობა არ არის
 მთელი ორგანიზმი. სელის არის ასო-კაცობრობისა და კაცობრობისა
 მთელის ორგანიზმითა სრისი, როგორც მკალითათ თითი არის ასო-
 სელისა და სელი მთელის კაცისა. ერთი კაცი არის მოდელი მთელის
 ორგანიზმითა სრისი და არა ერთის სელისის. როგორც ცალკე კაცი
 არ მოკედებს თავისის დღით, მკალითათ მკალივი ცხეარსება, ეს ცხე-
 რი იკესხება ადრე, ვიდრემ კაცის ეკელა სსკელი ერთათ არ დაიგ-
 ნებანს; ეგრეთვე არ მოკედებს თავისის დღით ერთი ხელი ადრე, მე-
 ორე სელსხება, ვიდრემ არ მოკედებს მთელი ორგანიზმი. რომელი-
 საც ასო არის იგი, ეგრეთვე მსგავსი მთლიან იქნებულს ეს მთლიან და
 მსგავსობითა უნდაც შეეხოს ერთის დრეპერის ასრს ვიდრეა, რომე-
 ლიც იმის აქის თავის მორეც ისტორიულს თსხულებსა გამოსახელი. ის
 ამტყვიებს, რომ მსდობელი მტობთა განმთამძეველი არ აღორძინებთან,
 არ განმრავლებთან და მთელით მოსმობათ. სხვათა მთრის ამ ვინისის
 ძლით დრეპერი უხადის საფრსკეთს ცუდს პოდოს, და აკსტრიას
 კარგსა, რადგან საფრსკეთი არის შემდგარი ერთი სათესვისის სელისა,
 დამ და არა აქით ხსეებთან სეპით სისხლ-ხორცობა; და აკსტრია
 არის შემდგარი სხვა და სხვა სათესობის ძალხუბიდგან და ამით აქით
 ურთიერთა მორის სისხლ-ხორცობა, რომდისგანთ კეთდება ამითი
 მოამძეველით, იგი აღმსრულს მისი ცვლას ადრეცნისამ მოამძეველით.
 ამ აზრის წინააღმდეგ მე შემონდა ხეყით მასს მესხ სტორიანში
 იქენი ჭკვის ძედა. ე. მგანამ, ხეუბედობით, მოკერითა მარე-ქმონის

გამო არ მივცა იმ პაპს საქმის სისრულე. რადგან დრეპერის შესახებ მომისდება კიდევ შეხება იმ აზრისა, კალათა კრების კიდევ ამდენი სამე მოკლე საბუთის წამოადგენისას, რომელთაც ვა ნუბს მოცვეთს ზოგიერთი კარმოვანი.

დრეინი გვხუჯღის, რომ, როდესაც ხაშურბლით უკეთესია უკავშირდებიან ერთმანეთს, ამიტომ წამოადგებიან კიდევ უკეთესია, და როდესაც უარესნი—უარესნი. უკეთუ დაბლის აკებულენ მატრონის დუკავშირდება ძაღლი აკებულენ მატრონი, ამიტომ მთავრად შუათან; დაბლზედ ძაღლი და ძაღლზედ დაბლი. მკორეს მხრივ, ჩვენს ესედავთ, რომ რადენიც უფრო შორი შორს არიან მოდგმის ცხოველთა ერთმანეთზედ თვისებაებით, იმდენი ამთა შთამომავალი არ არიან რიგანია. ამასთან, თუ სრულიად ხსება მოდგმისანი არიან ცხოველნი, ერთმანეთს არც ვა მიუდგებიან საშესებლათ; და თუ ერთი მოდგმისანი არიან, მაგრამ ძაღლიან შორისანი, მაშინ ამიტომ შთამომადის უნაყოფო შთამომავალი, მაგალითათ როგორითაც ვირის და ცხენისგან, რომელთაგანაც იმეის ჯორი, რომელიც არის უნაყოფო. ამგვარსავე მაგალითს გვინკენებენ ზოგიერთი საღებო, რომელნიც ერთმანეთზედ ძაღლიან დამორბუდნი არიან თვისებაებით. აქტრის არის შემდგარა უფრო დაბლის ელემენტებამ, ვიდრე საფრანგეთი, რომელიც თვის ფიზიოლოგიურის მერდენტელობით და გარეობის განითარებით დგას უმარკელეს საღებოს დედამიწის ზურგზედ. ამასთან, დრეპერის აზრი რომ მართალი იყოს და ქმონდეს რამე განახლება ბუნებაში, აქამდინ კაცის სხეულიც ვა უნდა იყოს მოხმობილი დედამიწაზედ, რადგან, როგორც ზემოთ ითა მოყვნილი, ეხლა მხელადღა თუ ვინმე არ არის იმ აზრისა, რომ კაცობრიობა მამკვლადს ერთის წყვილის წინაშეაიდამ. მაშასადამე იმვე მარკელს დახაწისმევე უნდა მოხმობილდეთ საღებო, რადგან იმ იქნებოდა მარტო ერთი. მაგრამ, იმ ჰაბუთი კარდა ავიღოთ კიდევ ერთეული, რომელიც თვისის ცხოვე-

რებით სრულებით ეწინააღმდეგების დრეპერის აზრს. ესრეველი თავის ხალხს გარდა არ ეგვეპირებათ მოსაძენებლათ არა ვინცა მტერს ამოუდენს დენასთან, რომელსაც ისინი ითმენენ ვეღაც მთელს დედამაწაზედ, იმოდენა ფლექსიონს, სრულებითაც არა ქვეყრობენ მოსპობას და თვის ფიზიოლოგიურის შერმადგენლობით უჭირავთ ერთი ბირკელ ადგილთაგანი უკვლავ ხალხებში. დაეგვიპირება სქესპირივე ერთის ხალხისა ურთიერთა შორის არის ცუდი მოამბავლობისთვის მხოლოდ მაშინ, როდესაც მოკვებენი არაინ ზიანის აკრებულებისა შეშვედრებით. მაშინ ამითთვის სჯობთა, რომ დაეგვიპირდნენ თავისზედ ვარგით, რომ მოამბავალი ამითი გამოვიდეს უფრო რიგისანი. ეგვიპირი მოკვუღთა შტოთა ურთიერთა შორის არის ესეც მხოლოდ მაშინ, როდესაც ერთში არის შემუშავებული რამდენიმე ვარგე მხარე, და მეორეში სხვა რამდენიმე მხარე. მაშინ ეს ორივე ვარგე მხარეა გადადიან მოამბავლობაში.

თი ამგვარს შემდგარს აზრზედ არის დამყარებული მთლათ ისტორიული თხზულებანი დრეპერისა. სხვათა შორის მოვიყვან ერთს მაგალითს კადეკა, რომელიც ადარს შქშქენის ესდინდელს დროში არავითარს ბუნების გამამბიებელს და მცირეც არის ხასწავლას. ამგვარათ ეს შეფნიერებანი (ბუნებითი სეგნია,) თანახმად ისტორიისა, — ამბობს დრეპერი, — ამტკიცებენ, რომ უმბლესი მიზანი (II მთ.) ბუნებისა არის შემუშავება ცანის ქვეისა. ა იმ აზრს იმეორებს ის რამდენჯანმე. აქედამ უნდა გამოვიყენებოთ ის აზრი, რომ, ვითომც, ბუნება რამე გრძნობისანი და ქრონიანი თუგებს, რომ მიზნებიცა ქქონდეს აღებულად და მოქმედებდეს მოსაზვრათ.

როდესაც შეისტორიე უდგება ცონების წარმტების ისტორიას ფიზიოლოგიურათ, იმას უნდა ქქონდეს სახეში ის ვა არა, რომ დაამტკიცოს მსგავსება ერთის ცანისა მთელს ხალხთან, იმას უნდა ქქონდეს სახეში მიზეზნი, რომელნიც მადებენ ცანის ცონების ცანბოლუ-

მას და დაცემს. მის უნდა განხილვოს ღრმით მოქმედება ბუნების ძალები; მარობისა, მდებარებისა და ჰაერის კაცხედა; საზღვარს: გენკლექის ტყის მკრძანგუნელობაზე და თვით სხეულის შემადგენელობაზე; მოქმედება კონიაზე კარფიშისა და უვარჯიშობისა; სასეოშვილოს წესებისა და დაწყობილობისა; საზოგადო აზრებისა და სხვა და სხვა. მაგრამ დრეპერმა ესენი თითქმის უუურადღებოდ გაუშვა, და შეუდგა იმ აზრების დამტკიცებას, რომელნიც თითქმის არც შესებოდნენ ამ საკანს და არც ქონდათ რაიმე საფუძველი.

ამ პოელებისა და დრეპერის მოკლე განხილვით მე მქონდა სახეში მხეველებისა მკითხველბოვის ნახდილი მნამხელობი ისტორიისა და რას უნდა მოელოდეს რაიანი მკითხორაკეგან. მართალია, ეს განხილვა ემნათობისა მომეტებული ნაწილი მკითხველბოვის იქნება მძიმე, ან სრულათაც გაუგანებელი; მაგრამ მე მართო იმკარო მკითხველებო არა მქოდა სახეში. მე მქონდა სახეში უფრო ის მკითხველი, რომელნიც სრულის გონებით კითხულობენ ღრმა ხმეცნიერო წიგნათაც. მაგალითათ დრეპერის ისტორია ნახდილმეცნიერულ სწავლათ მანხით მომეტებულ ნაწილთ იმით, ვახთახაც კი მე მქმხვედროს ღმანაკი დრეპერზე. თვით დაწინაურებულ შწერ:ღმანაკნაც რუსულს ლიტერატურაში ისმის დრეპერის აზრების სარწმუნოთ მილება. ამის გარდა, როგორც ზემოთაც მაქვს ნათქვამი, საქრძის საქართველო არის დრეპერისა და პოელების მეთოდზე დაწეებული. ამისგამო ამათი განხილვა იუო ზეწილებული.

სკენდა ხახიამოქნოთ საქრძე არ გაქეოლია შემეგდართ აზრთ დრეპერისით და სწერს თვისუფლათ მესახებ ამ სეგებისა. საქრძის წიგნი სკენს ლიტერატურაში არის შესახიშნავი მოვლინება: ის ამ წიგნი გამოკიდა რუტინიდიმ მკელთა მკითხორაითა, და დადგა პოელისგნით ნახვეებს გზას შესახებ ისტორიისა იმეწნათ, რამეწნათაც კი ნებას იმდეკენ მსილანი.

ამ პირველს წიგნი საქრძე სწორეთ ფიზიოლოგიურათ შეუდგა

ჩვენს ისტორიას იმან კარგათ შენიშნა, რომ ისტორიულ რეალობაში ხალხისა უნდა უჩვენებდეს ამ ხალხის შთამომავლობას; და ეს სხვადასხვა ბიდაძე და რა გვარის ბუნებიდამ წარმომავლობას; რაკვანს ბუნებაში დამკვიდრებულს; რა გარემოებანი მოსდგომიან ამას და რა გვარი მოქმედება უნდა ქჷონოდით ამ გარემოებათ ხალხზედა; რა გვარს ხალხებთანა ქჷონოდით იმათ კავშირი და სქესბრძელი შეხებულებანი და სს. ამისგანთ თვის „სქართველთა“ პირველ წიგნში, რომელიც უნდა შეკრაცხათ ისტორიის შესავლათ; ბქრძე იყვლევს გოლოგოურთა პიძრისობათ ჩვენს მხარესი და იმათს მოქმედებას-ხალხებზედ; იყვლევს ჩვენთა ენის ფერხებს და ამითი ჩვენს წინაძრითა გვაცნობებს; ის გვიჩვენებს ჩვენს ბუნებას და იმათი მოვლენებათ; ჩვენ კავშირს სხვა და სხვა ხალხებთან და იმათთან დანათესაებას და იმათ ჩვენზედ განვლენას; ის იყვლევს ჩვენს სარწმუნოებას ძველადვე და სხვათა სარწმუნოებათა მოქმედებას ჩვენზედ; ჩვენს ძველს კულტურას და სს. თუ რამე სრული არ არის ამ წიგნში, პრალი ამისი არის მასღათა ხიძირე და არა თუ დაუდებლობა ავტორისა. ერთის სიტყვით ბქრძე ამ წიგნით ცდილობს შესრულოს ახალი ისტორიის შევლის მოთხოვნილება, და ამ წიგნით გვძლევს იმედს, რომ ამისი ისტორია იქნება იმდენით ღირსი მოვლის სწავლისა, რამდენითაც კა შეიძლება შესრულება ამ ჩვენს უმასღობასა და გამოუყვლევლობაში. ამისთან იმედა, რომ ის, როგორც ამ პირველ წიგნში, ასცდება დრეპერისა და დრეპერის მსგავსი სხვათა მუისტორიეთა შეცდომილებათა. ამას გარდა არის იმედი, რომ ზოგიერთა გამოყვლევათ კქნებათ კავშირი შემდეგ წიგნებთან, რომელნიც თითქო არის მარტივი და უყავშირონი პირველ წიგნთანა. სრული განხილვა ვიდება მეცა მკითხველს მძიმ, როდესაც დასრულდება მთლიან ეს თხზულება და გამოიცება.

ანტონ ფურცელაძე.

24 აპრილს. 1871 წ.

ცხენების ძაშინაურება

(ჩვენი ხალხური გადმოცემიდან)

თავდა-პირველად თურმე ცხენები

თევზს ვეკლანი გარეულება:

თავისუფლად კვლად ცხოვრებდნენ

და თავის თავს თვით შატროსობდნენ.

პლახი, წყალი და სხვა საკვები

ყოველთვის იმათ უხვად ქვინდათ.

არც ზურგზე ჯდობა და არცა კენსი

თავის დღეშია მათ არ ენახათ.—

გასუქებული,—ამმართველები

უშიშრად კვლად დასეირნობდნენ:

გლეხი, დათკები და კარც სხვა მტრები

იმათა თურმე კერას აკლებდნენ.

მაგრამ, როგორღაც, იმათ უკთხელა

შამოკეხიყენ თურმე აბუზები;»

დაუნევს შწარედ წხელეტა და ცხენს

და აღარ მიხცეს მათ მოსვენება.

ქართული
ბიბლიოთეკა

დადხანსა როდენ ტყეში და კვლად,
 დაქუნი ცხენები,» მოსაშორებლად:
 სად არ გაქცენ, ვის არ ეკედრენ,
 მაგრამ საწყადნი ვერა რას გახდენ.
 ბოლოდროს თურმე, როცა დარხოდენ,
 ერთ ადგილს ნახეს შათი დაჯინიბო,»
 კარ-გადებული, გრილი და უცხო
 და იმშოა შეიხვე შეცვიდენ.

(ქვემოთადაც იმეორებ იმეორებ)

საჯინიბოში რა დაინახა
 მისმა ბატონმა აუცხო მხეცება,»
 ძრიულ იამ—არ გამოარეკა,
 მხოლოდ ჩუმით კარი ჩაქუტა,
 თივა და ჭერი ცხენებს მიართვა
 და ბუზებოცა შათი მოაშორა.
 და იგვარისა ცხოველებითა
 ცხენები იმან იშინურა,
 ბოლოდროს თურმე ღაცამი უდო,
 რუმად შეკაზმა და უკადც შეკადა.

თფილიბი,
1872 წ.

А.

ინგლისის იმპერატორის უკანასკნელი ბრძოლა.

ინგლისის იმპერატორის იმპერატორის ბრძოლა და ინგლისის
(1) იმპერატორის ბრძოლა და ინგლისის

მინდა, მინდა გადგურდე
ამ აღუღებულ ზღვაში,
ან მოკვდე და ან გავიდე
აგრძელე ჰეპანშია.

მაგრამ ზეითი აღუღებოთ
მოქრის, გადეს ევანსა;
აქვს ვადას მრისხანებით
და მეც დანთქმას შემუქრება.

მაგრამ, მაგრამ რაც უნდა ქრას:
თუნდა რომ გუბესით დაშრეს,
თუნდა გადეს გადეს ქრას
და თუნდა თვით ცამდის აღვიდეს,

მაინც უნდა გადგურდე
ამ აღუღებულ ზღვაში;
ან მოკვდე და ან გავიდე
აგრძელე ჰეპანშია.

ნ. დომური.

1872 წ.

ისტორიული მასალები

გულთხილნი აღწერენ მათგან

წესი და განკება დაბნახობის რამდელი აღესრულების
მცხეთას გურთეფასა შეფეთასა. (*)

შემდგომად კადონით გამოსულისა, წარმოვიდა თარგამოს ქე
თარმისა ძისწული იუფეთისა ნოეს შეიღისა, და დაეძვედრა ორთა
მითათა შუა არარატისა და მახისისა სოფლო ქე მიხი ქართლოს და
ჟდა თაქსა ქართლისასა, სიღ შეერთვის არაგვი მტკვარსი. და დაიძ-
ვრა ხუნანიოვან კადრე ზღვაძე სძერაისა. მუნ მძნ მისძნ იყო შე-
ნებად ჭლავსა, მცხეთა. ოდეს ნაბუქოდონობორ იერუსალიმი წარა
ხტევენა მუნით ოტებულნი ურიათა მოვიდეს და დასხდეს მცხეთას.
ხოლო აღექსანდრე შეფემან დაუტევა ქართლს ერისთავი ხახელით
აზონ. და შემდგომად მისსა შეფე იქმნა ფარნაკი მცხელი და ნთუ-
საენი მისნი, და ეამთა ადერგი შეფისა ფარნაკიანიხითა იშუა უფა-
ლი სკენი იესო ქრისტე, და შემდგომ ოცდაათისა წლისა მოხწერა
ანნა მღვდელმან და წარვიდა ელიოზ მცხეთელი და ღონეინოზ კარ-
სელი, და მუნ დასხდეს ჟვარცმასა უფლისასა და ქსედათ წილათა კვარ-
თი უფლისა ურიათა მცხეთელთა, და ესმა კმა სამსჭებლთა დედასა

*) ეს და სხვა ზოგიერთი ამგვარი საინტერესო ისტორიული
მასალები მივიღეთ სკენ უ. ხ. გამრეკელისაგან და დიდხმ კაპოფი-
ლებით ვაძლეეთ ადგილს სკენ ჟურნალში.

ელიაზისხა მყოფს მცხეთს და ჰგოდებდა ურათთ ანუ, დასწავლ-
 კება განათლებასა წარმართასა და შიასკნა. იყო ესე წითელსკინის
 ელი ძვედლის: ხოლო ადრე მყოფს ქსინდა დიდით კართი უფლი-
 ხა. გარსა სკვირველებისა მისგან არარაჲ კელ ქეო, და დამარს მხნან
 მისძან ელიოზ დაჲ თხზი კართით მით, ავგილსა მას ხადა იგი
 კინი კცთახი არა დადუმნეს დადებდ დეთისა და შემდგომ ახლდე-
 ბისა უფლისა, რაჲმს წილ იდგეს მოციქულთა უოკლად წმინდასა მღვთის
 მშობელსა წილ-ხუდა მოქცევად ქმსკანას ქართლისა, და ნეტარ ვართ,
 და სძგზის ხსატრელ, რომელ ხეჭდულ ხერხდა არს შექვენად წმინ-
 დისა მღვთის მშობლისა, რომლისა წილსდომილნი ვართ: ვართა მი-
 რიან ხებროთიანხათა მოვიდა ნინა მოციქული რომელმან განათლა
 ქმსკანას ქართლსა, მოვიდა მცხეთას იქმოდა სსწაულთა და კურსებითა
 მრავლთა, რომლითა დაარწმუნა მყოფსა მირიანს და ნინა დედოფალს
 და ეოკელსა ქართლსა: მძინ სმოთსესა მას შეფისსა იხილეს, რომ
 მელ მფრინველნი უშქსრითა ფრთითა განახიან და განსმეტყნიან,
 და სეოა მით ზედა დასსდიან ევაილსა მოიხთულებდიან, და კმით,
 ტვილითა კობდიან, მძინ გულისკმა ქერს სმოთსესა მას სული-
 ერად სმოთსედ შეცვალესაჲ და მოილეს ძელი ქმნად კადელთა კველ-
 სიისა, და მოქქესთეს სძეა იგი და შეზხანეს შედნი ხერტნი, და
 ხატქეს კადელი ძელითა და შეუდგეს მას კქსნი ხვეტნი: ხოლო
 ხვეტი იგი უდიდესი სძეულ კველსიისსა ადმართებად კერ შეუძლეს
 სძრაველმან ურახმან მრავლ ღონებითა მხქანითთა, და ფრად გ-
 უვირდა მყოფსა და მწესრე წარვედი: ხოლო დამქსა მას ვითარ ილო.
 ცვიდა წმიდა ნინო, მოვიდა ჰბეგვი შემოხილი ცეცხლისა ზეწრითა,
 აილო ხვეტი იგი და წარილო სიძიდელედ და რიურსკოდეს იხილესა ქ-
 ერთ მთაშიაძველი ნელიად მთაშიაფვალუდა ხარისხსა, კადრემდის
 დადეს მარსა რომელსა მოქქსთილ იუა, და ხედვიდა მყოფ უოკლის
 ერისა თანს, და იყო სხსარული დიდი მყოფისა და ეოკლისა ერისა, ხო-

ღო სვეტისა მიერ ცხოველისა იწმუნებოდას სხნაუნსა და ეწმუნებოდა მრავალნი: ხოლო მეფემან მირიან ხითა აღაშენა სამონასტრს მანს კველესა და მეველთა მათ ზედა ნინოასთა კველესა დიდი, და მოთყვანა მღვდელთა მოძღვარი იოანე მთავარ კმისკობოზი და დადგინა ზემოსა კველესასა და განამტყიცა სველი ქრისტეანობისა, დასამამთავარ წელსა ჭუღს და ქრისტეს ამალეუბიფგან ტღმს. ხოლო ესმითა რაოდენიამე მეფე დიდა იგი და ეოველთა უმეტეს სახელოვანი ვახტანგ გორგასლანი, მან აღმტყებულმან ეოველთა მეფეთა ზედა, აღაშენა ცათა მოსახეი დიდი ესე საეფარი, ყათოღვე კველესა და დადგინა კათოლიკოზი მთავრად ეოველისა ქრისტეანობისა და მთავარ და უფალ ეოველთა ემისკობოზთა და ჭკეის დასახრულადმეფე ესმითა.

დიდნი შეოთისა და ამოსნი იწმუნებოდეს ემისკობოზთა ცილობისაგან. და ღუთიე გვარგეინოსანმან მეფემან აჩნილ არა ხათსო იწინა ამათ შეოთითა ქსნად და გვიარმან განსენად ვითა ნიშნითა შეეტყნობოდა, და ველ ვჭყვით მე გლასაკმან მიქელ ქართლისა და კახეთის კათოლიკოზმან, და ვაკურთსედაწმიდა მირიანი. ოდეს მეფე, ათაბაგი, ქართლის ერისთავი, სხახლარი და ეოველნი ერისთავნი და ეოველნი მღვდელთა მოძღვარნი შემოკრუნ მტხეთის დიდსა ხეთისბათისა დიდსა სომხეთისა მიტროპოლიტსა მართებს ნივითა ზედა დგომად და ჭკბინა სვეურთსეკელთა გამოისენს, და მიტროპოლიტსა და ჭადავსა ეტურთნენ კეტნი. ჭკბთანი, წინათ კეტთა მიტროპოლიტთა შეუდგეს, და უკანათა ჭადავი თუ შწირველი თუთ თეთრითა შესმოსლითა შემოხილ თუთ, თუ შწირველი არ თუთ თეთრის ატლასის წინა თავსა ებურთს მოყვინტეზილი, და შეორეთა ჭკბთა მთავარ ემისკობოზი ჭკე შეუდგეს და წინა მივიდადეს, და უკანათაველთა მიწველელი, და უკანა მთავარ ემისკობოზისა მიქეუბოდეს და რეკამს განსიონ ტაკევი ჭადავისა კვლითა დიდიქვრას, და ეოველთა ემისკობოზთა თეთო ყოყა მირიანისა ეტურთოს ვეროვნები სვეტსა ცხოველსა გარემოადგენს და კათოღვე კველესისა გაღობსა ჭადობდენს.

რამის იკურთხოს მეფე და დაუდეს ტახტსა ზედადნობისა-
შისნი ამ წესით დახდნენ.

ძარევენი.

ბრძნოს ქართლის კათალიკოსის და დაუდეს მკვირსა
ტახტსა ზედა მოკიდებით ნატითა და ბღამითა
შემოვიდეს დადის სომხითის მიტროპოლიტი და დაუდეს
ნატითა და ბღამითა.

შემოვიდეს მანყვარელი და დაუდეს ნატითა უბღამითა.
შემოვიდეს ქაშიეელ და დაუდეს უნატითა:

შემოვიდეს ნინოწმინდელი არსიმანდრიტი და დაუდეს,
შემოვიდეს ანზელი არსიმანდრიტი და დაუდეს:

შემოვიდეს წურწყაბელი და დაუდეს:

შემოვიდეს ერუზნელი და დაუდეს:

შემოვიდეს წინწყაროელი და დაუდეს:

შემოვიდეს წილყნელი და დაუდეს.

შემოვიდეს ურზნელი და დაუდეს:

შემოვიდეს სიმთაყნელი და დაუდეს.

აქა მამათ მთავართ:

შემოვიდეს კადმურტელი და დაუდეს.

შემოვიდეს კარელი და დაუდეს:

შემოვიდეს სარჭანელი და დაუდეს:

შემოვიდეს წილყელი და დაუდეს:

შემოვიდეს ტურემ ქალაქელი და დაუდეს

შემოვიდეს დადასნელი და დაუდეს;

მარცხენე.

შემოვიდეს ჭკონდიჯელი და დაჟდეს მარცხენით შეფის ნატიოთა და პალიძითა.

შემოვიდეს მთავარ ეპისკოპოსის და დაჟდეს ნატიოთ უპალიძით:

შემოვიდეს ამა ალავერდელი და დაჟდეს ნატიოთ უპალიძით.

შემოვიდეს კუმურდელი და დაჟდეს:

შემოვიდეს იმსხელი და დაჟდეს:

შემოვიდეს შტებერი და დაჟდეს:

შემოვიდეს წყაროსთაველი და დაჟდეს

შემოვიდეს მანგლელი და დაჟდეს:

შემოვიდეს რუსთველი და დაჟდეს:

შემოვიდეს ყარაღელი და დაჟდეს,

შემოვიდეს მარგული და დაჟდეს,

შემოვიდეს ნიგოზელი და დაჟდეს.

შემოვიდეს პოდნელი და დაჟდეს,

შემოვიდეს ანელი და დაჟდეს,

შემოვიდეს ტბილელი და დაჟდეს.

შემოვიდეს პანელი და დაჟდეს:

შემოვიდეს დმანელი და დაჟდეს,

შემოვიდეს გიშელი და დაჟდეს.

მოდგენ უოველნი მონასტერთა და წინამძღვართა და მათით წესით წინა მისხდნენ ეპისკოპოსთა, სეფესა ჟვარის მტურთველისა, ათაბაგსა, და სხასაღარსა შუ მართებთ ჟდომა: ვინცა ესე დიდისა შეფისა აზნილის ბრძანებული და განაქენი, და სეენ გლახაყის ჰართლის კათოლიკოსის მიქელისიგან დამტკიცებული შეურდეს ჭკონს, და ამა განაქენსა ური ჯწმას, კათოლიკე კველხისიგან განისადოს და ურნებთ მატყვი მიუსადოს, ვითარცა ურნსა და ხეულის გარდამავალსა და რაღცა მატყვი აქენდეს იგიცა მოკმარდვოს:

იმერლები თფილისში.

აქ ხად მოხუცხარ?... რაც დაკარგე და რაც დასტოვე
მის მაგიერა თფილისშია ანა რა ჭკოვე?

...

იმ წახრულ დროში, როცა წვენში ბატონონ-ყმობა ანუ მონება
ჟარ კადევ შეურყეველად სუფიყდა და გლეხები თავად-ანსაურების ს-
კუთრებას შეადგენდნენ, იმერეთში, როგორც სხვაგან, ზოგიერთ
ბატონებს ძრიაელ უყვარდათ ხოლმე თავიანთ ვეშების და მსახურების
ცმა და წყალება მრავალი სხვა და სხვა გვარი საშალებსებით: ხან სე-
ლითა სტემადნენ, ხან ვიხით, ხან . . . ხან ვეკლას იხმარდნენ; ხან
კადე ვეკლა ამხაც არ იყმარებდნენ და, შექდეგ ცემა-ტეებისა, ან სელ
ფესს შეურყევენ, რომ არსად კაჭვეკოდათ, ან სეზე მაყრავდნენ, ან
ბელელში წახომდნენ უჭმელ-უხმელად რამდენიმე ხანს, ხანამ არ შე-
ფიცებდნენ, რომ არსად გავიქცევიით და სხე. ბოლოს თუ ეს საშა-
ლებსებიც არ იყმარებდნენ ურჩი მსახურების დახმამვიდელებად და ჭეუ-
ის სსწავლებლად, მაშინ აიყვანდნენ და მარუტევიით მივიდიდნენ
იმით ვისმე შორებულს და მათ სახლვარსა და სანსოვრებულს სულ
დაამატრონდებოდნენ. ბევრი გლეხსებთაცანი სიკვდილამდის ითმენდნენ
ამგვარ მტარკალობას თავიანთი მატროსებიდგან; მაგრამ ზოგიერთისი

კი მათგანი, უფრო თავმოყვარე და გამხედარი ბიჭები, ვიდრე უმცირესნი მას და აბიტომ ხშირად მოატყუებდნენ თავიანთ სამშობლო-სიყვარულს და გადაკარდებოდნენ, რომ ამგვარად როგორსე დაეღწიათ თავი ბატონების წყალებისაგან. მაგრამ თავით იმერეთშივე კი მხელად შეკლ-
 ოთ იმათ სიღმე დახურულად ქეოფნა და ცხოვრება, რადგანაც მთა-
 უსაქმო ბატონები მშინვე შეუდგებოდნენ იმათ ვითხვანა და ძე-
 მსას და, თუ იმოყნიდნენ, ძრვიელ ძვირად დაუხკამდნენ იმათ თავისუ-
 ფლობის მოყვარეობას. ამხვარდა იმერეთში გაქცეულ და გადაკარდა-
 ნილ გლეხს მხელად ვინმე დაიჭურდა და მისცემდა ბინას, რადგანაც
 ამხთვიან იგინა მხსუნის მგებელი შაიშნებოდნენ წინამე დამალულა
 გლეხის ბატონიხთ. ამ მიხუნებისგამო დიდი ხნით რაც სოჯიერთში,
 უფრო გამხედარმა იმერელმა ბიჭებმა იწყეს თფილისის გუბერნიამი
 გადმოკარდნა თავის დასამალავად თავიანთი მტარვლი ბატონებისაგან.

შირველად რასაკვირველია ადვილი გასამედავი საქმე არ იყო
 მათთვის თავიანთ მშობლებისა და სამშობლო ქუთისის მიტოება და
 ასე შორს და მათთვის უფროსად ადვილს გადმოკარდნა მაგრამ
 იმათ მავიერთთ ამ შემთხვევაში ამხსენებდათ ის იმედი, რომ რა კი
 ისინი კორტოსს (ღანის მთას) გადმოსცილდებოდნენ, შეკლ-
 ოთ უშიშრად ცხოვრება. ეს მიტომ, რომ თითქმის ამ უკანასკნელ დრო-
 მდინ იმერლებს გასაკვირო წარმოადგენს ქონდათ თფილისზე და სო-
 სოჯადოთ თფილისის გუბერნიასზე, და ამიტომ ისინი იმათ, ვინც კი
 ასეთ გადმოკარდებოდა დაკარგულს ეკისოდნენ და მდევარი ასე მკე-
 ბელი ძვირად გამოუდგებოდა ხოლმე უკან.)

გადმოკარდნილი იმერელი ბიჭები თფილისში და თფილისის
 გუბერნიამი ხცხოვრებდნენ შირველად ავად იყო თუ კარგათ რამდენი-
 მე წლის განმავლობაში მოჯამავირებად, ხანამ თავიანთ შწკალებლების
 ხიკვდილს არ შაიტოებდნენ და ის დროთა ვითარებასა არ გაუჭრო-
 ბდათ იმათ გულში ვაჟრს. ბევრჯელ ისე მოსდებოდა სიღმე, რომ,

როცა გადაკარდნილი კაცის მობრუნებაზე და სიცოცხლეზე უფრო მძიმს დაკარგვადნენ მისი მშობლები და ბატონებიც, ის მოულოდნელად, ათის ანუ თუთსმეტა წლის უკან, დაბრუნდებოდა თავის სახლში, რასაკერაველია ბევრ საირად გამოცვლილი. რაღა თქმა უნდა, რომ იმს უკვლანი მისი სათესლები და მხნობლები სისარულად და გავიარკებით მიგებებოდნენ და გამოკითხავდნენ უკვლადგან. ისიც ცხადია, როგორც კვლავ გაუნათლებელი კაცი, ფანტატივერად და გადიდებით უნებობდა თავიანთ სათესლებს და ხანობებს თავის მოგსაურობაზე, უოფნაზე და შემთხვევებზე თფილისის გუბერნიამში, აქაურ მცხოვრებლებზე, მათ ზნეზე და სკულებებზე, და ამგვარად დიდი გაკლენც ჭქონდა მსმენელებზე. ამას რომ ისიც დაუზტოთ, თუ როგორი წინმული, დათრადებული და ერთი ხიტყვით გამოჩეობილი ბრუნდებოდნენ ისინი უკან—იმერეთში, მაშინ როდესაც აქედგან თითქმის ტიტლები გადმოკარდებოდნენ ხოლმე, მაშინ ცხადია წარმოვიდგინოთ იმას თუ რაკვარ შთაბეჭდილებას მოახდენდნენ იგინი თავიანთ საცნობებზე და სამეტურ მათზე, რომლებსაც კქნებოდით გულში დაბადებული სურვილი თავიანთ ბატონების ხელიდგან დაღწევისა და გადაკარდნისა. და მართლაც განსხეუტრებით ამგვარი სურვილის მქონე ასადგანდა ბატონი უმეკობრდებოდნენ თფილისიდგან დაბრუნებულებს, დაწვრილებით გამოკითხავდნენ უკვლადგან, ბევრჯელ თავიანთ წადილსაც განდობდნენ ხოლმე და, როცა ამგვარად ანმაც კარგა შეიტუობდნენ და დასულებდნენ, გამოამარებოდნენ. ბევრჯელ ესეც მოსდებოდა, რომ როცა ჭლადქიდგან წამოსრულ გლეხს ბატონი ჟწროობას დაუწყებდა, ის ხელახლაც გამოსწკდა თფილისისაკენ და თან მრავალი ასადგანდა გლეხების შეილებიც გამოკვებოდნენ იმას.

კერ-კერობით მარტო გლეხების შეილები იულტოდნენ იმერეთიდგან თფილისისაკენ, რადგანაც კარამოკეს იმთ უფრო იძულებულ

ქოფდათ ამ შემოსევებში. მაგრამ დროების განმავლობაში, როგორც
 თავად — აზნაურების შეილებსაც შეპარათ გულში აქეთ — წამოსკდის
 სურვილი. ზარკელად, კვანუბ, იმათუდაც იმის იმოქმედა, რომ, რო-
 გორც ზევით ვსთქვით, თფილისიდან იმერეთში დაბრუნებულა ბიჭუ-
 ზა ურეტისად ისე გამოპრანჭული და ხანდისხან იფელანისგან წამოდიო-
 დნენ, რომ მათი ბატონების შეილება სიძურით უურებდნენ იმათ,
 ბერძულ ყადაგ უმეკობრდებოდნენ და თვითონაც ხდომილობდნენ
 თფილისისაკენ წამოსვლას ბუნდოურების სიძურად. მაგრამ რადგანაც
 მშობლები ცხდია თანხისა არ გაუხდებოდნენ, ამიტომ თითქმის ისი-
 ნაც იმკვარდევ იბრუნდნენ, როგორც მათი გლეხების შეილება; გა-
 რსკვა მხოლოდ იმაში იყო, რომ ზარკელები ხშირად მოპარავდნენ
 თავიანთ მშობლებს ცხენსა და უნაკვრს და ისე წამოვიდონენ ხოლმე,
 ამგვარათ ვახსნია დაიწყო იმერული ახალგაზრდების გადმოხელა თფი-
 ლისის გუბერნიისა, რომლების რიცხვი თან და თან პატულობდა და
 ესდა ამ უკანასკნელ დროში სიმეტურ ხაკვარლად განმრავლდა. ესდა
 თქვენ თფილისში თითქმის ისეთ მოსახლე ყავს კერ ხსხვთ, რომე-
 ლხაც ვი მოხამსხურება ჭყავთ, რომლის თყანში ერთი და ორი ახა-
 ლგაზდა იმერული არ მხასურებდეს; ხოლო ამგვარ ხახლებში ვი, რო-
 გორც ხახტუშროები, ტრაქტირები და სხვა ამგვარები არიან, ათო-
 ბითა და თგობითაც იმოვით ხოლმე. ამით შორის შეგძლიათ შესვდეთ
 თქვენ, როგორც გლეხების შეილებს, ისე თავად-აზნაურების შეილე-
 ბსაც.

II.

რა უნდა იყოხამის მიზეზი, რომ ამ უკანასკნელ დროში, განსაკუ-
 თრებით მას აქეთ, რაც წყნში ბატონ-უმობა გათავდა, ამდენი სული
 ახალგაზდა იმერული სტოპენ იმ ადგილებს, სიდაც მობილან და
 აღწრდილან მატროსიდან და თელტეკან თფილისისაკენ ბუნდოურების
 სიძურად? ამის მიზეზი რახაკვარულია ბერძნობა, მაგრამ უმთა-

კრესნა, ზემას თქირით, უნდა იყვნენ შემდეგნი:

თარგმანი

იმერეთში, როგორც ვიცი, უმთავრეს და თითქმის განსაკუთრებული საქმეს მცხოვრებლებისსა შეადგენს მიწის მუშაობა, რომელსაც საზოგადოთ და განსაკუთრებით იმერეთში ბევრი და მძიმე შრომა უნდა. იმერეთში ნიადაგი, თემცა ურიგო არ არის, მაგრამ თუ რიგიანად არ შეიმუშავა ცანძა იხე არაფერს არ მოსცემს ის. ამას თანავე რადგანაც იმერლებმა, თავიანთ უმეცრების გამო, რიგიანად შეშუშუკეს და მოკლეს მიწისა არ იციან, ამიტომ იგინი იმულებული არიან სუთი ახუ ათი დღის მიწის ნაცვლად ოცი და ოცდაათი დღის მიწა შაიმუშაონ თავიანთ თავის ხარხინად. ამითინ მუშაობაც უდიდდესთ, რადგანაც ცხადია უმეცრო ბევრი ადგილის შეშუშუკვას უფრო ბევრი შრომა და მოკლაც უნდა. ამას გარდა იმერეთში ისეთ მცენერებს ხოესვენ და მოქუვათ სარხოდ, რომლებიც ძრიულ ძველი მოსაუღელი არიან. მაგ. ხიმიდსა და ღომს, რომლებიც შეადგენენ უმთავრეს იმერლების სარხობ ბევრათ უფრო მომეტებული შეშუშუკვა და მოკლაც უნდესთ, ვიდრე სხვა სკარბლეულ მცენარებს. აი ერთი სიტყვით რადგანი შრომა და მუშაობა უნდესთ იმერეთში უახეს: იმერლები ვერ გამოაწევენ ხოლმე სოესეს, მერმე გაჩესენ და მოაწმენდენ, შემდეგ შემოაყავებს მცარი ღობით ახუ ხსტით. მერმე უნდა მოსწან ორჯინს და დათესონ; როცა მცხარე ამოვა და ცოტა წამოიზრდეს, მამის მის ზარველ მოთოსნას შეუდგებათ, რომელსაც გამრგვლას ეძახიან. ცოტა ხნს იქით ვიდე ხელმეორეთ უნდა გამოთოსნონ ახუ, როგორც იქ ეძახიან ხოლმე, უნდა გაამოროდონ. ბევრჯინ შესამეთაც ვათოსნონ ხოლმე და ამას ვაოშვას უწოდებენ. უახსსხელ ვადეკ, რომ მცხეხული მცენარეები არ დაწიფდენ და თხელი არ წაყარონ სოესეში, ხელით მოთოსნიან ხოლმე იმთ და ვადეურნიან— ამას იმერეთში უახის გაწმენდას ეძახიან. ამით გარდა, როცა უახა შემაკა იხინი სოეოფის, მოაწეას განმობას, შესახეს და ხელის მოჭრის

შეუდგებიან რომლებიც ზგრეთვე დიდ შრომას ითხოვენ. მუშაკისაგან. მას იხივ უნდა დაუმატოთ, რომ ზგრველ ამდენი შრომა-დასაძინებ-ლახი იმერულ მიწის მუშებს უქმედ და უსაყოფოდ ჩაუვლისთ ხოლმე იქაური. ქაერის გადასკიდე. იმერეთში სარწყვი მიწები არ არიან და არც ჩვეულებათა აქესთ იმერლებს უსნების მოწყვეა. რაც უნდა გულოთ იგებს იმერლები უსსს არ, ანუ უკეთა ესთქათ, — კერ მოწყვენი იხინი მარად ცხს შეტყერინს და თუ მოვიდა თუ — თაერის დროზე წვიმა კარგი, თუარადა გასმების და გაფუტდების ხოლმე უსნები გვა-ღვიხვან. მაგრამ ეს კიდე არაფელი: იმერეთში ქრის საფხულ და შემოდგომასზე ერთ ხაირი აღმოსავლეთის ქარი, რომელსაც იქ აზენა ქარსთ ეძახიან. ეს ქარი ზგრველ იმ დროს ამოვარდება, როცა უსნები ხამწიფეს დაინუბეს და, რადგანაც ის ძრეული და თბილია, სრულებით ბოლოს უღებს იმათ და ამ გვარად ამშუვს მცხოვრებლებს. ამიტომ ამ ქარის ისე ემსიათ იმერულ მუშებს, როგორც თუ დამცემა და ამელები მტრების. ეს მკნებელი და დამქცველი ქარი იმერეთში თან-და თან უფრო სძირდება, ძრეულდება, რადგანაც იმერეთის მცხოვრებ-ლები, უმცრებისა გამო ტყვეს არ ზოგვენ და ადგილებს ამინდვრებს, და ხსოწარკეთილებსთაგდებს აჭურ მიწის მუშა სელსს. ეს მიწეზე-ბი თითქმის ხკმათა, რომ გული აუფროს იმერლებს მიწის კეთესზე და შემუშაკებსზე და სხვა რამ ამქსინოს თაერის სარმქლად; მაგრამ ამ მიწეზეს გარდა სხვა მიწეზეებც აქეს იმ სამწესართა და სტი-რად მოელენს ჩვენ ცხოვრებაში, რომ ამდენი იმერული ახალგაზდე-ბის ძალა აღუშება ტყუილად უბრადლოდ თაერისში.

იმერლები, როგორც გაუნათლებული სელსი ცუდით უტყერინს შრომას. იმათი ტყუილი ფიქრით ვითომც ზოგერთი შრომა ამცი-რებს ყცის ღირსებას და ამიტომ ამკვარ შრომას ვითომც უკვლა უნდა კრიდებოდეს, ვახიც კი მუძლია. ასთუ უტყერიდნენ და ესლაც უტყერინს იგინი მც. მიწის მუშობას. ხსნამ მახობა გადაკარდებოდა

ჩვენში, მინამ იმერეთში მიწის მუშეობა თითქმის სულ შედგება სარაინის ხალხი—გლეხები იყენებენ ისინი მუშაობდნენ მიწის (ქვემო) უკეთეს ხარისხ თავანთ თავისთვის და თავანთ ბატონების—თავად—აზნაურებისთვის. ეს უკანასკნელები კი ხადრობაში, სტუმრობაში და სხვაგვართ ხსკადხსკა კვარ უქმ და მხეხუელ ქაიყებში ლეკდნენ თავანთ სიგოცნება და ძიღახ. იმათგან ძნელათ ხსხკდით უწინ იხეთებს, რომლებიც მიწის მუშაობას კადრულობდნენ: არათუ უშიანი მებატონები, უემონიც კი უკადრისობდნენ ამ საქმეს და ნაცვლად თავისი ქირაობდნენ მოჯამცირებს, თვითონ კი ვისმე შეკლებულ თავადს კახლებოდნენ და დაზდეკდნენ უკან ცსკრებით. მაგრამ ეს კიდევ არათუელი: იმერეთში უვეღანი არც გლეხები კადრულობდნენ მიწის მუშაობას. იმერეთის მებატონებში ძრიელ ბეკრს ჭყავდა ესრედ წოდებულნი, ამატია ყმები, რომლებიც მიწის მუშაობას შინც არ იყადრებდნენ, არც უნდა მოხლოდით. იმათ მართებულობას ან მყინიობა შეადგენდა, ან წყვარ-მეკებრების მოვლა, ან საპრობა, ან ფარეშობა და ან სხვა რამ ამგვარი.

ამგვარი შესხედულობის გამო იმერელ კაცს ხსოვადით და განსხკუთრებით თავად-აზნაურის შეიღებს სძინხლად ეთაიიღებთ მიწის მუშაობა და უოკელ ღონის ძიებსაც ხმარობენ ისინი დააღწიონ როგორმე თავი ამგვარ, შათი ფიქრით, კაცის ღირსების დამძღინებელ შრომას, აი კიდევ ერთი უმთავვესი მიზეზი მისი, რომ იმერელი ახადგაზდა ემჩიილები ასე გულხმოდგინეთ მოეშურებინ თფილისისაკენ. ამ მიზეზებს შეიღება ეს მოსაზრებაც დაუბტოთ კიდევ, რომ იმერლები ხსოვადით ხუსტი და ხსო აკებულებსინი არან და ამიტომ იმათ იხეთი მძიმე საქმე, როგორიც მიწის მუშაობა, ძრიელ კხნელებათ.

ხოკიერთები ფიქრობენ კიდევ ვითომც იმერლები შარმატები იყვნენ, შრომა და კარვა ესარმშოდეთ და ამიტომ ტოკობდნენ თავი-

ანთ ხამშობლო ადგილებს, მაგრამ ეს ქაზრები გგონებ ცუდად უნდა იყოს. ჩემის ფიქრით არას ადგილს დედამიწის ზურგზე მაქუ შეტ პრომის არ ხწკს საბალო მიწის მუშაჯი, რადგანაც იმერეთში, რომ მასთან ცოდნაცქონდესით. რო ამას ადვილათგიაგებს მკითხველი ჩემ მიერ ზემოთ მოყვანილ უნის მოკლდის ზღწერისაგან იმერეთში. რომ იმერ-ლები ზარმაცები არ არიან ამას თვით ის იმერლებიც გვიმტყიცებენ, რომლებიც თფილისში ხამოსუდან ბედნიერების სიძუქსელად. მაგრამ ბედნიერების საცვლად უოკვლ სიარ წყალებსა და დამდაბლებას ითძუ-ხენ ხოლმე.

შესაძლებელი იყო ეფიქრა კაცს, რომ როცა ჩვენში მონობა მო-ისმობოდა და გლეხები ბატონების მტარჯალობისაგან განთავისუფლ-დებოდნენ, მასინ მოიკლებდა იმერლების რიცხვი თფილისში და შეწ-უდებოდა იმითი აქეთ ღტოლეილება, მაგრამ, ხამწუსროდ, ჩვენ ხელ წინააღმდეგს ვსედავთ. როცა თფილისისკენ ღტოლეს დაჩკუელმა იმერელმა ახალგაზდა გლეხმა ბიჭებმა თავისუფლება მიიღეს, მის საცვ-ლად, რომ თავიანთ მშობლების ხანღში დამდგარიყვნენ, რადგანაც აღარავინ აწესებდათ, ემშრომათ და ოყასობაზს მოკვლოთ ხელი, იმით ისარკებლეს ამ თავისუფლებით, დაუბრკოლეულად იღებენ ბილეთებს მამასხლანებისაგან და შეწვევტლად მოდიან თ. ქადაქში, სადაც იმით, თავიანთ ფიქრით, თითქო დიდი ბედნიერება ელოდესთ, რაც თავად — აზნაურების შეიღების თფილისისკენ ღტოლეილების განმარებას შეეხება, ეს აი რითინ აისხნება: გლეხების განთავისუფლების შემდეგ ჩვენში თავად — აზნაურების ცხოვრების ზარობები სრულებით შეიცვალენ. იხინი იყვნენ დაჩკუელნი, როგორც ზევით მოვისხნიათ, მუქთად ცოცვ-რებსა და ჭიფებს თავიანთ ყმების საღაწით და ამიტომ არა ვითარი პრომისთვის არ ემშადებოდნენ, რადგანაც ფიქრობდნენ, რომ ყოველ-თვის უმშრომელად და უზრუნველად დაჩნებოდნენ. მაგრამ, გლეხების განთავისუფლებისა გამო, მთ ცხოვრებაში ისეთი ცვლილება მოხდა

ერთბაშით, რომ უშრომელად მთი ცხოვრება შეუძლებელია. მაქვს, ამკარმა მოულოდნელმა ცვლილებამ რასაკვირველია ეგვიპტის ხანაგაქმის, როგორც ძველი თაობა, ისე ახალიც. მაგრამ ძველი თავობა, თუძეა პირველად უოვლად შეუძლებელი კვონა მის უეშოდ ცხოვრება და რჩენა, შეურიგდა თავის ბედს და ცხოვრობს, აკათ არის თუ კარგათ, კიდე უშრომელად—იმ უხამართლო შემოსავლისაგან, რომელსაც იღებს ის ვერ იკდე განთავისუფლებული გლეხებისაგან. ასეღმა შთამძებლობამ კი რა უნდა ქმნას? ისინი არას მხრით არ მოუშინებიათ თავიანთ მშობლებს ცხოვრებისათვის, რადგანაც ფიქრობდენ, რომ იმით შეილებიბის ბედი არ შიიგვლებოდა და ისინიც ისე უზრუნველად და უშრომელად იცხოვრებდენ ჭკვეანაზე, როგორც თვითონ ცხოვრობდენ. მიწის მუშაობა და იმითი თავის რჩენა არ იციან და არც კადრულობენ ასეღგაზდა თავად—აზნაურება, რადგანაც იგინი შატარაობიდიამ შინეუულან ხინაზე, ტყუილად უოფნას, ამშარტაუნებს და თვ შოწონებას; სხვა სექმისთეისაც შომშადებული არ არიან, როგორც ეხოქვით. ამკარ მდგომარეობაში იგინი აჯობინებენ თავიანთ ხამშობლო ადგილების შიტოებას, თფილისის გუბერნიაში კადმოსლეკას, სდაც თავიანთი ხათეხაგებისა და ხანგნობების თვადი არ ხედავთ იმით, და აქ სექმის ძენასა და შრომას.

ხვეს ცხადათ დავინასავდით იმახ, თუ რა ხეშინლათ შოიბიტა ამ უკანახკენელ დროში იმერული ახალგაზდების რიცხვმა თფილისში და თბილისის გუბერნიაში, რომ გეჭონდეს იმაზე სტატისტიკური ცნობა, მაგრამ, ხამწესაროდ ვერ ამ გვარი არაფელი გვაქვს. მე ბერი კვცადე შემეტერო როგორმე თბილისში შეოფი იმერლების რიცხვი შიინც, მაგრამ ამის შეტუობაც შეუძლებელი აღმოხნდა, რადგანაც აკურ ქალაქას ხამართველოში ვერ ვიბოვე იმათზე ვერა ვითარი ცნობა. სექმის მცოდნეებმა კი, რომლებსაც მე შოეშართე ამ სექმისთეის, თუძეც საბუთიანი ცნობა ვერ შომეცხ, მაგრამ სიტყვით

გი მარტოვნებდნენ, რომ ვითომც მარტო იმერელი მოხმამსურე ბა-
 ჭყბის რაცხვი თუილისში უნდა აღიორდეს ოცდახუთი კოტს-სულაძის-
 წყნ რამ ამ რაცხვის სახეყარი მავილით მარტო სიმართლედ და
 ზედ იმ იმერლების რაცხვიც დაუმატოთ, რომლებიც თუილისში მუ-
 კურტყეებით და თუილის გარეთ, განსაკუთრებით კახეთში, მუხადელებად
 და მოხმამსურებად არიან თუილისის გუბერნიის თავადეთთან, მშინადვილით
 შეკვიდილია წარმოვიდგინოთ იმ იმერლების სიმრავლე, რომლებიც
 მუტოკებათ თავიანთი ქვეყანა და წამოხუღან თუილისის გუბერ-
 ნიაში.

ამ მუხადელები ვინაღაც მოკლადნებოდაც მრავლობს თითოე-
 ლი დასახლებულნი ეს ვინაში იგი აღიორდუენან მის იდენ მარტოც
 მუხადელებად მოთვლით ვინაგან III იმერელ მუხადელები დასახლებულნი

იქნდა გუბერნიით რა მდგომარეობაში არიან თუილისში აქ კადმ-
 ოსრული იმერლება.

ახლგაზდა იმერლები, როცა ჩამოდიან თუილისში, რადგანაც
 არაფერი სხვა ხაქმისთვის მოძრაადებული არ არიან, განსაკუთრებით მო-
 ხმამსურებად დგებიან აჭურ მცხოვრებლებთან, რომლებიც ძირულ უხი-
 ნიდიხით ხარკებლობენ მათი შრომით. როცა მ. გ. ბ. ტარა
 იმერელი ბიჭები ბირველად ჩამოვიენ თუილისში რახაკვირველია
 ხამები არიან, არც თვითონ გაკლებით არაფელი აჭური და არც სხვა
 ბიტრონი ვინმე ვუთ, რომ რვიანი ბინა უშინოს და დაიყნოს. ამი-
 ტომ იგინი, ჩამოვიენ თუ არა, დაიწყებენ ქვზა-ქვზა ხიარულს იმ იმე-
 დით, რომ ვინმე მადლიანი შესკდეს და დაიყნოს იგინი, აჭური ვა-
 ჭარი სომხები ერთი შესუდვითვე იგნობენ ამგვარ ხამ ბიჭებს და
 ხახარულით აიყვანენ, რადგანაც გამოცდილებით იგინს, რომ ორ ასუ
 ხამ წელს თითქმის ხულ მუქთად იმხმსურებენ. ხახკენ თუ არა ეხით
 ბიჭებს, ისინი გამოვილამარკებან იმით და დაუწყებენ რწმუნებას, რომ
 მით ვერ არ ვითარო ხამსმსური არ შეუძლიათ და მარტო მუხად-

ღესდ აქნების იგინა მით ოჯახში; შეპირდებიან, განმეფოვნებულნი,
 და ტანდა—ფებს ნაცატკეთო და, როცა გამოიფედებიან, უმძღობისაგ
 მოგვებით. რადგან სსვა გზა არ აქეთ ახალ სამოსულ იმერლებს და
 გულზე შიმშილით ეწეით, ისინი თანახმა ქსდებიან და უდგებიან უკმაგი-
 როდ თავიანთი მომტყუბლებს ორა ანუ ხამი წლის კადით და კმა-
 სურების იმით. ვინ იგის რამდენ წვალესს და წესა ტყუას გამოიფ-
 ლის სწყალი მატარა იმერული ამ კადის გახელამდის თაჟისი აღის
 და მისი ცოდმუილის ხელში, სოლო სამხეიროდ ის მიიღებს მითგან
 ერთ გლახა მდის ჩოხას, აღის შეიღის გამონცვალ ძველ წაღებს,
 ქუდს და სსვა ამკარებს, სსვას ვი კერც ნივთიერად და კერც სსეო-
 ბით ის იქ კერას იქნს. როცა ამკარად რამდენიმე წელს დაუოფენ
 იმერული ბიჭები თფილისში და ცოტად ავსა და კარგხა გაიკებენ,
 მაშინ ისინი დაიწყებენ უკმაგირობისა ადგილის ძებნას. მაგრამ აქც
 უნნდესან მით აღებად უმეტესად იგივე ვაჭარა სომხები თავიან-
 თი კმაყობით, როულებიც აქ ხელ სსვა ნაირ ოანს სმარობენ იმით
 მოსტყუებლად. ამ შემთხვევაში იგინა იჭერენ იმერულ მოსამხსურეს
 წლობით და შირდებიან სომითგან ხუთ თუმნამდის, მაგრამ ამასთან
 სამოართამქვენ ისეთი შირობის ქლადდს, რომ თუ იმით რამე
 დაამკეს და ისთ არ კმსახურენ, როგორც რიგია, მაშინ მიუღი
 წლის უკმაგიორზე უნდა ხელი აიღონ. რისკვირკვლად ეს ძირიელ სპ-
 ნელო შირობას, მაგრამ რადგანც უმისოთ ბევრი არეინ დაიჭერს
 იმით ამიტომ ისინიც იძულებულნი არიან თანახმა გახდნენ. რაჟი
 დადგებიან ამკარად მოკმაგიორებად სწყალი თფილისელი იმერული
 ბიჭები, უოველ დონის მიებს სმარობენ, რომ როგორმე ახადმოგონ
 თავიანთი აღებს და უკმაგიორა არ დაეარგონ. ისინი არაფელ შრომას
 არ უყადრახობენ აქ: არც ღაჭიობას, არც მხარულომას (მოვრომას),
 არც შეყინობობას და არც სსვა ბევრ რასმეს. . . . თაჟდა— შირ-
 კვლად აღები თითქო უმყოფილნი არიან იმითი; მაგრამ რაჟი კადის

გასუღის დრო მასდლოვდება, ზოგიერთნი მთვანია განსჯენ დაწვევებს
 შარების ძეხას, უოკელი უბნდლო მიხეზისთვის ღანბლენ და ბეკრ-
 ველ ვადეგ სეკენ თავიანთ მოვამეტირებს ამ აზრით, რომ რო-
 გორმე მოთმინებადგან გამოიყენონ, თავიდგან მოიშორონ იგინი და
 ქიანა შიანჩინონ. უკანსხეულეა ძრთელ კარგა გრძნობენ თავიანთ
 დამცირებას და ხამკელ მდგომარეობას, მაგრამ შეტი გზა არ არის
 უკელაფერი უნდა მოთმინონ, რომ მთელი წლის ხამსახურმა და შრო-
 მამ უქმად არ ჩაუაროსთ. ამგვარად ის იმერლები, რომლებიც თავიანთ
 ხამშობლო ადვილს ისეთი ამშარტაკანი და თავმოძრონე არიან,
 რომ იძერს არ დაიყენეს ხოლმე, როგორც იტყვიან ამგვარ შარებ-
 ზე იმერეთში, თფილისში უოკელ ხირ შრომისა და დამცირებას იტა-
 ხენ. მე თვითონ ვიყავი მოწამე თუ როგორ ერთ ახალგაზდა იმერელს,
 ისიც კარგი კვარის შვილს, ხამკელ სეკმა თავის ხელით
 ერთმა ხომლის ვაჭრის დედაკაცმა ერთი კვირის განმავლობაში, ღან-
 ძელა გინებას ხომ რიცხვიც არ ქონდა; მაგრამ ის ხაყალი იმერე-
 ლი უკელა ამებს ითმენდა და კვრც შორდებოდა თავის აღას ვადის
 გახვლამდის. მაგრამ მამინაც, როცა ამგვარი ბირუტყული მოთმინე-
 ბით გათავებენ იმერელი მოსამსახურე ბიჭები თავიანთ ვადას, სეკვობ
 რომ რამე გამოიტანონ იმათ თავიანთ ადებიდგან, ამიტომ
 რომ, რადგანაც იგინი ღანლეთია, გინებით და გემა-ტყეპით ვერან
 გახდებიან, მამინ სხვა საშვალებას მოიხმარებენ ხოლმე: მოუკვებიან და
 ერთს ორად ანგარიშებენ უკელაფერს, რაც კი რამ არ კატხიანთ
 და არ წახდენიანთ ოჯახში მთელი წლის განმავლობაში და უკელას
 თავიანთი მოსამსახურეებს გამოურინებენ ხოლმე ვამეტირადგან, ისთ
 რომ ბეკრველ ოთხი და ხუთი თუშის ხადვლად ხუთ მახოსაც ვერ
 გამოიტანენ თავიანთ ადებიდგან. ბი ამ კვარია ახალგაზდა იმერლების
 მდგომარეობა თფილისში. იწება ბეკრმა არც კი დაიჯროს ეს ან-
 ბავი, მაგრამ ამ სიტყვების დაწერი თვით უოთუიდა შრავალი ზემოთ
 აღწერილი ფაგტების მსგავსი მაგალითების მოწამე.

ესლა ჩვენ რომ ვკვლას ესენი მხედველობაში კაქანისთან და შე-
 ვადროთ ესლანდელი მდგომარეობა ზოგიერთი იმერლების თფი-
 ლისში უწინდელ მთ მდგომარეობას, ცხადთ დავინახეთ, რომ ამით
 ესლანდელი მდგომარეობა ბევრთ აღარ განიარსება იმ მდგომარეობა-
 დგან, რომელშიაც იმყოფებოდნენ სპარსეთის იმერლება უწინდელ
 დროებაში.

ვისაც კარგათ ესმის რაგვარი ურთიერთობა არსებობს სპარსეთთან
 შვირბეგებისა და ქირაჯების შორის, იმას რასაკვირველია უცხოედ და
 შეუძლებელად არ ეჩვენება ჩვენი ნათქვამი იმერული ბიჭების ესლანდელ
 მდგომარეობაზე თფილისში.

ჩვენ ბქ შევადარეთ თფილისში მყოფი იმერული კლესის შეიდე-
 ბის სამწინდრო ესლანდელი მდგომარეობა უწინდელ მთ მდგომარე-
 იობას; მაგრამ სამწესართ და საკვირველიც კიდე უფრო ის არის, რომ
 სრულიად ამგვარივე მდგომარეობაში იმყოფებან თფილისში ესლა
 მრავალი იმერეთის თავად-აზნაურების შეილება, რომლებიც თავიანთ
 მშობლების სხლში არაფელის გაცეთებს არ ცადრულობენ. ცხადთ,
 რომ თუ იმნაირად, როგორც ივინი თფილისში ირჯებას და შრო-
 მობენ, თავიანთ სხლში ეშრომით, ბევრად უფრო ბედნიერები იქნე-
 ბოდნენ, ვიდრე ესლა არიან თფილისში.

ამ უკანასკნელ დრომდინ, სხამ იმერული ასალგაზდა ბიჭების
 რიცხვი ასე ძირიელ არ მოიძიტება თფილისში, იმით არ უძილდე-
 ბოდით ადგილის შოვნა და ხვით იყო თუ კარგად თავის თავს მინც
 ინსუენენ და იცვამდნენ. მაგრამ ესლა კი, სიმრავლისა გამო, ბევრი
 მათგანი რსებთან უადვილოდ, არათუ თვეობით, არამედ წლობითაც,
 ემისკამო, მოგებისა და შოვნის სცვლად, მრავალი მათგანი იმულებუ-
 ლა არიან აღონ თავიანთ სცნობა შედუწებებისა და შემურებისაგან
 ნისიად სპარსეთ, რადგანაც სხვა სხისარი ცხოვრებისა აღარ აქვით და
 ამგვარად კარდებან ვალებში. რადენი უადვილო ასალგაზდა იმერლები
 დაქეტების თფილისში იმას ადვილად შეიძინებდა ის, ვისაც უდევნებთ

თქვამს: თუ იმითი იმ ადგილებზე, სადაც იგინი იყრიბოდა... ამ
 აზრით, რომ იქნება ვინმე მხურვალე გამოჩნდეს და დაიჭროს სტინი;
 ამგვარი მდგომარეობის შემდეგი ცხადია წესობითა და ფიზიკურა
 მართაც. სხვაგვართაც რომ ესთქათ ის მოსამსახურე იმურლები,
 რომლებსაც ზენ კლამარეობით პრაქტ წამსდარნი და დაცემულნი
 არიან, როგორც გონებით, ისრე წესობით. როცა იგინი იმურეთიდან
 სიმოდან თფილისში ზირველად სხვაიმთხროს იმთი ხსკა ისეთი ცო-
 ცხადი, გამოქვეყნელი და უმანკო ხსკ აქვით იმთ; მცრამ რაი
 რევენიმე სანს დქეოვეს თფილისში, სულ სხვაფერების იგინი. ეს
 რასევერველად დამოციდებულად იმ მდგომარეობაზე, რომელშიაც იგინი
 იმყოფებან. რადგანაც იმთ ზოგიერთნი ალესა უხამართლოდ ეპრო-
 ბან, ისინიც ალეს არ ზოგვენ. ამგვარი ურთიერთობისა გამო მით
 შორის, უკანსენლები დასველან ქურდობას და ისე გავერველებულა
 და განსიერებულაქს გუდისკველებს მათ შორის, რომ ძელად მი-
 ძელსა მათ რამე იყიდონ თავის აღის ოჯახში ისე, რომ ცოტას მანც
 არ სამორჩენ. ერთი ეს მიზეზიც არის, რომ იმურელი მოსამსახურე
 თფილისში სულ თანდათან კარგვენ რწმუნებასა და ადგილის
 შოვნა უძნელდებთ. **[**თავისთ ალესის ოჯახში იგინი დილიდგან და-
 წყებული ხდილობამდის, სანამ მითი ალესა არ მოსიკენებენ,
 სულ ჟათეში არიან; როცა საჩქეს მორჩებან, მაშინ გამოვლენ ქუჩე-
 ბზე ან ბღში, მაურთან თავს რამდენიმე ერთად და სადამომდის და-
 წლანდარობისა და მსხარობის შეტს არაფერს არ აკეთებენ. სადამოთი
 ისევე თავისთ ალესის სასღში დაბრუნებისა და მით ხამსხურს შე-
 დგებან. ამგვარად მიმდინარეობს ეოველ დღეს მითი სიგოცხლე. სწუ-
 ლისა და კეთილ შექნისათვის არც ერთი მათგანი არც თვითონ არ
 შრუნეს და არც გარემოებისა ამღვეს ნებას რომ იზრუნონ. —

ამას გარდა ბევრი მათგანი, რომელსაც ეო ცოტა რამ მოსიკენება
 აქვით, ეჩვევიან ჭლადის თამაშობას, ღვინის ხმის და მრავალ სხვა

მკნებულ და კაცის გამკაცრულ სექციებს, აქედან ზოგნი მთავანი, ისეთ
ჭირსა და ხეხს გადატყდებთან ხოლმე, რომელიც სამდღესმანათ
ღებს იმათ ბოლოს. აუღმყოფობის დროს ესენა, რაგორც უმეტარი
შირები, თავიბღღეში არ მიმართევენ ნამდვილ ექიმებს და არც სამო-
ქალაქო საკადმუოფიოში (ღაზარეთში) შიდახს. ექიმების სცვლად ისინი
პეკრ დედაკაცებთან შიდახს, რომლებიც იმათ ექიმებდ შიანსითა და
შიამსიხხლად უიღუღოკეს მთავან, პეკრველ უფრო მკნებულ, ვადრე ში-
რკებულ, წამლს. ერთმა ქალაქის პეპრმა დედაკაცმა ერთ ხსწულ აკად-
მუოფ იმერელს ორ სტაქან რადც ღვიხოში გაღესილ წამლში ხეთ-
მეტი შინეთი გა ღახთეკა და ამასთან სინამ ფული არ გამორჩოკა,
მინამ გაღესილი წამლის დაღვეის ხეხა არ შიდა. ეს დედაკაცი არწ-
მუნებდა თურმე იმ უმეტარ იმერელს, რომ ღვიხოში შირკალიტი
არის გაღესილიო. აღმათ იმსხც დაიკურა, რომ თუმან ხსკვერნი
მისცა ორ სტაქან მღვრიე ღვიხოში, შიშინ როღესც ღვიხო წამ-
ღახთოკის თვიითონ მახ შოატანათ თურმე იმ დედაკაცმა, შიგრამ ოარი
სტაქანი ვა არა,—ხამა თეხვი კარვი წითელი ღვიხო. ღაზარეთში
წოლას აკადმუოფი იმერლები თფილისში პხელ და სოტოი სარდა-
ღებში წოლას აკობინებენ, თავიანთ სანსობებთან და ეკელა იმ
მიხეხებთან გამო იხოცებთან უახგარამოდ.

რასკვირველია პეკრი ზემოთ აღწერილ მდგომარეობაში შიოფი
იმერლებთანაი ამჟობინებენ ესღა თავიანთ თეხსში უოფენასა და
შრომას, და, ვან იცის, იქნება დაბრუნებაც პეკრს ხურდეთ, შიგრამ
რადკანაც იმათ ერთსელ დაუტოკებათ თავიანთი სხლკარი და პეღნიე-
რების სიძესელად წამოხუღან თფილისში, რცხეხიათ ტიტულად
და უხაშულოდ სხლში წახელა. ამიტომ იგინი ისეც თფილისში
სიგვ რ მდგომარეობასა და სიკვდილსც აკობინებენ, ვადრე შინ
ჭირიოდ დაბრუნებას, ამ გვარად იღუშებთან თფილისში შირკალი
იმერელი ახალგაზდები!

ეს სამწესარო მოელენა არის და უაზრებელია ძრვიელ ცუდი შედეგები კმა-
ბა, თუ დროთი არაფელი ეშველა ამ საქმეს. მაგრამ არა უნდა ცუდობა
ლობ?

IV

იხე ბეკრი არიან, როგორც ზვეთის ესთქივთ, თფილისში იმე-
რელი ბიჭები, რომ მათ ადვილად შექდლოთ გაემართათ საკუთარი
მოსამსახურების კანტორა, სიდაც მიმართავენ მოსამსახურების მიუ-
ხელები და ადვილის მიქნელი მოსამსახურებიც. კანტორა იქნებოდა
აქ შეამდგომლად და საქმის გარიგებისთვის, მიხდა სასარგებლოდ,
შექდლოთ პირველებსა და მეორეებსაც გადაეხდათ რამოდენიმე. ამ-
გარი შემოსავლით დაემყოფილდებოდა კანტორის განმართავი ხარჯი.
ზენ დარწმუნებული ვართ, რომ მის სიგვლად, რომ ესეა ვიდაც
ოხკრი დალაღები ახთეებისკენ ორთავ პირებს — მოსამსახურის მიუ-
ხელებსაც და მოსამსახურებსაც, თითო და ოროლ მხეთს, ისინი
ამ ფულს მოსამსახურების საზოგადოების კანტორაში უფრო სი-
ხარულით მიხეცდნენ, რადგინაც ევოდიებოდათ, რომ კანტორა
მოსამსახურების მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად იქნებოდა
დაფუძნებული. მართალია ესეც არის თფილისში მოსამსახურები.
კანტორა, მაგრამ ამის სულ სხვა ხიბი დალაღური ხასიათი აქვს.

მოსამსახურების კანტორას შექდლო დაედო წესად, რომ ყველა მოსამს-
ხურებს, ვინცა მის წევრობას იხურებსა შექტანა მისდა სასარგებლოდ
თავისი ვამაგირის მკათედი ნაწილი (თუმანზე ერთი მხეთი.) მინიკრად
კანტორას უნდა ეზრუნა თავისი წევრებისთვის, რომ ისინი უადგილოდ
არ დარწმუნდებიან, რომ ახ იმყოფობის დროს მოურებლად და უ-
მატრობოდ არ მომკვდარიყვნენ და უყანსხენელ რომ კონუბითი და უხე-
ობითი იხე არ დაცმულიყვნენ და წამხდარიყვნენ, როგორც ესეა
ქსდუბანს.

ამგარი წყობადობით, ვინ იცის, აქებს ისე, ვინცა ამგარი
 მოსამსხურების საქმე და ისე უკადვებულყო იმითი ხსენსარი, რამ
 მათ შეძლებოდათ ხსომამსხურთა შეოღების კახსხა თბილისში, რომედ-
 შიდაც აფლიდნენ ახალგაზდა მოსამსხურებთა თვისუფალ დროს,
 ხდიდეს უკან, და იმ დროს, რომელსაც ესდა იტინი უწმინდად ახ-
 ლანდრობაში, მახსრობაში და ქუჩებზე თრეკაში კარგკან, ხეველამი
 მოსამსხურებს. შეოღაში შექმლით ეხსიკლათ იმით, ყიბხიხა და წყ-
 რის გარდა, მხარეულობას და ხევა მოსამსხურების ხელობა ვინც კი ასალ-
 გაზდა ამერლების ხადიხი და დღობევა იცის სწავლისადმი, ის კად-
 უიდად წამოიადგნნ მას, თუ რა ხერხელობითა და ერთუფლებითა ეთ-
 ლადნენ თფილისში შეოფი ამერლები ამკარ შეოღაში და მამხადამე
 რა გავლენა ექნებოდა ამას იმით ვინუბითი და წხელობითი მდგომარ-
 ეობაზე. ეს ივერად გაუკეთესებდა აკრთევე იმით მატყრიალურ
 მდგომარეობასაც. *თფილისში, რომელსაც ვიცით, ძირელ ძეგრი არან რაგიახი და საქმის*
მცოდნე მოსამსხურები, მიტომ თუკი თფილისში, შეოფ ამერელ მოსამ-
სხურებს, თავანთ ვარჯისთან და სამარეველთან, კარგი ხსე და ცოტა
საქმის ცოდნაც ექნებოდათ, მაშინ იმითი დამწკრი მსურველებიც ბევრი
გამოხსნებოდნენ და ქარაც ბევრად მოკმატებოდა იმთა შრომას. ესდა
ამერელი ბიჭები თფილისში მიტომც ვერ მოუღობენ ერთი მხრით
კარგ ადვოლებსა და აღებს, რომ იმთზე ეჭვი აქვთ: ვი თუ ვაგაქო-
რობს და გაბარობს, რადგანც ამკარი ახაგი ძირელ ხშირად ხეებს
ხოდმე ესდა. ხოდთ თუკი კარტორა იქნებოდა იმთგან შემდგა-
რი, მაშინ თვით კარტორას ექნებოდა ზირდაპირ საქმე
მოსამსხურების დამწკრთან და მახეხის მკაბელიც ესე იქუ-
ბთ, თუ მისგან დაეკნებული ბიჭი რასმე ცუდს ხაიფენდა აღობ
ოვანში. ამ შემთხვევაში უმწკველთა რაგიახი დანდობა და წამუნება
ქნებოდათ ამერელ ბიჭებსზე თფილისის მცხოვრებლებს და ხეირიან

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

კამაგირხაც გამოიმეტებდნენ მათთვის ამას გარდა ამგვარად იწოდებოდა
 დიდ შემწეობას აღმოუჩენდა კერძოთა იმ სამ
 ბიჭებს, რომლებიც პირველად ჩამოდიან იმერეთითაც
 და რადგანაც არა გაეგებათ რა და არც ვინმე მატრონი ჭყავთ, იმუ-
 ლეულები არიან, როგორც სუკით ვილამარაკით ამხუე პირველადვე
 შემომსუდარ პირებს დაუდგენენ და ორი ან სამი წელი ცუდით გაატარან
 მას სულში. ამ ასულ ჩამოსრულს მატრონი იმერლებს შექედით მამინ,
 თუ კანტორა ანხუბობდეს, პირდაპირ კანტორაში მიხუდიუენენ, რომელ-
 საც შექედო მიეცა მათთვის დარიცება და ისეთი ადგილები ემოკა,
 სადაც ქარა თუ არა ექნებოდათ პირველად, ხნით მანც არ გაფუჭე-
 ბუდიუენენ და ცოტა რამე ხწავლა ან გამოცდილება შექდინათ.

ბოლოს იწება ამ მოსამსახურების ერთობის საქმე, რომელზედაც
 ეხლა ჩვენ ვლანარყოობთ, იხე კარგა წახუდიეო თფილდისში, რომ მს-
 თაისი კასა გაემართა და ამგვარად გაეუმჯობესებია, რამდენათაც
 შესაძლებელი იწებოდა, თაისი წვერების—მოსამსახურების მდგომარ-
 ეობა. ხოლო თუ ეს შესაძლებელი არ არის და როგორც ეხლა
 მიდის იმათი საქმე და მდგომარეობა თფილდისში, ხუდ ახე დარჩება,
 ბუერთ უმუროესია, რომ ის ასაღვასდა იმერელი ბიჭები, რომლებიც
 აქ ჩამოდიან და სუყუნოდ ფუჭებებიან, და იღუბებიან უმატრონიოდ,
 თაისით ოჯახებში დარჩენენ და იქ იმრომონ შექდებისა გა-
 რად.

წაღებული

თფილდისი
1872 წ.

დუბლირის (გ. წერეთლის და აშხ.) სტამბაში, ეფიანციანის & აღ-
დათოვის წიგნების მაგაზინებში, ხუმიანოვაში (ი.ე. გოგუბაშვილთან) &
ამსაო.ობის რედაქციაში იხილდებან:

გ ა ბ რ ი ე ლ ე პ ი ს კ ო მ ო ზ ი ს ქ დ ა გ ე ბ ა ნ ი & მ ო ძ ლ ე რ ე ბ ა ნ ი. ფ ა ს ი
მ ნ ე თ - ნ ს ე კ ა რ ი, მ ო მ ს ხ ო ქ დ ა ლ დ ზ ე დ ო რ ი მ ნ ე თ ი.

კ ა გ ი ა, ა ღ ა მ ა ნ ა, მ ო თ ხ რ ო ბ ა თ. ი ღ ა თ ჭ ე კ ე ვ ა მ ი ს. ფ ა ს ი ა თ ა
შ უ რ ი.

ბ ა გ შ ე კ ი ს მ ო ვ ლ ა, თ ს უ ლ ე ბ ა კ ო მ ა ი ს ა, თ ა რ გ მ ნ ი ღ ი ვ ა ს. მ ა ხ -
ბ ღ ი ს ზ ა ნ. ფ ა ს ი ა თ ა შ უ რ ი.

ქ ა რ თ უ ლ ი ა ნ ბ ა ნ ა & ზ ი რ ე ლ ი ს ა ვ ი თ ხ ვ ი წ ი გ ნ ი, შ ე დ გ ე ნ -
ი. გ ო გ ე ბ ა შ ვ ი ღ ი ს ზ ა ნ, მ ე ო თ ე კ ა მ ო გ ე ბ ა. ფ ა ს ი ე კ ე ლ ზ ა ნ ო რ ი შ უ რ ი.

ბ უ ნ ე ბ ი ს კ ა რ ი, ს ე მ ა წ ვ ი ღ ო წ ი გ ნ ი დ ა ბ ა ლ კ ლ ა ს ე ბ ო ს ა ხ ს წ -
გ ლ ე ბ ე ლ ი, შ ე დ გ ე ნ ი ღ ი ს. გ ო გ ე ბ ა შ ვ ი ღ ი ს ზ ა ნ, ს ქ ა რ თ ე ლ ო ს კ ა რ ტ ი თ
ფ ა ს ი ე კ ე ლ ზ ა ნ ო მ ე ტ ი შ უ რ ი.

რ უ ს უ ლ ი ე ნ ი ს დ ა წ ე უ ბ ი თ ი ზ რ ა გ ტ ი ე უ ლ ბ კ უ რ ს ი ქ ა რ თ ე ლ -
თ ა თ ე ი ს, შ ე დ გ ე ნ ი ღ ი გ. კ — შ ე ღ ა ს მ ი ე რ, მ ე ო რ ე კ ა მ ო გ ე ბ ა. ფ ა ს ი
ს ა მ ა ა შ ა.

ა მ ბ ე ბ ა მ გ ე ლ ი დ რ ო ბ ე ბ ი ს ს ა ლ ხ ე ბ ი ს ა. ნ ა წ ი ლ ი ზ ი რ ე ლ ი. უ წ ი ნ -
დ ე ლ ი ა ნ დ ო ე ლ ე ბ ა & ე გ ვ ი მ ტ ე ლ ე ბ ა, რ უ ს უ ლ ი დ ა მ ს ა თ ა რ გ მ ნ ი. ფ ა ს ი
ს ა მ ა შ უ რ ი.

ა რ ი თ მ ე ტ ი ე ბ ა, შ ე დ გ ე ნ ი ღ ი ვ ა ს ტ ა ნ გ თ ე ლ ა შ ვ ი ღ ი ს ზ ა ნ & მ. ე ი -
ფ ა ნ ი ს ზ ა ნ. ფ ა ს ი ს ა მ ა შ უ რ ი.

თ. გ ი ო რ გ ი ე რ ი ს თ ე ბ ი თ ს უ ლ ე ბ ა ნ ი, ა ე ტ ო რ ი ს ს უ რ ა თ ი თ.
ზ ი რ ე ლ ი & მ ე ო რ ე ნ ა წ ი ლ ი. ფ ა ს ი ს ა მ ა ა შ ა, თ ბ ი ღ ი ს მ ი.

დ ა ვ ი თ ი ა ნ ი, ლ ე კ ს. ი ს ს. თ. დ ა ვ. გ უ რ ა მ ი შ ვ ი ღ ი ს ა (მ კ ე ლ ი მ წ ე რ -
ღ ო ბ ა). ფ ა ს ი ა თ ა შ უ რ ი.

ე თ ე რ ა ნ ა. ა მ ს ე ბ ა მ ე ჯ ა ლ ო მ & ე თ ე რ ი ს ა. ფ ა ს ი ე რ თ ა ა შ ა.
კ რ ე ბ ე ლ ი, ზ ი რ ე ლ ი ს უ თ ა წ ი გ ნ ი. თ ი თ ო წ ი გ ნ ა ს ფ ა ს ი ა თ ა შ უ რ ი.

ქართული ბიბლიოთეკის მისიონერი

ქართული ბიბლიოთეკის მისიონერი (ქართული ბიბლიოთეკის მისიონერი) (ქართული ბიბლიოთეკის მისიონერი) (ქართული ბიბლიოთეკის მისიონერი) (ქართული ბიბლიოთეკის მისიონერი)

ამიერიდან ამ 1872 წელს გამოდის ანუ არიდგან უბეულ თვე-თითო წიხის ხორცე არის შეიდიდგან ათ დიდ თანხმდის.

ამიერიდან ამ 1872 ამნათობისა ფასის მინცნის

მოელა წლის—გვზუნით უკელა ზღვებში შედი მხეთი, ნსკვარ წლის ხელის მოწერა არ მიიღება, ვარნა მოელა წლის ფასი შეიძლება შემოიტანოს თრ ნწილად.

ხელის მოწერა მიიღება:

თბილისში, სხუელიერო სემინარიში, უფ. სემენარის მსწავ-ლებლის გათრვა თხსელანის სსხლხედ.

ქუთაისში: უ. გვრსიმე კლანდარიშვილთან, სხუელიერო სსწავ-ლებელმა.